

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

ARDAHAN İLİ POSOF İLÇESİ AĞZI SÖZ VARLIĞI

Ertuğrul ÇAKICI

Dr. Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

ARDAHAN İLİ POSOF İLÇESİ AĞZI
SÖZ VARLIĞI

Ertuğrul ÇAKICI

19202200001

Dr. Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ

Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2023

KABUL VE ONAY

Ertuğrul Çakıcı tarafından hazırlanan “Ardahan İli Posof İlçesi Ağzı Söz Varlığı” başlıklı bu çalışma, 17 Mayıs 2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. İlkin GULUSOY (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Nurgül MOLDALİEVA OROZOBAYEV

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

14/04/2023

Ertuğrul ÇAKICI

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) *Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

(2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

(3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.*

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ**'nin danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ertuğrul ÇAKICI

ÖN SÖZ

Doğma büyüme Posofluyum. Tüm ömür serüvenim burada geçmektedir. Ardahan Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları lisans eğitim programını tamamladıktan sonra Posof Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında sosyal yardım ve inceleme görevlisi olarak görev yapmaktayım. Çalışma hayatımda, aile geçim faaliyetlerimde Posof insanlarıyla iletişimim devam etmektedir. Günlük konuşmalarım genelde Posof ağzıyla olur. Bu vesileyle Posof ağzının yöreye özgü söz varlığını yüksek lisans tezi olarak araştırmağım benim için ilgi çekici ve gurur vericidir. Çünkü bu çalışmayla memleketim sılam Posof'umuzun özgülü kelimeler belleğini kaybolmaktan korumak, gelecek nesillere aktarmak fırsatını yakalamış bulmaktayım.

Tez çalışması süresince beni destekleri, yardımlarıyla teşvik eden, bilimsel düşünceyi yaşam biçimi olarak algılamamı sağlayan, bana güvenerek danışmanlığımı üstlenen Dr. Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ'ye teşekkür gönül borcumdur.

Tezimin düzenlenmesinde desteklerini esirgemeyen Doç. Dr. İlkin GULUSOY'a, her adımında beni yönlendiren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurgül MOLDALİEVA OROZOBAYEV'e şükranlarımı sunarım.

Değerli tavsiyeleri dolayısıyla kıymetli Prof. Dr. Şureddin MEMMEDLİ hocama da içtenlikle minnettarım.

Kelimelerin toplanmasında kaynak kişiler olarak sorularına samimiyetle yanıt veren Posoflu hemşerilerimden vefat edenlere rahmet dileyerek, yaşayanlara minnettarlığımı ifade etmekteyim.

Ertuğrul ÇAKICI

Ardahan- 2023

ÖZET

ÇAKICI, Ertuğrul. *Ardahan İli Posof İlçesi Ağız Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2023.

Bu çalışma, Türkiye'nin kuzey doğusunda, Gürcistan sınırında bulunan Ardahan ili Posof ilçesinin konuşma ağzında geçmişten günümüze kullanılan kendine özgü söz varlığını temel almaktadır. Bahse konu ağızdaki lokal sözcüklerin tespiti için öncelikle tez yazarının saha ağız derlemeleri malzemeleri, Türk Dil Kurumu'nca yayımlanan “Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü” (HADS) taranmış, Posof ilçesine ait kitaplar, makaleler, bildiriler, ulusal tez merkezinde kayıtlı doktora ve yüksek lisans tezleri olarak hazırlanmış ağız çalışmaları gözden geçirilmiş, bunların sözlük bölümleri irdelenerek, ortaya konulan bulgular, kelimeler, kalıplaşmış yapılar köken bilgisi sözlükleriyle tipolojik bağlantıda araştırılmıştır.

Giriş kısmında konunun güncelliği, literatürde yeri, bilimsel özgünlüğü, araştırmanın bilimsel önemi, amacı, yöntemi, çalışmanın kapsamı, sınırları, materyalleri, içeriği belirtilir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Posof ilçesi, ilçede sosyal toplumsal demografi, yaşam geçim hususunda bilgilere yer verilir, Posof ağzının ses bilgisel özellikleri açıklanır.

Çalışmanın ana kısmı Araştırma ve Bulgular bölümüdür. Bu bölümde tespit edilen kelimeler ait oldukları, günlük yaşamdaki kullanım alanlarına göre sınıflandırılarak, yaşayan kelimeler, kullanıldığı metinler, ağız derlemelerinden cümleler, deyimler, söz kümeleri, sözlü halk edebiyatı, âşık şiiri örneklemeleriyle açıklanmaktadır.

İzleyen bölümlerde Posof sahası ağız derlemelerinden malzemeler, Posof ağzına özgü kelimeler dizelgesi, Posof ağzına özgü kelimelerin bilinirliğine ilişkin anket yer alır.

Anahtar Sözcükler:

Ağız bilimi araştırmaları, Anadolu ağızları, Lokal kelimeler, Posof ağzı, Söz varlığı.

ABSTRACT

ÇAKICI, Ertuğrul. *Vocabulary of Ardahan province Posof district dialect*, Master's Thesis, Ardahan, 2023.

This study is based on the idiosyncratic vocabulary used from past to present in the dialect of Posof district of Ardahan province, located in the north east of Turkey, on the Georgian border. In order to determine the local words in the aforementioned dialect, first of all, the materials of the thesis author's field dialect compilations, the Dictionary of compilation from the people's dialect in Turkey were scanned, the books, articles, papers belonging to the district of Posof, the dialect studies prepared as doctoral and graduate theses registered in the national thesis center were reviewed, and their dictionary was reviewed. By examining the sections of it, the findings, words, and phrases were investigated in typological connection with the dictionaries of etymology.

In the introduction part, the current importance of the subject, its place in the literature, scientific originality, the purpose of the research, the method, the scope of the study, its limits, materials and content are indicated.

In the first chapter, information about the district of Posof, social demography and living in the district are given, the phonetic features of the Posof dialect are explained.

The main part of the study is the research and findings section. In this section, the identified words are classified according to the areas they belong to and used in daily life, and they are explained with examples of living words, texts used, sentences from dialect collections, idioms, stereotypes, oral folk literature, and minstrel poetry.

In the following sections, there are materials from Posof dialect compilations, a list of words specific to Posof dialect, a questionnaire on the awareness of words specific to Posof dialect.

Keywords:

Anatolian dialects, Dialect studies, Local words, Posof dialect, Vocabulary.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR VE TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	8
POSOF, POSOFLULAR, POSOF AĞZI	8
1.1. İLÇENİN COĞRAFI KONUMU, TARİHÇESİ, NÜFUSU	8
1.2. İLÇE AĞZININ SES ÖZELLİKLERİ	11
2. BÖLÜM.....	19
ARAŞTIRMA VE BULGULAR	19
2.1. AİLE, AKRABALIK İLE İLGİLİ KELİMELER	19
2.2. ARICILIK İLE İLGİLİ KELİMELER	26
2.3. EV, MUTFAK İLE İLGİLİ KELİMELER	27
2.4. GİYİM KUŞAM İLE İLGİLİ KELİMELER.....	52
2.5. HAYVANLAR, HAYVANCILIK İLE İLGİLİ KELİMELER.....	57
2.6. İKLİM, TAKVİM İLE İLGİLİ KELİMELER	81
2.7. MEYVELER, ORMANCILIK İLE İLGİLİ KELİMELER.....	83
2.8. TARIM İLE İLGİLİ KELİMELER.....	95
2.9. GENEL KULLANIM SÖZCÜKLERİ	107
3. BÖLÜM.....	131
METİNLER (TEZ YAZARININ SAHA AĞIZ DERLEMELERİNDEN)	131
POSOF AĞZINA ÖZGÜ KELİMELER DİZELGESİ	142

POSOĞ AĞZINA ÖZGÜ KELİMELEİN BİLİNİRLİĞİ (ANKET)	152
SONUÇ	154
KAYNAKÇA	162
EKLER	167
EK 1. ORİJİNALLİK RAPORU FORMU	167
EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET İZNİ	168
ÖZ GEÇMİŞ.....	169

KISALTMALAR VE TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ADM	Ağız derlemeleri metinleri (tez yazarının derlemeleri)
GDAS	Gürcü Dili Açıklamalı Sözlüğü
GTS	Güncel Türkçe Sözlük
HADS	Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü
KK	Kaynak kişi
KTLS	Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü
TDK	Türk Dil Kurumu
URL	Uniform Resource Loader / Tekdüzen Kaynak Bulucu
UTM	Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

*

Ağız metinlerinde özelli ses çevriyazısında aşağıdaki harf diftongları kullanılmıştır:

É é ~ kapalı e / é (◦ he)

Ġ ġ ~ kalın g / ƣ, q (◌ kaf, gaf)

Ḥ ḥ ~ hırıltılı, sert h / kh, x (◌ hı)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Posof lokasyon haritası (Posof Kaymakamlığı, 2023).	18
--	----

GİRİŞ

Dil biliminin bir alt kolu olan ağız çalışmaları (diyalektoloji) günümüzde daha fazla ilgi çeker duruma ulaşmıştır. Anadolu ağızları üzerine incelemelerin temelinde Türkçenin bölgelere göre potansiyelini ortaya koyma çabaları hedeflenmektedir.

Ağız, aynı lehçe içinde, daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimidir. Örneğin, Türkiye Türkçesinde Anadolu'nun çeşitli yörelerinin konuşma biçimleri ağız olarak nitelenebilir: Orta Anadolu ağızları, Sivas ağızı, Van ağızı gibi (Doğan, 2007, s. 142). “Ağızların söz varlığını inceleyecek olursak Türk dili tarihi, Türk kültürü araştırmaları, ağız araştırmaları bakımından çok önemli bilgiler ve hakikatler ortaya koyduğu görülmektedir” (Gulusoy, 2018, s. 5)

Ağız araştırmaları neticesinde Türkçenin karanlıkta kalan noktaları aydınlatılmaktadır. Bu çerçevede incelenme, değerlendirme için önemli olgulara sahip ağızlardan birisi de Ardahan ili Posof ilçesi ağızıdır. Zira, Posof, coğrafi açıdan Türkiye'nin sınır ilçesi olması dolayısıyla özgülü bir konumdadır. Tarih süresince çeşitli kavimler doğu batı, kuzey güney yönlü göçlerde bu güzergâhı kullanmışlardır. Bu sebepten de bu kavimler kendi konuşma ağızlarıyla bir araya gelerek, birbirlerini anlamış, birbirlerine anlatmış ve ortak bir konuşma ağızı ortaya çıkmıştır.

Bu açıdan konunun güncelliği öne çıkmaktadır. Çünkü günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisiyle insanların birbiriyle iletişimleri dijitalleşmiş olup, eğitimin ve yazın dilinin de etkisiyle ağız unsurlarının yeni kuşaklara aktarılmasında aksaklıklar gözlemlenmektedir. Teknolojinin gelişmesi dolayısıyla modern haberleşme araçları sayesinde standart, güncel bir konuşma dili sabitlenir ve ağız, şive unsurları kaybedilir hale gelir. Posof ağızındaki yerel kullanışlı kendine özgü sözcükleri tespit ederek, bu kelimeleri “ölümden” kurtarmak çabası hem bilimsel hem de ulusal çıkarlarımız bağlamında güncel önem arz etmektedir.

İlgi literatür taraması esnasında konu çatısına ilişkisi bulunan kitaplar, makaleler, bildiriler, gazete yazıları, notlar tespit edilmektedir.

Lehçebilimci Leyla Karahan'ın ilgi kitabı genel olarak kuramsal kılavuz rolü arz etmektedir (Karahana, 2017).

Posof ağzının dilbilgisel özelliklerinin araştırılması mantığıyla bilimsel muhtevalı aşağıdaki yüksek lisans tezleri önemsenmelidir:

- Şengül Pınar Güngör, “Ardahan ili Posof ilçesi ağzında Gürcüce kelimeler”, lisans bitirme çalışması, danışman Gülnara Gocaeva, Ardahan Üniversitesi. Başlıktan görüldüğü üzere, Posof ağzındaki Gürcüceden ödünçlerden bahsedilir (Güngör, 2014).

- Erhan Aksakal, “Ardahan'ın tarım ve hayvancılıkla ilgili söz varlığı”, yüksek lisans tezi, danışman Prof. Dr. Ceval Kaya, Ardahan Üniversitesi. Adından da görüldüğü üzere, bu tez çalışmasında Ardahan ili ağızlarını kapsamakta olup, genel bakışla il halkının tarım ve hayvancılıkla ilgili kullandığı kelimeler ayırt edilmektedir (Aksakal, 2019).

- Dilek Bozkurt, “Ardahan ili Posof ilçesi ağzı”, yüksek lisans tezi, danışman Arzu Şeyda Güven, Kafkas Üniversitesi. Tezin içerik muhtevassından da görüldüğü üzere, çalışmada Posof ilçe ağzının ses bilgisine değinilmiş, yazarın açıkladığı gibi, “yörenin ağız özellikleri fonetik açıdan tahlil edilmeye çalışılmıştır” (Bozkurt, 2019).

- Sedan Çakmak, “Ardahan Posof ilçesi mutfak kültürünün geçmişten günümüze değişim ve dönüşüm süreçlerinin halk bilimi açısından incelenmesi”, yüksek lisans tezi, danışman Nina Petrovici, Ardahan Üniversitesi (Çakmak, 2020) .

- Songül Çetin, “Posof ilçesi ağzı ses bilgisi incelemesi”, yüksek lisans tezi, danışman Prof. Dr. Gürer Gülsevin, Ege Üniversitesi. Adından da görüldüğü üzere, bu tez çalışması söz konusu ağzın ses özelliklerini kapsamaktadır, ağıza ait seslerin, yazı dilinden ünlü türlerinin, uzun ünlülerin, ünsüz türlerinin, ses değişmelerinin irdelenmesi üzerine hazırlanmıştır (Çetin, 2022).

Ağız unsurları incelenirken Anadolu ağızları üzere bilimsel araştırmalar başlıca kaynaklar olmuştur. Bunların yanında Ahıska ağzı ve bölgedeki diğer ağızlar üzerine yapılan çalışmalardan da faydalanılmıştır. Posof ağzının genel bakışla ait olduğu belirtilen Ahıska ağzının dil ayrıcalıkları hususunda araştırmalar, incelemeler de ilgimizi çekmiştir (Çınar, 2015; Cikia, 2016; Çınar, 2020; Ersöz, 2020).

Posof ağzının dil ayrıcalıklarına ilişkin literatür taraması Posof ağzıyla ilgili çalışmalara odaklanılmıştır. İlgi incelemelerde ulaşılan kanılar, Posof ağzının komşu Artvin ilinin, Kars ilinin, Türkiye'de yaşamakta olan Ahıska Türklerinin ağızlarıyla benzerlikleri ve farklılıklarına ışık tutmaktadır.

Bu literatür özetlemesinden de görüldüğü üzere, Posof yöre ağzı dilbilgisi kapsamında daha çok sesbilgisi, kısmen de biçimbilgisi yönünden araştırılmıştır. Fakat ağız söz varlığı bilimsel araştırmaya konu olmamış durumdadır. Bu husus, hazırlamış olduğumuz tezin konusunu ilgi literatürde özgün yere sahip kılmaktadır.

Somut olmayan kültür mirasından biri de söz varlığıdır. Bilindiği üzere, Anadolu ağızları eğitimde, basın yayında yazı dilinin kullanımı sebebiyle kaybolmaya doğru bir süreç yaşamaktadır. Günümüzde Posof merkezinde ve köylerinde de yaşlı nine dedelerimizin bir kısmı İstanbul Türkçesine yakın Türkçe ile konuşur olmuşlardır. Bu sebepten dolayı Posof ağzının ses, şekil, söz varlığı özgünlüğünün işlerliği zamanla zayıflamaya başlayacaktır, bu da etno-kültürel endişe doğurmaktadır. Bu husus araştırmanın önemliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın amacı Türkiye'nin güneydoğusunda son ücra noktası olan Posof ilçesinin söz varlığındaki unutulmakta olan kelimeleri kaybolmasını engellemekten, yaşamasını sağlamaktan, köken ve etimolojik yanlarını öğrenmekten ibarettir.

Söz varlığını tespit etmek için saha Posof ilçesi Merkez ve köy yerleşim yerleri belirlenmiştir. Bu bölgenin belirlenmesindeki temel etken, ilçenin Türkiye'nin kuzeydoğu ucunda yer alması ve bu sebepten ağız özelliğini koruyor olması varsayımının doğrulanması isteği olmuştur.

Araştırmanın konu çatısından yola çıkılarak, çalışma nitel araştırma modeline göre hazırlanmış olup, daha çok dilbilgisi, söz varlığı veri toplaması ve metnin lengüistik analizi, veri toplama, sözlük taraması yöntemleri kullanılmıştır.

Veri toplama aracı olarak derlemelerde nitel araştırma yönlü yüz yüze görüşme, gözlem tercih edilmiş ve olgusal bulgular görüşmecilerin sözlü izinleri alınarak ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınıp yazıya dökülmüştür. Bu derleme materyalleri, diğer ilgi kaynaklar taranarak tespit edilen kelimelerin irdelenmesi esnasında metin lengüistik analizi ve karşılaştırmalı söz varlığı incelemesi yöntemlerine başvurulmuştur.

Çalışma bir ilçedeki toplumun ağzını kapsamaktadır. Posof'ta şehir ortamında yaşayanlarla kıyaslamada köy yerlerinde yaşayanlar daha fazladır. Çalışmada ilk olarak Posof ilçesi hakkında başlıca bilgiler özetlenmektedir, akabinde Posof ağzındaki yöresel kullanışlı kelimelerin köken incelenmesi yapılmış, varyant biçimleri hususunda açıklamalar verilmiştir. Posof ağzındaki yerel yaşam geçimle ilgili kelimeler sınıflandırılarak, cümlede ve deyimlerde, folklor, şiir metinlerinde kullanılmasıyla örnekler doğrultusunda irdelenmektedir.

Kıstas olarak, sadece bahse konu ağza özgü kelimelerle sınırlanmış olup, diğer komşu ilçelerin ağızlarıyla karşılaştırmadan da imtina edilmiştir.

Çalışmanın materyallerini iki kısımda bölümlendirebiliriz:

- İlgili matbu ve elektronik yayınlardan elde edilen malzeme
- Saha ağız derlemelerinden elde edilen malzeme

Posof yöresi anonim folkloru türleri olan manilerde, atasözlerinde, tekerlemelerde, bilmecelerde, yanıltmaçlarda, deyimlerde, masallarda, halk hikâyelerinde geçen özgü kelimeler önemli malzemeler niteliğindedir (Ercilasun, 1983; Caferoğlu, 1995; (Bayraktaroğlu, Her Yönüyle Posof, 1998); Kalaycı, 2008; Kalafat ve Gündoğdu, 2013; Zeyrek, 2013; Önal, 2015; Gündoğdu, 2017; Kalaycı, 2019; Ardahan Valiliği, 2023)

Araştırma için materyallerden en gözdesi Posoflu ozanların, saz şairlerinin, şiir, söz meraklılarının şiirlerinde yer alan, yöreye özgü kelimeler olmuştur. Bu da sebepsiz değildir. Zira bu âşıklar, şairler toplumun içinden çıkmış, yerel ağzı en iyi bilen ve kullanan, eserlerinde yansıtan canlı tanıklardır. Yunus Zeyrek'in teyit ettiği gibi, “Zülali'nin şiirlerinde Posof yerli ağzının izleri vardır. Şu var ki, bunlar şiirdeki ahenge katkıda bulunmuş, vezni kolaylaştırmış, herhangi bir zorlamaya meydan vermemiştir” (Zeyrek, 2004, s. 258). Bu düşünceden yola çıkarak Posoflu âşıkların, şairlerin, halk söyleyicilerinin, özelli olarak da Üzeyir Usta Fakiri (1770-1850), Ferhat Feryadi (1795-1885), Zülali (1873-1956), Sabit Müdâmi (1914-1968) ve başkalarının şiirlerinde, hikâyelerinde yer alan ilgi kelime örnekleri seçilerek incelenmeye alınmıştır (Bayraktaroğlu, 1992; Boratov, 2002; Zeyrek, 2004; Kalaycı, 2008; Aydın, 2012; Zeyrek, 2013; Gündoğdu, 2017; Emiroğlu, 2018; Posofum, 2023; Bayraktar, 2023).

İlgi materyaller içeren yayınlar açısından öncelikli olarak Ahmet Caferoğlu'nun 1943 yılında yayımlanmış “Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar” kitabını ve Ahmet Bican Ercilasun'un ilk baskısı 1983 yılında gerçekleştirilmiş “Kars İli Ağızları: Ses Bilgisi” kitabını ilk kaynaklar olarak değerlendirebiliriz (Ercilasun, 1983; Caferoğlu, 1995).

Posoflu dil edebiyat meraklısı Fehmi Bayraktaroğlu'nun henüz 1992 yılında yayımlanmış olan “Posof Her Yönüyle” kitabında Posof ağzına özgü kelimelerin tespiti bağlantısında da seçkin örneklerle rastlanmaktadır (Bayraktaroğlu, 1992).

Posof yöresinin etno-kültürel yapısının araştırılmasına değerli katkılarda bulunmuş Posoflu bilim insanı Yunus Zeyrek'in ilk baskısı 1998 yılında gerçekleştirilmiş “Posof'un Çizgileri” kitabı Posof hususunda tarihsel, etniksel, sosyal yaşamsal açılardan olduğu gibi, Posof'ta kelime özgümlüklerinin tespiti mantığıyla da önemlidir. Yunus Zeyrek Posof'a özgü kelimeleri maddi kültüre ilişkin kelimeler ve sosyal hayata ilişkin kelimeler olarak iki öbekte ele almıştır (Zeyrek, 2013).

İlgi tez çalışmaları bilimsel araştırma niteliği yanında söz varlığı açısından da önemli olgular içermektedir (Kaya, 2004; Güngör, 2014; Aksakal, 2017; Gündoğdu , 2017; Bozkurt, 2019; Çakmak, 2020; Çetin, 2022).

Konuya bilvesile ilişkisi bulunan makalelerden aşağıdakileri gösterebiliriz:

- Cemender Arslanoğlu, “Posof'ta mal ve davar adları” (Arslanoğlu, 1966),
- Nefise Arslanoğlu, “Posof'ta yemek adları ve pişirildiği yerler” (Arslanoğlu, 1970),
- Cemender Arslanoğlu, “Posof köylerinde giyim kuşam, ev bark” (Arslanoğlu , 1972).
- Emine Balcı, “Ahıska Posof ağzından kelimeler ve cümleler” (Balcı, 2014),
- Yusuf Uramalı, “Lobiya kelimesi hangi dildendir” (Uramalı, 2014),
- Yunus Zeyrek, “Ahıska Posof ağzı ile Dede Korkut boylarında ortak sözler” (Zeyrek, 2016),
- Şevket Kaan Gündoğdu, “Posof'ta arıcılık terimleri üzerine bir deneme” (Gündoğdu , 2014),
- Ünal Kalaycı, “Posof ağzında kullanılan on yeni deyim” (Kalaycı, 2019),

- Ünal Kalaycı, “Kelimelerin ardındaki Posof” (Kalaycı, 2020, s. 157-160),
- Ünal Kalaycı, “Posof ağzında hayvanlarla ilgili argo” (Kalaycı, 2020, s. 34-39),

- Ünal Kalaycı, “Posof ağzından renkli üç kelime” (Kalaycı, 2020, s. 144-146).

Konuya ilişkin olarak Abdullah Osmanoğlu, Ali Murat Aktemur, Ali Uğur Deniz, Atakan Özgen, Cemender Arslanoğlu, Emine Balcı, Esra Ezgi Gündoğdu, Fatih Bilici, Günay Kaya, Kemal Yazıcı, Merab Beridze, Nefise Arslanoğlu, Neli Gurgenidze, Öztürk Emiroğlu, Şevket Kaan Gündoğdu, Ülkü Önal, Ünal Kalaycı, Yunus Emre Aras, Yunus Zeyrek ve başkalarının yayınlarından gerekli malzemeler seçilmiştir (Arslanoğlu, 1970; Arslanoğlu , 1972; Gurgenidze, 2006; Beridze, 2009; Gündoğdu, 2014; Zeyrek, 2014; Balcı, 2015; Önal, 2015; Emiroğlu, 2018; Kalaycı, 2020 ; Aras, 2021).

Araştırmanın materyallerinden biri de Posof ilçesinin etno-kültürel özelliklerine ilişkin kitaplarda, makalelerde, tez çalışmalarında yer alan kelimeler olmuştur (Kırzioğlu, 1992; Abacı, 2015; Çınar, 2015; Aktemur, 2016; Beridze ve Kavrelişvili, 2016; Gürler, 2017).

İlçenin tarihi, coğrafyası, demografisi, kültür ve etnografyası hususunda bilgiler ilgi kaynaklardan edinilmiştir (Kırzioğlu, 1953; Kırzioğlu, 1992; Bayraktaroğlu, 1998; Acar, 2002; Kaya, 2004; Zeyrek, 2013; Çınar , 2015; Aktemur, 2016; Gündoğdu, 2017; Gürler, 2017; Leventoğlu, 2019; Ardahan Valiliği, 2023; Posof Belediyesi, 2023; Posof Kaymakamlığı, 2023; Posof Derneği, 2023) .

Saha derlemelerinde kaynak kişiler olarak seçilmiş Posof meskûnlarından yaşça en büyük 1933 doğumlu Lütfi Şayhan ve en az yaşlı ise 1966 doğumlu Songül Çakıcı olmuşlar. Derleme katılımcılarından birkaçı tez yazarının aile bireyleridir. Posof Merkez'in yanı sıra Yeniköy, Sarıdarı, Süngülü köylerinde de derlemeler yapılmıştır. Derleme alınanların doğma büyüme Posoflu olmasına, okuryazar olmamasına, yaşlı nesle mensup olmasına, çeşitli meslek sahipleri olmasına özen gösterilmiştir. Görüşmeciler daha çok çiftçiler olmakla emekli öğretmen, marangoz meslek sahipleri, ev hanımları olmuşlardır (ADM: KK 1; ADM: KK 2; ADM: KK 3; ADM: KK 4; ADM: KK 5; ADM: KK 6; ADM: KK 7; ADM: KK 8; ADM: KK 9).

Veri incelemeleri sırasında TDK Güncel Türk Sözlüğü, Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü taranarak, Posof ağzının söz varlığı ile kıyaslamalarla dikkati çeken bulgular saptanmıştır (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023; Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023) .

Kullanılan çevriyazı (transkripsiyon) işaretlerinin uygulanmasında Uluslararası Fonetik Alfabe (IPA) yanında Türk Dünyası Ortak Alfabeti için önerilen, Türk Dil Kurumunun da desteklediği 34 harf içindeki harfler tercih edilmektedir.

Tezin yapısı konunun sorunsallığına dayanmaktadır. Araştırma ve bulguların birinci bölümünde Posof ilçesi hususunda genel bilgiler çalışmaya ön bakış niteliğinde açıklanmış olup, ikinci bölüm bilvesile konu üzerinde kurulmuştur. Posofluların yaşam geçim faaliyetlerine uygun olarak, arıcılık, çiftçilik, hayvancılık, meyvecilik vb mesleklerle ilgili olan, ayrıca sosyal hayata ilişkin olarak giyim kuşam, yiyecekler, takvim vs sahaları kapsayan kelimeler sınıflandırılarak, bu kelimelerin geçtiği cümle örneklemeleri verilmiştir.

Tespit edilen kelimeler istenildiğinde kolayca bulunabilmesi maksadıyla alfabetik olarak dizelge şeklinde sıralanmıştır.

Zamanında kullanılmış kelimelerin günümüzde bilinirliğini, kullanılrlığını, işlerliğini belirlemek için kaynak kişilerle sorguya dayalı anket hazırlanmıştır.

1. BÖLÜM

POSOF, POSOFLULAR, POSOF AĞZI

1.1. İLÇENİN COĞRAFİ KONUMU, TARİHÇESİ, NÜFUSU

“Posof, eski merkezi aşağıda iki dere kavuştuğundaki Cak (Cak Su / Cağ Su) ve yukarıda Kol köyü yanındaki Kol kaleleri olan çamlık ormanlık çatal dere bölgesinin adıdır. 15. yüzyıldan 1830 yılına kadar yeni sınır kesilip, Ahıska ötede kalıncaya değin Mere kalesi 1830-1878 arasında şimdiki merkez Düğür 1878-1921 arasında Caksu, Posof bölgesinin merkezi idi. 1578 Osmanlı fethinde ve 1646 Evliya Çelebi gördüğünde imlası Puset Khev / Post Khov ve halk ağzında Poskov / Poskhov olarak geçer. Puset / Buşet, Bişe / Meşe-lik ve Khev / Khov eki de dere anlamına Eski Oğuzcadır. Yani bu ad meşelik / ormanlık dere anlamına gelir” (Zeyrek, 2013).

Posof, Ardahan ilinin kuzey kısmında 1.583 metre rakım yükseklikte yer alıp, 623 km² yüzölçüme sahiptir. Akarsu olarak sadece Posof çayı bulunmaktadır. Yılın büyük bölümünde yüksek kesimlerde kar hâkimdir. İlçenin güneydoğusunda 2.540 rakımlı Ulgar dağı, batısında Arsiyan (Göze) dağı, kuzeybatısında 3.500 rakımlı Gırma (Til) dağı vardır. Bölgedeki diğer yerleşim birimlerinden daha sıcak bir iklime sahip olan, dağlar arası vadide konuşlanan ilçede yer yer sebze ve meyve üretimi yapılmaktadır (Ardahan Valiliği, 2023).

Engelibeli bir arazi üzerinde yer alan Posof ilçesinde Ardahan yöresi karasal iklimi ve Karadeniz ılıman iklimi ile ortak ve seçkin özellikleri bulunur. Aslında Posof iklimi bu iki iklim tipinin karışımından ibarettir.

Posof Ardahan'a 75 kilometre Kars'a 140 kilometre uzaklıktadır. Posof ilçesinin hudut komşuları olan Artvin'in Şavşat ilçesine ilçe merkezinin uzaklığı 40 km olup aktif olarak kullanılan bir kara yolu yoktur. Halk yayla yollarını kullanarak seyahat edebilmektedir. Gürcistan'ın Ahıska şehrine 25 km mesafede bulunup Gürcistan ile Türkiye arasındaki üç gümrük kapısından biri olan Türkgözü Gümrük Kapısı ilçe merkezine 15 kilometre mesafede Türkgözü köyünde bulunmaktadır.

Posof'u Kür nehri (Ardahan Suyu) havzası içinde inceleyen coğrafyacılar, buranın arazi yapısı, iklimi, ekonomik yaşam ve mesken şekilleri, kıvrılma sistemi bakımından Karadeniz bölgesinin özelliklerine sahip olduğunu belirtirler (Zeyrek, 2013, s. 15).

“Posof, yurdumuzun kuzeydoğu noktasında tabiat harikası denilebilecek güzelliklerle müzeyyen bir ilçedir” (Zeyrek, 2014, s. 2-5).

İlçe, Doğu Anadolu bölgesinin Erzurum-Kars bölümünde yer alır. Kuzeyinde ve doğusunda Gürcistan devleti, batısında Şavşat ilçesi, güneyinde Hanak ve Damal ilçeleri ile sınırdır (Bayraktar, 2023).

“Posof, Türkiye'nin kuzeydoğu köşesinde yer alan, Ardahan iline bağlı bir ilçedir. Güneyinde Damal, batısında Şavşat ilçeleri, kuzey ve kuzeybatıda Acaristan, doğuda da Ahıska ile sınırdır” (Zeyrek, 2013).

Posof'un kuruluşu eski çağlara dayanır. Eski ismi Düğür veya Duğur'dur. Eski Türkçede ormanlık dere anlamına geldiği düşünülen Posof adı Postkov-Poskhov ve 1928 yılında harf inkılabından sonra resmi kayıtlara Posof olarak işlenmiştir. 1992 yılına kadar Kars iline bağlı ilçe olmuş 1992 yılında Ardahan'ın ile dönüştürülmesiyle Ardahan iline bağlanmıştır (Ardahan Valiliği, 2023).

“Posofumuz, Anadolu'da birlikte yaşama kültürünün olduğu ve çağlar öncesinden itibaren de Türk yerleşiminin hâkim olduğu bir coğrafyada bulunan önemli yerleşim yerlerinden birisidir” (Gündoğdu , 2017).

Posof halkının baskın nüfusunun Kıpçak soylu olduğu, bir kısmının sınırların değişmesi sonrasında Ahıska'dan gelerek yerleşmiş, bir kısmı da yine Ahıska halkı ile akraba olduğu bilinmektedir.

Halk arasında Gagavan ve Çinçavat isimleriyle anılan Posof yerlileri 12. yüzyılda buralara Hristiyan olarak gelerek yerleşen Kıpçak akıncılarının çocuklarıdır. Daha milattan önce 2. yüzyılda başlayarak gelen Bulgar ve Hun Türkleriyle bilhassa 7. yüzyılda daha kalabalık kitleler halinde gelen Hazar ve Sabar Türklerini de içlerinde eriten bu Kıpçak Türkleri 1625 yılına kadar Çoruh boyları ile Posof'ta Ortodoks prenslikleri halinde yaşamışlar (Ercilasun, 1983).

“Genetik kökenine göre kadim Türk Oğuz (Kıpçak katkısı olmakla), coğrafi konumuna göre sentetik nitelikli Borçalı, Ahıska, Kars edebi geleneklerinin vahit şebekede kavuşmasının mihverini bu bölgelerin iki cihetten akrabalığı teşkil etmiştir:

etnik genetik akrabalık ve tarihi talih akrabalığı. Şu birliktelik kültürel etnografik yaşam, konuşma, psikolojik yakınlıkta olduğu gibi, edebi geleneklerde de vahdeti şartlandırmıştır” (Memmedli, 2004, s. 8). “Gürcistan Azerileri ağızıyla Kars, Erzurum çevreleri ağızları çok yakındır. Bunun bir nedeni de 16. yüzyıldan bu yana Gürcistan'dan Türklerin hareketlenmiş göç arabalarının Kars, Erzurum, Sivas yörelerinde dayanışta bulunması olduğu, düşünülebilir” (Memmedli, 2008).

Değişik tarih çağlarında pek çok kavimlerin gelip geçtiği topraklarda çeşitli unsurların bulunması doğaldır. Bununla birlikte hâkim unsuru tespit etmek zor değildir. Her bölgeye damgasını vurmuş kavimler bulunmaktadır. Bu noktadan yola çıkarak Posof halkının hangi kökten geldiği tespit edilebilir (Zeyrek, 2013).

Posof ilçesinde toplam yerleşim birimi sayısı 67'dir. Bir ilçe merkezi, 48 köy, 18 mahalle mevcuttur. Mevsimlik olarak yararlanılan 38 yayla yeri de yer almaktadır. Köyler güzergâhı beş ana öbek üzerinde toplanmıştır. Bunlar; Aşıkzülali, Binbaşeminbey, Gönülaçan, Günlüce, Yeniköy (Wikipedia, 2023).

Çamyazı ve Al köyleri arasında doğanın bir armağanı olarak bulunan peri bacaları da ilçeye ayrı bir değer katar. Posof'un uçurumu bir ayrı güzelliştir.

Posof bölgesinin etnik kökeni, batıda Çoruh boyları ve kuzeyde Ahıska ile aynıdır. “Posof, tarih boyunca Ahıska'yla aynı kaderi birlikte yaşamış, fakat tarihin talihsiz bir dönemecinde birbirinden ayrılmışlardır” (Zeyrek, 2014).

Posof halkının çekirdeği yerli Kıpçak kökenlidir. Bu ifadeyle 12. yüzyılda kuzeyden gelen Kıpçaklar kastedilmektedir. Zaman içinde diğer yerlerden gelip yerleşenler de dikkate alınmalıdır. Posof halkının bir kısmının Ahıska'dan, bir miktarının Acara'dan geldiği anlaşılmaktadır. Ahıska ve Yukarı Acara ile aynı kültüre sahip olan Posof ahalisi bir zamanlar kız alıp vermeden dolayı buraların ahalisiyle yakın akraba olmuştur (Zeyrek, 2013, s. 143)

Çeşitli sebeplerden dolayı ıssız kalan, eski köy yerleri ve kale etrafları orman haline gelen Posof'a gelerek, Posof halkını oluşturanların kökeni: Posof halkını oluşturan aileler, tahminen 1500'lü yılların ikinci yarısından itibaren, peyderpey gelerek bugünkü köyleri oluşturmuşlar. Gelen ailelerin geliş yerlerine bakıldığında bunların eski Posof halkının soydaşları olan Kür, Aras, Çoruh boyu halkından (Kıpçak Türk boylarından) oldukları kesin olarak anlaşıyor (Bayraktaroğlu, 1998, s. 40).

Türkiye İstatistik Kurumu Aralık 2020 verilerine göre, Posof ilçesinin nüfusu 6.579'dur. Bu nüfusun 3.466'sı erkek, 3.113'ü kadındır (Ardahan Valiliği, 2023).

Posof ilçesi köylerinden Arılı, Baykent, Binbaşımınbey, Demirdöven, Doğrular, Günlüce, Gürarmut, Kırköy, Türkgözü, Uğurca nüfus sayısı itibarıyla seçilirler (Gündoğdu , 2017, s. 1).

Dede Korkut ve kopuzla başlayan ozan âşıklık geleneği Posof'ta yine bizzat bu ölmez sanatı dededen, babadan alan ozanlar tarafından devam ettirilir. Cevri, Garip Hoca, İrfani, Üzeyir Fakiri, Zülâli ve başkaları Posof'ta ün kazanmış halk ozanlarımızdır. Zülâli: “Poshof mekânımız, Suskap yurdumuz, her taşı cevherden vatan göründü” mısralarında memleket sevdasını gururla dile getirmiştir.

İlçede el sanatları olarak çevre illerde isim yapmış Posof Dügür gümüş kemerleri ve Posof bıçakları sayılabilir. Bakır ve halı işlemeciliği ise geçmişte yapılan el sanatlarıdır (Posof Derneği, 2023).

Şair Baki Ergün, yörenin kendine mahsusluğunu şöyle dile getirmiştir:

Mübarek yurdumun kutsal yöresi,
Kendine has geleneği, töresi,
Görülmeğe değer dağı, deresi,
Nice nice hayranı var Posof'un (Gündoğdu , 2014, s. 7) .

1.2. İLÇE AĞZININ SES ÖZELLİKLERİ

Posoflu Âşık Müdami Posof ağzının güzelliğini şöyle terennüm etmiştir:

Tezgâhtaki şalı güzel,
Kovanında balı güzel,
Konuştuğu dili güzel,
Aslı Kıpçak'tır Posof'un.
(Müdami, 1993, s. 148).

Türk diyalektoloji bilgini Leyla Karahan, “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı monografik eserinde Anadolu ağızlarını Doğu grubu ağızları, Kuzeydoğu grubu ağızları, Batı grubu ağızları olarak üç ana öbekte gruplaştırır. Doğu grubunda Ağrı, Artvin merkez ile Şavşat, Ardanuç ile Yusufeli, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Tunceli, Urfa (Birecik ve Halfeti hariç), Van ağızları; Kuzeydoğu grubunda Hopa, Borçka, Arhavi (Artvin), Rize ve Trabzon ağızları; Batı grubunda Adana, Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, İçel, İzmir, İzmit,

Kahramanmaraş, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Niğde, Ordu, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Uşak, Yozgat, Zonguldak ağızları yer alır (Karahana, 2017, s. 1-2)

Posof ağızı Anadolu ağızları sınıflandırılmasında Artvin Merkez, Şavşat, Yusufeli, Ardahan, Ardahan, Torul ağızlarıyla bir safta Doğu öbeğine ait edilir. “Bu ağızlar iki bölgeyi doğuda ve güneydoğuda birbirine bağlayan köprü ağızlardır. Kuzeydoğu grubu ağızları yapısının oluşumunda Oğuz dışı Türk boyları ile Türk olmayan unsurların da rolü vardır. Bölge ağızlarında tespit edilen Kıpçak Türkçesi izleri, bu yörede bazı Kıpçak boylarının iskân edildiği düşüncesini desteklemektedir” (Karahana, 2017, s. 97).

Dolayısıyla, Posof ağızı Türkçesi, daha ziyadesiyle Kıpçak Çağatay özellikleri taşıyan Ahıska ağızı olup, çok da dar olmayan bir mekânda kullanılmaktadır.

Gürcü Türkolog Sergi Cikia: “Ahıska şivesinin öğrenilmesi dost Türkiye Cumhuriyeti'nin arazisindeki diğer şivelerin irdelenmesine de yardımcı bulunabilir. Zira Ahalsihe şivesinin Doğu Anadolu şivelerinden belirli ayrıcalığı meselesini Ahalsihe şivesinin gelişiminin özgün ortamıyla açıklamak, öncelikle bu şiveye Gürcü dilinin etkisini, daha doğrusu, Gürcü ahalinin diğer sistemden olan dili tedricen benimsediği olgusunu göz önünde bulundurmak gerekir” yazmıştır (Cikia, 2016, s. 20).

Ahıska üzerine dil ile ilgili çalışmaları bulunan Azerbaycanlı bilim insanı İsmail Kazımov, “Ahıska Türklerinin dili, Osmanlı ve Azerbaycan Türkçesi arasında bir geçiş oluşturur” kanaatini ifade etmektedir (Kazımov, 1999, s. 4).

Minara Aliyeva Çınar: “Pek çok kaynakta boy olarak Kıpçak grubuna dâhil edilen Ahıska Türklerinin konuştukları dil Oğuz etno-kültürel sistemi içinde yer almaktadır... Ahıska Türkleri ağızı pek çok hususta Eski Anadolu Türkçesi ile ve öncelikle de Dede Korkut Kitabı'nın dili ile ortak özellikler gösterir” (Çınar , 2020, s. 352) .

Bu açıdan Yunus Zeyrek'in fikri de kıymetlidir: “Zira Ahıska-Ardahan bölgesi, Azerbaycan ile Anadolu arasında gerek coğrafi bakımdan gerekse dil ve kültür bakımlarından bir geçiş yeri teşkil etmektedir” (Zeyrek, 2016).

Ahmet Bican Ercilasun'un “Kars İli Ağızları: Ses Bilgisi” adlı çalışmasında Kars ili içerisinde etnik durumla ilgili Ardahan Posof yerlileri, Kars yerlileri, Türkmenler, Kars Terekeme Karapapakları, Kars Azerileri tasnifiyle beş ağız olduğu bildirilmiştir (Ercilasun, 1983, s. 32-49).

Posof yerli ağzının diğer Doğu Anadolu ağızlarından ayrı olarak Artvin ve Ahıska ağızlarıyla ayrı bir grup oluşturduğu görüşü desteklenmektedir (Ercilasun, 1983, s. 148).

Posof ilçesi ağzı Doğu Ağız Grubunun üçüncü alt grubunda sınıflandırılmaktadır. Üçüncü grubun ikinci derecedeki alt grubunda Posof, Artvin merkez, Şavşat, Ardanuç, Yusufeli ağızları ele alınmaktadır (Karahan, 2017) .

Posof ağzındaki ünlü sesler batı grubu ağızlarıyla karşılaştırıldığı zaman farklılıklar gösterir. Bu nedenle Posof ağzındaki ünlü sesleri incelerken Güneybatı Oğuz Türk lehçeleri yerine Kuzeybatı Kıpçak Türk lehçeleri grubu esas alınmaktadır. Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan *a, e, ı, i, o, ö, u, ü* ünlü seslerinin yanında Posof ağzında yoğun olarak kullanılan dört farklı ses daha vardır; bunlar *á, é, í, ú* ünlü sesleridir.

á ünlü sesi: a ile e arasında bir orta damak ünlüsüdür, e > a değişiminin bir ara biçimidir, normal a ünlüsünden daha ince ve daha kısadır.

é (kapalı e è) ünlü sesi: bahçeye (bahçeye), biliyérim (biliyorum), düşiyér (düşüyor), félan (filan), gét (git), héç (hiç), kalğiyér (kalkıyor), yuhliyér (uyuyor). Şimdiki zaman ile birinci şahıs emir eklerinde görülür, e ile i arasında kapalı ve dar e ünlüsüdür. Birinci şahıs zamirinde de çoğu zaman é ünlüsü bulunur. Bazı kelimelerde a ünlüsünden e ünlüsünün meydana geldiği de gözükür (Ercilasun, 1983, s. 51-52).

í ünlüsü: geldíz mi, verdím, dedím, çıkíyer. Ya ünlü benzeştirme sonucunda ya da y'nin inceltici etkisiyle ortaya çıkar (Ercilasun, 1983, s. 53), ı ile i arasında bir ünlü sestir. Diğer Doğu Grubu ağızları gibi Posof ağzında da ön ve son seslerde ı sesine çok fazla rastlanmaz. Kalın ı sesi gerileyici ünü benzeşmesiyle i sesiyle söylenir.

ú ünlüsü: dúgúm (düğüm), dúgún (düğün). Bu sesi meydana getiren sebep k > k ve g > g değişimleriyle ortaya çıkan k ve g harfleridir (Ercilasun, 1983, s. 54), u ile

ü arasında bir ünlü ses, k, g, l ünsüzlerinin yumuşatıcı etkisiyle oluşan ara ses olup ü sesine daha yakın bir şekilde duyulur.

Posof ağzında Türkçenin normal ünlüleri hâkimdir. Posof ağzında gözüken uzun ünlüler genellikle alınma kelimelerde kendisini korumuş olan uzun ünlüler olup bunların yanında çeşitli ses hadiseleri neticesinde uzunluk kazanmış ünlülerde nadiren gözüktür. Bu uzunluklar Arapça ve Farsçadaki tam bir uzunluk niteliğinde olmayıp, normal ünlülere göre yarım uzunluktur (Ercilasun, 1983, s.55). Örneğin: kâfir, gâvur.

Kapalı hecelerin son ünsüzü durumundaki ñ, k, h, ğ, y sesleri bazen düşerek kendilerinden sonra gelen heceyi uzatır: doğru > doru, soñra > sora.

Posof ağzında soru eki yerine bazen vurgu ile soru anlamı verilir. Son hece vurgulu ve kısmen uzun olur (Ercilasun, 1983, s.57). Örneğin: gördún? bahtın? yaptın?

Normalden daha az bir sürede boğumlu ünlüler kısa ünlülerdir. Dar ünlülerdeki kısalık, ünlü düşmesinin bir ara merhalesidir. Vurgusuz açık orta hecede, bazen de geniş ünlülerde kısalma olabilir; örneğin: nere, bişe, boyun (Ercilasun, 1983, s.60).

Bünyesinde iki ünlü bulunduğu halde tek hece olarak telaffuz edilen kelimeler ikiz ünlülerdir. İkiz ünlü, ses uzuvlarının tek hareketiyle ve tek nefes baskısı altında telaffuz edilir, bu bakımdan da tek ünlü hükmündedirler. Ayrıca y, ğ, h ünsüzlerinin eriyip düşmesi sonucunda bu ünsüzlerin iki yanında bulunan ve ayrı hecelere ait olan aynı cinsten ünlüler birleşerek ikiz ünlüler meydana getirirler (Ercilasun, 1983, s.61). Posof ağzında ikiz ünlüler genellikle görülmez. Türkiye Türkçesinde düşen y, ğ, h sesleri Posof ağzında korunur. Alıntı kelimelerdeki ikiz ünlüler arasına da y, ğ, h ünsüz sesleri getirilir.

Posof ağzı için ünlü uyumlarından ziyade uyumsuzluklar daha çok görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesindeki seçkin özelliklerin korunması, eklerin genellikle tek tipli oluşu ve ünlülerde oluşan değişimler kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık uyumlarının bozulmasına sebep olmaktadır (Ercilasun, 1983, s.65-82).

Posof ağzında görülen kelime sonlarındaki diğer dar ünlülerin i'ye dönüşmesi kelime tabanlarına da tesir eder.

Büyük ünlü uyumu da denilen kalınlık incelik uyumunun Posof ağzında gerileyici, ilerleyici ve ilerleyici gerileyici benzeşmeler ile sağlandığı örnekler görülmektedir (Ercilasun, 1983, s.65-68). Örneğin: alma (elma), ana (anne), ceneze (cenaze), ecdet (ecdat), ecele (acele), ezen (ezan), feleket (felaket), kardaş (kardeş), keremet (keramet), mecel (mecal), mehle (mahalle), mezer (mezar), sülele (sülale), teze (taze).

Anadolu Türkçesinde kalınlık incelik uyumunun sağlandığı bazı sözcükler Posof ağzında bozulmaktadır. Bu uyumun bozulmasının sebebi eklerin genellikle tek şekilli olması ve bazı kelimelerin köklerindeki ses değişimleridir (Ercilasun, 1983, s. 65-76).

Küçük ünlü uyumu da denilen ünlü-ünlü uyumu ünlülerin çıkış biçimlerini ölçü alır. Çıkışlarındaki dudakların biçimi, temel ölçüdür. Düz ünlülerden sonra düz ünlülerin, yuvarlak ünlülerden sonra düz geniş veya dar ünlülerin gelmesiyle sağlanır (Karaağaç, 2013, s. 149). Posof ağzında bu uyum eklerin tek şekilli olmasından ve bazı kelimelerdeki ünlü seslerin değişmelerinden dolayı bozulabilir.

Posof ağzında ünlü değişimleri etken fonetik olaylar olarak gösterilebilir.

Kalın ünlülerin incilmesi, bir sesin çıkış yerinin diş, dudak, ön damak veya ağzın ön boşluğu olarak değişmesi olayıdır (Karaağaç, 2013, s. 132). Posof ağzında ünlülerin incilmesi konusu Türkçe ve yabancı kökenlerdeki sözcüklerde görülen incelmeler olarak ele almak gerekir (Ersöz, 2020, s. 65).

a > e: bereber, birez, ecele, ecemi, emele, hızek, mecel, meni, mesele, mezer, nesip, rüzger, teze, vesiyet. Türkçe birleşik kelimelerde ve alınma kelimelerde görülür.

ı > i: alti, ağıllı, bıcağ, dişeri, irah, isinmek, islah, kalın, kamçı, kapi, kariş, karşı, kırmızı, manti, sari, sicağ, yari, yılan, zavalli. Türkiye Türkçesi yazı dilinde ön seste, son seste, ilk ve son hecede ı ünlüsü bulunduran sözcüklerin ı ünlüleri Posof ağzında karakteristik bir şekilde i'dir (Şenol, 2021, s. 55)

o > ö: söhbet. İnceltici ünsüzler ve benzeştirme etkisiyle oluşur (Ercilasun, 1983, s. 85).

İnce ünlülerin kalınlaşması, herhangi bir sesin çıkış yerinin arka damak olarak değişmesi olayıdır (Ercilasun, 1983, s. 86). Posof ağzının karakteristik bir özelliği

olarak daha çok ilk hecede görülmekte olup bu kalınlaşma Türkçenin kuzey doğu ağızları kadar yoğun değildir.

e > a: alma (elma), ana (anne), ataş (ateş), bayaz (beyaz), degirman (değirmen), egitmen (ğitmen), elduvan (eldiven), halal (helal), halva (helva), meyva (meyve).

e > â: kâv, tikân,

i > ı: cız (çiz), cızma (çizme), zalım (zalim).

ö > ô: kôr.

Düz ünlülerin yuvarlaklaşması, bir sözcükte ön, iç ve son ses durumundaki düz ünlülerin çeşitli nedenlerle yuvarlak sıraya geçmesi olayıdır (Karaağaç, 2013, s. 154).

a > o: boğoz (boğaz).

ı > o: ahor (ahır), sinor (sınır).

ı > u, i > ü: alurduh (alırdık), artuğ (artık), cevüz (ceviz), erük (erik), galdur (kaldır), gaşuğ (kaşık). Posof ağzındaki bu yuvarlaklaşmalar Kıpçak şivesindeki yuvarlak şekillerin korunması durumudur (Ercilasun, 1983, s. 88).

Yuvarlak ünlülerin düzleşmesi olayı Posof ağzında da mevcuttur.

o > e, é, i: çıhıyır (çıkıyor), geliyir (geliyor), göriyir (görüyor), gaçıyır (kaçıyor), yapıyır (yapıyor). Posof ağzında şimdiki zaman ekinde görülen değişme y ünsüzünün inceltici etkisi sonucu ortaya çıkar. Şimdiki zaman eki -yor Posof ağzında -yır şeklini alır (Ercilasun, 1983, s. 91).

ö > é: béle (böyle), éle (öyle), évle (öğle).

u > i / ü > i: doğri (doğru), köpri (köprü), kötü (kötü), öli (ölü), ötüri (ötürü), tökdiriyir (döktürüyor), tutti (tuttu). Posof ağzında son seste yaygın olarak görülür. Kelime sonlarındaki açık hecede bulunan u-ü ünlüleri karakteristik olarak düzleşir. Son sesteki u sesi daima i haline gelmişti. ü > i değişimleri ya benzeşme ya da eski şekillerinin devamı neticesinde meydana çıkar (Ercilasun, 1983, s. 90).

Geniş ünlülerin daralmasına **a > ı - i** değişimi örnekleme olabilir. Bu, daha çok y yardımcı ünsüzünün daraltıcı etkisiyle ortaya çıkar: mukiyat (mukayyet), oğlavi (oklava), şikiyet (şikâyet).

Dar ünlülerin genişlemesi **ı > a, ı > é, i > a, i > é** olaylarımda gözlemlenmektedir.

ι > α: bagarsuh (bağırsak).

ι > ε: hérs (hırs).

i > α: sahap (sahip).

i > é: ékiz (ikiz), éşitmek (ışitmek), éylük (iyilik), véran (viran).

Genişlemenin birçoğu, eski şekillerin bir devamı olarak görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde bazı e'li kelimeler Osmanlıca'nın sonlarında ve Türkiye Türkçesinde i'ye dönüşmüştür (Şenol, 2015, s. 60).

Posof ağzında, ölçünlü (standart) Türkiye Türkçesi yazı dilinde ünsüzlerin yanı sıra yazın dilinde bulunmayan *é, ğ, ħ, k* ünsüzleri de vardır.

é ünsüzü: éacün, éadi, éahéah, éancák, éancúr. Normalden daha patlayıcı c sesidir (Ersöz, 2020, s. 85).

ğ ünsüzü: ağaç, ağır, ağla-, bağır-, hağıl. Standart dilde normal yumuşaklıkta olan *ğ* sesi Posof ağzında daha koyu, baskılı ve belirli bir *ğ*'dir (Şenol, 2015, s. 63).

ğ (gırtlak k / k q) ünsüzü: ğaħ, ğara, ğoca, ğolay, ğonağ, ğoyun, ğuri, ğuzi. Yazı dilindeki art damak k'sından daha kalın duyulur, k-g arası bir ünsüzdür. Kalın ünlülerle hece oluşturur. Daha çok ön seste bulunur (Şenol, 2015, s. 63).

ħ (gırtlak ve art damak h) ünsüzü: arħa, artuħ, biçañ, buħari, ħali, ħamur, kaçaħ, yaħın. Hırıltılı, sızıcı, art damak ünsüzüdür. Tüm Anadolu ağızlarında olduğu gibi Posof ağzında da *h > ħ, k > ħ* değişmesi sonucu yoğun görülen bir ünsüzdür (Ercilasun, 1983, s. 100).

Posof ağzındaki ünsüz değişmelerini şu şekilde açıklayabiliriz:

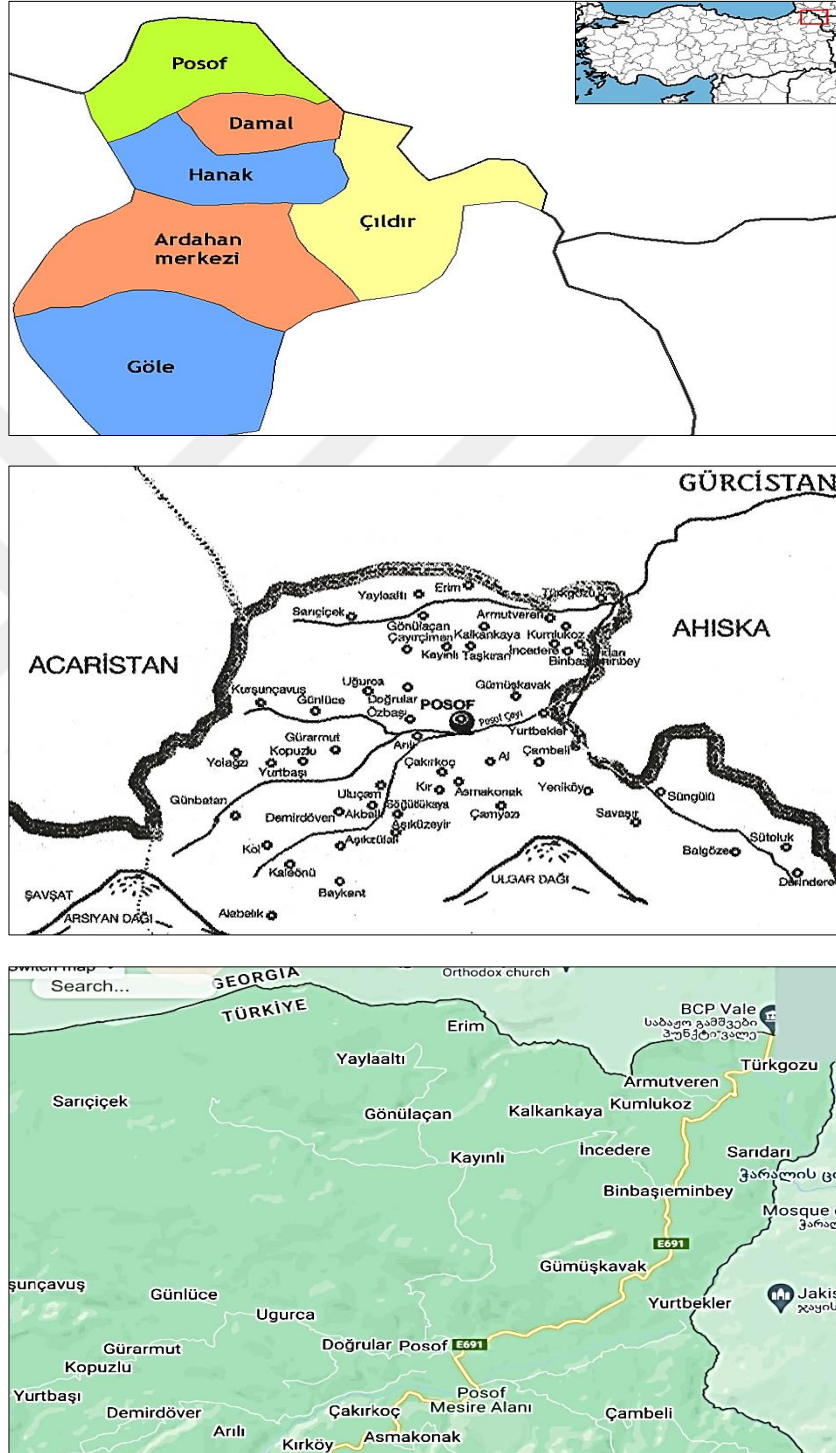
b > p değişmesi: paħır (bakır), paħraç (bakraç).

k > ğ değişmesi: ğıble (kıble), ğına (kına), ğıymet (kıymet), ğumaş (kumaş).

k > ħ değişmesi: aħıl (akıl), aşıħ (âşık), çıħacaħ (çıkacak), fuħara (fukara), garanluħ (karanlık). Posof ağzında kelime ortasındaki ve sonundaki *k* sesi düzenli olarak *ħ* şeklindedir (Ercilasun, 1983, s. 106-111).

n > v değişmesi: dov (don).

Posof ağzında biçimbilgisel (morfolojik) özgün ayrıcalıklardan en belirginini fiilin şimdiki zamanda -yor ekinin -yér şeklinde olmasında gözlemlenmektedir: aliyérım, aliyérsin, aliyér, aliyéruh, aliyérsiz, aliyérılar.

Şekil 1. Posof lokasyon haritası (Posof Kaymakamlığı, 2023).

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Posof yöresi ağzının nitelikleri hususunda bilim kamuoyunun değerlendirmelerinden:

“Posofta kullanılan Türkçe, Kıpçak Çağatay özellikleri taşıyan Ahıska ağzıdır. Bu ağız, Azgur Boğazı'ndan itibaren Ahıska, Kobliyan, Posof, Hanak, Ardahan, Kurtkale, Şavşat, Ardanuç, Yusufeli, Oltu ve Olur yörelerinde konuşulmaktadır. Bu yörelerin halkı etnik bakımdan da aynı kökten gelmektedir” (Zeyrek, 2013, s. 188).

“Posof ağzında yaşayan, fakat Posofluların iç memleketler dediği Anadolu'da rastlanmayan birçok kelime yer alır” (Zeyrek, 2013, s. 192-193).

“Her yörenin kendine has ağzı vardır ama Posof'unki bir başkadır... Ağız özellikleri yanında Posof ağzında kelime zenginliği de muazzam derecededir” (Kalaycı, 2020)

“Konuşur sayısı arttıkça Posof ağzının hem ses bilgisi hem de söz varlığı açısından karakteristik yapısı ortaya çıkmaktadır. Türkiye Türkçesi yazı dilinin diğer bölgelerimizde olduğu gibi Posof ağzı üzerindeki etkisinin de zamanla arttığı, eskiden karakteristik olan birtakım ses özelliklerinin azaldığı görülmektedir” (Çetin, 2022, s. 2).

2.1. AİLE, AKRABALIK İLE İLGİLİ KELİMELER

“Posofta çok sağlam bir aile yapısı vardır... İletişim araçlarının yaygınlaşması sonucu değişime uğrasa da Posof'ta eski gelenekler yaşamaktadır” (Zeyrek, 2013, s. 175).

“Posofta akrabalık bağları kuvvetlidir. Evlenmelerin daha ziyade başka köylerden olması akrabalık alanının da genişlenmesine yol açmıştır. Öyle ki, her köyde bir tanıdık veya akraba olması mümkündür” (Zeyrek, 2013, s. 177).

ablav – abla anlamında (Çetin, 2022, s. 163).

Posof ağzından: “Bunun anası, Saniye ablay, bizim a bu Beynaz ablay, bir de ben arabayı galdırıyillar” “Ben ablayını tanımam, ablay da beni tanımazdı” (Çetin, 2022, s. 95- 138).

adam – insan, şahıs.

Posof ağzından: “Yani her evden bir adam gelsin” (Gündoğdu, 2017, s. 177). “Dünyada sağ adamın gönlü yârsız mi kalar” yöre manisinden (ADM: KK 5).

analuk – üvey ana.

Posof ağzından: “Hayatımı zehirledi analuk” “Geldi bir analık büktü belimi” (Müdami, 1993: 99, 124). “Aho kızı analuği dögiyermiş” (Balci, 2014, s. 40).

anay – ana, anne.

Posof ağzından: “Anay yünk çorap tohumış sana” (Balci, 2014, s. 44). “Sağ olsun anay, babay, hepsinden yâr tatlı” (Çakmak, 2020, s.109). “Anay da etmedi, dedi ki, verecem dedi bunnar eyü millettür dedi” (Çetin, 2022, s. 121).

avrat – karı, eş.

Posof ağzından: “Ömür törpüsüdür avradın horu” (Müdami, 1993, s. 101). “Mart havası gibi esen avrattır” “Devlet ya attadır ya avrattadır” “Müdami yenilmez avrat sırrına” “Sultan Süleyman'a sormuşlar ki, tatlıdan tatlı nedir? Er avrat. Acıdan acı nedir? Yine demiş ki, er avrat” Müdami (Aydın, 2012, s. 398, 425, 631, 632, 830, 879).

babaluk – üvey baba.

Posof ağzından: “Benim babaluğum çok ey adamdur” (Balci, 2014, s. 40).

babay – baba.

Posof ağzından: “Sağ olsun anay, babay, hepsinden yâr tatlı” (Çakmak, 2020, s.109). “Babay eniden gelürse Puma'da alursun soluği” (Kalaycı, 2020, s. 89).

Notlar: Baba sözcüğünün bu varyantı Anadolu, hatta Azerbaycan ağızlarıyla kıyaslamada (Gulusoy 2018, s. 193-196) yalnızca Posof ağzında görülmektedir.

bacı / baci – kız kardeş.

Posof ağzından: “Bu kimdi bacı, ne danışiyér” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 218). “Bacı gardaş gibi sevdim, kendine gel” “Hanki bacı olacak, Peri bacı” halk hikâyesinden (Müdami, 1993, s. 274, 285). “Dost elinden gelen laleazar bacım”

“Gider isen dost köyüne, baci, yâra selam götür” Müdami (Aydın, 2012, s. 855, 856).
 “O gün bugün olur mi, kavuşak baci kardaş” yöre manisinden (Zeyrek, 2013, s. 200).
 “Size kurban olam, kızlar, bacılar” “Bu dünyada bacım murat almadı” “Benim nazarımda hanımsın, baci” “Bacım, sende gördüm edebi, arı” (Bayraktaroğlu, 2017, s. 74,80). “Gelin der ki hani baci, Sana baci Fatma baci” (Gündoğdu, 2017, s. 26).
 “Güleser kız ile oldular baci” “Ol Gence'de Ziyad Han'ın bacısı” “Bolu beyinin bacısı Döne hanımı istiyor” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 25, 32, 83). “Kardaş, baci sultanımız, hoş geldiniz, hoş geldiniz” Binalı'nın şiirinden.
 “Ben omiyérım bacımdan, bacım öliyér acımdan” (Kalaycı, 2020, s. 29, 96). “Gelin diyer baci, baci, yaşın töker aci aci” (ADM: KK 7). “Ağlamayinen gülmak baci gardaşdur” (ADM: KK 9).

Notlar: Bu kelime Ahıska bölgesi Gürcülerinin Türkçe konuşma ağzında da saygı sözü olarak vardır (Aliyeva 2020, s. 176). Azerbaycan Türkçesinde de “baci”dır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

bala – yavru.

Posof ağzından: “Karga yavrusına kadife tuyli balam diye seslenurmiş” (Gündoğdu, 2017, s. 299). “Bala baldan da dadli oliyir” yöre atasözü (ADM: KK 1).
 “Ortaya sınır düştü, Orda bir balam kaldı” (ADM: KK 5). “Anasına bak balasını al” (ADM: KK 9).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “bala” kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

bibi – hala, babanın kız kardeşi.

Posof ağzından: “Anşa bibi gözel kete yapıyermiş” (Balcı, 2014, s. 40).

Not: Ahıska ağzında da, Azerbaycan Türkçesinde de “bibî”dir (Cikia, 2016, s. 20)

cahal – genç.

Posof ağzından: “Sora arada cahallih varıdı” Posof Sora köyü İmam Kıt'ın dilinden (Caferoğlu, 1995, s. 115).

cırbağa – cılız çocuk.

Posof ağzından: “Uşag cırbağa doğarsa anasını suçliyirler” (ADM: KK 1).

cici – yenge (Zeyrek, 2013, s. 196).

Posof ağzından: “Cici: yenge” (ADM: KK 6).

cinga – zayıf, ince çocuk.

Posof ağzından: “Küçük torun çok zayıfdur, cingam diye seviyerim oni” (Güngör, 2014, s. 24).

Not: Gürcüce eşdeğeri “cingora” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

dedey – dede.

Posof ağzından: “Dedey hocaymış da, ondan bizim şennige Hocasıl diyardılar” (Balcı, 2014, s. 43).

dişehli – diş ehli, karı, eş.

Posof ağzından: “Dişehli kısmi ağır iş yapmaz” (Balcı, 2014, s. 41). “Ahıska-Posof ağzında da i sesinin düşmesiyle kaynaşmış hâlde ve dişehli şeklinde kullanılmaktadır” “Kocasi ölmüş, dişehli bir çocuğuninen kalmış” (Zeyrek, 2016 s. 42, 45). “Erkek, eşini dişehli diye çağırırdı. Dişehli diş ehli kelimelerinden, erkişi de er kişi kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir” (Kalaycı, 2020, s. 145).

dodopal – gelin, güzel kız.

Posof ağzından: “Esgiden dodopalların düğününde atlar papağa sürülürdü, birinciye gelene tavşal, ikiciye gelene puşi, üçüciye gelene gazma pağaçasi verülürmüş” (Güngör, 2014, s. 36). “Dodopol Tamara gibi (başköşeye kurulmak)” (Kalaycı, 2019, s. 53).

Not: Gürcüce eşdeğeri “dedopali” (Gocaeva, 2016, s. 106, 418; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü). Posof arazisinde kalelerden birisi de Dodopal adlanır.

emi / emice – amca.

Posof ağzından: “Bayram emi dedi ki, ben de soğulacam” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 224). “Kadimi emektar karagöz emi” Müdami (Aydın, 2012, s. 632). “Ali emi alvere getti, a şindi gelür” “Kâmal eminin tükeninde na ararsan var” (Balcı, 2014, s. 40, 41). “Emi, Ecereli neney öldü” (Kalaycı, 2020, s. 117). “Emim kızı bize gel” yöre manisinden (ADM: KK 5). “Emice: amca” (ADM: KK 6).

erkişi – erkek, koca, eş.

Posof ağzından: “Kadın, kocasına erkişi derdi. Dişehli dişi ehli kelimelerinden, erkişi de er kişi kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir” (Kalaycı, 2020, s. 145).

gelme – sonradan gelen, muhacir.

Posof ağzından: “Gelme işte iki şekilde de anlayabilirsin. Birincisi sonradan gelen, muhacir! Yani onlar buranın yerlisi, biz sonradan gelenmişiz. Diğeri de akıllarından geçen şey, git, gelme!” (Kalaycı, 2020, s. 157-158). “Arvad alsan yerli al, arvad olmaz gelmeden” yöre atasözü (ADM: KK 4).

genakop – komşu, akraba (Zeyrek, 2013, s. 193).

Posof ağzından: “Genakop: yakın komşu veya akraba” (ADM: KK 6).

gogola – ince, zarif çocuk.

Posof ağzından: “Onların bir gızı var, çoh gogoladır” (Güngör, 2014, s. 35).

görüm – kocanın bacısı, görümce (Bayraktaroğlu, 1998, s. 431).

Posof ağzından: “Gelinin kocasının kız kardeşine görüm (görümce) denir” (Zeyrek, 2013, s. 178). “Ağlama gelin ağlama, görümündür sene baci” (Gündoğdu, 2017, s. 219; ADM: KK 7).

güvegi – enişte, damat.

Posof ağzından: “Güvegi / enişte, toy babası, sağduci ile yenge ve makar düğünün başkahramanlarıdır” (Zeyrek, 2013, s. 176). “Haberi alan yeni güvegi (damat) camuşları ayırmak için hemen oraya koşar... Kızgınlaşan camuşlar tekrar güreşe tutuşarak arada kalan yeni güvegiyi ezerek öldürürler” “Haber verin güvegiye ayıra” (Gündoğdu, 2017, s. 219).

Not: Eski Uygurcada, Kaşgarlı lüğatinde bu anlamda “güvegi”, “kiyev”, “küyö” sözcükleri bulunmuştur (Değer , 2021, s. 440)

hala – teyze, ananın bacısı.

Posof ağzından: “Hala, annenin kız kardeşidir” (Zeyrek, 2013, s. 178).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de şöyledir.

ikicanlı – hamile.

Posof ağzından: “Posof'ta bebek bekleyen hamile kadına ikicanlı gibi özel isim verilir” (Gündoğdu, 2017, s. 14).

kardaş / gardaş – erkek kardeş.

Posof ağzından: “Bacı gardaş gibi sevdim, kendine gel” halk hikâyesinden (Müdamî, 1993: 274). “O gün bugün olur mi, kavuşak baci kardaş” yöre manisinden (Zeyrek, 2013, s. 200). “Gelin diyer kardaş kardaş, yaşın töker yavaş yavaş” (Gündoğdu, 2017, s. 220; ADM: KK 7). “Tarlayı daşlı yérden, gızı gardaşlı yérden” (ADM: KK 3). “Ağlamayinen gülmak baci gardaşdur” (ADM: KK 9).

Not: Azərbaycan Türkçesinde de gardaş “qardaş” olarak mevcuttur (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

kişi – erkek insan.

Posof ağzından: “Sadık kişileri, koçak erleri” (Bayraktaroğlu, 1992, s.129). “Höcüc diye bir kişi varmış” (ADM: KK 3). “Dul kişinin gözü kızda oliyir” yöre atasözü (ADM: KK 4).

Not: Azərbaycan Türkçesinde de şöyledir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

koca / goca – yaşlı, ihtiyar.

Posof ağzından: “Kocamıştır Kale taşların, Posof” Üzeyir Fakiri (Bayraktaroğlu, 1992, s.75). “Genç, koca demez eceli gelene” Nazım Efendi'nin şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.179). “Doksanlık kocayı eder bakire” (Müdamî, 1993, s. 154). “Kocalığın yaman, gençliğin hoppa” Zülali (Zeyrek, 2004, s. 283). “Ölüm hem gencedir hem de kocaya” “Civan geldi koca gider” “Genç mi öldü, koca mı öldü” Müdamî (Aydın, 2012, s. 516, 601, 854). “Yüz yaşına girsem yine kocalmaz” “Kocaldık, ihtiyar olduk” Âşık Süreyya (Aydın, 2012, s. 18, 20; Zeyrek 2013, s. 218). “Goca ailenin direğidir” yöre atasözü (ADM: KK 3).

konağ – misafir.

Posof ağzından: “Konak sahibinin cennettir yeri” Mehmet Önder'in şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.119). “Konak ile yada ederler hürmet” Âşık Tüccari (Kırzioğlu, 1966, s. 19; Zeyrek 2013, s. 291). “Evde gonağ olanda huzur da oliyir” yöre atasözü (ADM: KK 3). “Bugün dayım konaktı” yöre manisinden (ADM: KK 5).

Not: Azərbaycan Türkçesinde de gonag “qonaq” kelimesi etkindir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

morbet – evde az iş yapan çocuk (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ailenin tarım ve hayvancılıkla ilgili hafif işlerini yaptırdığı çocuk çalışana denir” (Aksakal, 2017, s. 172).

Not: Gürcüce “morbedi” kelimesini (Gocaeva, 2016, s. 352) hatırlatmaktadır.

neney – nene.

Posof ağzından: “Emi, Ecereli neney öldü” (Kalaycı, 2020, s. 117).

nöker – erkek hizmetçi, uşak.

Posof ağzından: “Nöker: erkek hizmetçi, uşak” (ADM: KK 6). “Nökerin dili gödek oliyer” yöre atasözü (ADM: KK 5).

obol – öksüz, yetim (Güngör, 2014, s. 19).

Posof ağzından: “Obol bal yer” Mahzuni (Kırzioğlu, 1966, s. 20). “Obol: yetim” (ADM: KK 6).

Not: Gürcüce eşdeğeri “oboli” (Gocaeva, 2016, s. 215, 589; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

şenlik – ahali, kalabalık.

Posof ağzından: “Şenlik Boğoz'dan çekildi” Sakabol köyünde derlenmiş şiiirden (Kırzioğlu, 1953, s. 755). “Bizim şennige Hocagil diyardılar” (Balcı, 2014, s. 43).

töreme – torun.

Posof ağzından: “O adamın ne terbiyasız töremesi var” (Balcı, 2014, s. 43).

uşağ – çocuk.

Posof ağzından: “Oğul uşak bildiğinden şaşmıyor” Üzeyir Fakiri (Bayraktaroğlu, 1992, s. 200). “Ruhum yâra karşı uşağa benzer” “Ben giderken kan yaş ağlar oğul uşağım elveda”, “Oğlum İmam, uşağların içinde minnetli ekmek yeme” Posof Sora köyü İmam Kıt'ın dilinden (Caferoğlu, 1995, s. 115). “Uşağ cırbağa doğarsa anasını suçliyrler” yöre atasözü (ADM: KK 1). “Babasız uşak çatısız ev gibidir” yöre atasözü (ADM: KK 5).

Not: Eski Uygurcada, Kaşgarlı lüğatinde bu anlamda “uvşak” sözcüğü yer alır (Değer, 2021, s. 635).

2.2. ARICILIK İLE İLGİLİ KELİMELELER

Meşhur Posof balının ünü bin bir çiçekli tepelerden arıların topladığı özle harmanlanır. Nüfusunun çok az bir bölümü memur ve esnaf olan Posof'un asıl geçim kaynağını teşkil eden tarım ve hayvancılıkla beraber en gözde uğraşı arıcılıktır. Bal üretimi, ilçenin temel geçim kaynakları arasında gelir. Bölge nitelikli arı ırkı nedeniyle bakanlık tarafından izole alt bölge ilan edilmiştir. İlçe flora bakımından zengin olduğundan arıcılık verimi de yüksektir. Ayrıca üretim faaliyetlerinde kimyasal kullanılmaması, mevcut arı ırkının yöre şartlarına uygun olması organik, natürel arıcılık için yeterli koşullar taşımaktadır.

“Özellikle Ulgar dağının kuzeye dönük yamaçlarında kaliteli bal üretimi için gerekli olan kekik, korunga, üçgül gibi otsu bitkiler geniş yer tutmaktadır. Bunun yanında, zengin tür çeşitliliği gösteren doğal step, dağ stepleri ile Subalpin ve Alpin çayır formasyonunun yüksekliğe bağlı olarak farklı dönemlerde gelişmesi de sahada arıcılık faaliyetlerinin yıl içerisinde oldukça uzun bir süre devam ettirilmesine olanak sağlayabilir” Günay Kaya (Gündoğdu , 2014, s. 13).

Dünyada ekonomik değere haiz olan Kafkas ırkı arının Türkiye'de gen merkezi Posof'tur. İlçede zengin çayır, mera alanlarında doğal olarak yetişmekte olan ballıbaba, geven, hindiba, korunga, üçgül, yonca ve daha birçok nektar ve polen kaynağı bitkilerden üretilmekte olan çiçek balları oldukça iyi kalitededir (Posof Derneği, 2023)

Arıcıların konuşma ağzında bu meslekle ilgili kendine özgü kelimelere rastlamaktayız.

bızığ – eşek arısı veya at sineği.

Posof ağzından: “Bu andır bızık ela dişliyer ki” (Balcı, 2014, s. 40). “Bir çocuk ele yerinde duramayanda ona ola ne bızıglaniyersin aşimdi diyerduh” (Güngör, 2014, s. 24).

Not: Gürcüce eşdeğeri “bziki” (Gocaeva, 2016 s. 41).

çaça – az ballı siyah petek (Aksakal 2017, s. 250).

çeç – siyahlanmış eski bal mumu (ADM: KK 9).

dadant – kovan türü.

Posof ağzından: “Ölçüleri günümüzün fenni kovanlarıyla uyuşmayıp daha uzun ve geniş ölçülere sahiptir, Rusya menşeli bir kovan türüdür” (Gündoğdu , 2014)

dintgel – propolis.

Posof ağzından: “Tarlacı arılar tarafından değişik ağaç türlerinin reçinelerinden elde edilen bir maddedir” (Gündoğdu , 2017).

gözenek – mum üzerinde bal gözleri (Aksakal, 2017, s. 256).

karakovan – arı kovanı türü.

Posof ağzından: “Karakovan: arı kovanının kütüğün oyulmasıyla yapılan türü” (Aksakal, 2017, s. 256).

koğa – arı kovanı türü (Gündoğdu , 2014).

kolanger – ballı bitki.

Posof ağzından: “Kolanger ballı bitkilerdendir, korunga da denir” (Gündoğdu , 2014).

körük – kovan içi.

Posof ağzından: “Kovanda çalışma yapılacağı zaman arıların geçici olarak sakinleşmelerinin sağlandığı, içerisinde odun talaşı, karton veya tezek yakılan araç” (Gündoğdu , 2014).

pallibaba – ballı bitki.

Posof ağzından: “Ballı bitkilerden bir çiçek türü (Gündoğdu , 2014).

saka – erkek arı (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023; ADM: KK 9).

2.3. EV, MUTFAK İLE İLGİLİ KELİMELE

Posof köylerinde ev için yapı sözü kullanılır. Birinin evi aranırken, “Fılanın yapıları nerededir” diye sorulur. Posof halkı eskiden, duvarları taştan yapılmış evlerde yaşardı. Bu evlerin üstü toprakla örtülüydü. Günümüzde evler çağdaş teknik ve malzemeye betonarme olarak inşa edilmektedir. Her ne kadar inşaat teknikleri değişse de eski evlerin izleri görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında evin oturma ve yatak odalarından başka misafir odası ve mutfak kısımları devam etmektedir (Zeyrek, 2013, s. 170).

Yaşam geçim özelliklerinin en bariz belirtileri bölgeye has mutfak geleneğinde görülmektedir. Bu açıdan Posof'a özgü yiyeceklerden çorbalar, hamur işleri, mısır unundan yapılanlar, tarla ve bostan bitkileri, yenilebilen yaban sebzeler ilk akla gelenlerdir.

açar – anahtar.

Posof ağzından: “Acep anahtarsız açar kim idi” “Çift kapusun açarı tevhid” “Hanım elini beline atıp bir altun zincirine bağlı üç tane açar, al gızım şu açarlari. Ahan bu açar onun gapısıdır, bunu aç. Ahan bu açar sandığının gapısının açarıdır. Ahan bu açar da bavulunun” Müdami (Aydın, 2012, s. 780, 924). “Küçük açar büyük kıfıl açar” yöre atasözü (ADM: KK 5). “Mani maniye açar, ...Mani dertleri açar” yöre manisinden (ADM: KK 9).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de eşdeğer “açar” kelimesi etkendir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023)

akuşka – küçük pencere (ADM: KK 9).

Not: Rusça “akoşka” (pencere) kelimesindendir.

anbar – ambar, depo, kiler, mahzen.

Posof ağzından: “Gedin da ambardan furuç getirün” (Balci, 2014, s. 40). “Ambar altı sazara, yârim gitti pazara” (Çakmak, 2020, s. 104).

astam – kazıma aracı.

Posof ağzından: “Astam: hamur teknesini kazıyan demir” (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023)

Not: Gürcüce eşdeğeri “astami” (Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023).

aşhana – mutfak.

Posof ağzından: “Ekmek ve yemek pişirilen bölümlere aşhana denir, burada da ocak, pileki, saç ve furunla bunlarla kullanılan kürek, parduç, kersan, eğiş, kazan, tava, tencere, kuşhana, kodluh, gügüm, bölme, sufra, isgem vs gibi araç gereçler bulunur” (Zeyrek, 2013, s. 172).

ayakyolu – tuvalet, kenef.

Posof ağzından: “Yüznumara, hela ve ayakyolu da denilir” (Zeyrek, 2013, s. 171).

Not: Azərbaycan Türkçesinde tuvalet kelimesi yanında “ayakyolu” kelimesi de kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

ayvan – balkon, teras, veranda.

Posof ağzından: “Sahan ser nakışlı ayvan haneler” (Müdamı, 1993,s.129). “Eskiden bizim ayvanda anamun ele deyişuh çiçekleri olurdu ki” (Güngör, 2014, s. 34).

Notlar: kelime Farsçadır, köşk, kasır, büyük salon, balkon anlamları vardır. Azərbaycan Türkçesindeki eşdeğeri “eyvan” (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023). Gürcüce eşdeğeri “aivani” (Gocaeva, 2016)

baca – toprak ev damı, binaların tavan kısmında pencere.

Posof ağzından: “Bak gördün mi bacanın toprağını da tapdatduk. Zaten biz da biçmaya gelmiyérsan bacay tapda diyacagiduk” (Kalaycı, 2008, s. 67). “Bacadan baktım pitna göz” tekerlemeden (Zeyrek, 2013, s. 201). “Karılar hep bizim bacada otururdılar” (Balcı, 2014, s. 40). “Damat bacada (damda) sağdıçla bekler” (Gündoğdu, 2017, s. 25).

bad – çeper, hasar.

Posof ağzından: “Daha geçen gün evin arhasındaki bostani badladuk” (Güngör, 2014, s. 13). “Bad: tarla, bahçe kenarlarında çit, çevirge” (ADM: KK 6).

Not: Gürcüce eşdeğeri ağ, file anlamında “bade” (Gocaeva, 2016, s. 37; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023) **badiya** – tas, tencere.

Posof ağzından: “Badiya: büyük bakır tas, bakır tencere” (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Not: Gürcücede de “badya” sözcüğü vardır (Gocaeva, 2016, s. 37; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023).

bişi – yağda kızartılan gözleme.

Posof ağzından: “Yörenin meşhur ve bir o kadar da zahmetsiz yemeğidir, mayalı hamur yuvarlak bir şekilde açılır, tavada kızgın yağda pişirilir” (Abacı, 2015, s. 41). “Bişi eringen karının işi deyimi pek yaygındır” (Kalaycı, 2020, s. 102).

Not: aynen bu yemek Gürcistan Meshet Cavahet (Ahıska) yöresi Gürcü mutfağında da “bişi” adıyla bilinir (Şenel-Meskhidze, 2010: 231; Beridze 2016: 63).

bölme – küçük tepsi.

Posof ağzından: “Haşdo bölmeyi ver de kete bişurañ içinde” (Balcı, 2014, s. 40). “Bölme: fincan tabağı” (ADM: KK 6).

buhari – baca.

Posof ağzından: “Furundan dumanı çeken bacaya buhari denir” (Arslanoğlu C. , 1966, s. 63). “Ocağın buhari denilen bacası vardır” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Oğlanlar buharidan bizi dinniyermişlar” (Balcı, 2014, s. 40). “Ay buhari buhari, dalları baş yuhari” (Gündoğdu, 2017, s. 187). “Sabah galğtım ki buğarimin dibinde yarım pağaç” güneş, bilmece (ADM: KK 5).

çıra / çırağ – kandil, lamba.

Posof ağzından: “Zulmeti kalbimde yandı bir çırağ” “O zaman sönmüştür çıramız bizim” “Karşıya baktı bir çırapka (lamba) gördü” “Sonra karısının kulağı tozuna vurduğu gibi çırasını söndürür” Müdami (Boratav, 2002, s. 163; Aydın, 2012, s. 328, 871, 935, 941).

cad / cadi – mısır unundan çörek, gevrek (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Yoğurt, ayran, süte cadi doğrardık” Nazım Efendi'nin şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s. 179). “On beşe ulaştı cadi bu sene” Müdami (Aydın, 2012, s. 554). “Lazut unundan yapılanlar: cadi, hasuta, haşo, keş, kuymak ve papa. Şüphesiz, bunların en ünlüsü de yağlı cadidir” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Hasretinden dem çekerdim hey benim canım cadi, şimdi vaslın taze canlar verdi cananım cadi” Hamid Efendi'nin gazelinden (Zeyrek, 2013, s. 173). “Yaylaya gedağ da neney bize yağlı cadi bişürsün” (Balcı, 2014, s. 40). “Ele güzel cadi yapmışdı ki bizim gelin, yemeye doyamaduh” (Güngör, 2014, s. 33). “Cadi – mısır ununa tuz ve kaymak katılarak yoğrulur, kaymaksız da yapılabilir, yuvarlak şekil verilip pilekide pişirilir” (Gündoğdu , 2017). “Cadi: mısır unundan saçta pişirilen mayasız çörek, gevrek” (Abacı, 2015, s. 35). “Yaşlı ninenin akşam yemeğine canı, çadi istemiş” (Gündoğdu, 2017, s. 180). “Yüz yaparduk gaymağı bele gözelceme az ilidirduk gaymağınan yoğururduk cadiy, küçük küçük cadiler yaparduk” (Bozkurt, 2019, s. 67). “Çadiy koydum ataşa, kişa dedim termaşa” “Yarım cadiynan elfeneye karışmak

şeklinde bir deyim vardır” “Hani kaz etiyle cadi, yeyilmez mi yeyilmez mi?” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 89,99)

Notlar: Gürcüce eşdeğeri “mcadi” (Gocaeva, 2016, s. 203; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023). Gürcü mutfağında “macadi”, “mcadi” adlı yemekler vardır (Beridze, 2016, s. 95, 97).

cinel – ip, urga.

Posof ağzından: “Cinel: kayın gibi yumuşak ağaçlar bükülerek yapılan ip, urga” “Ağaç süpürgesi yaptığımızda, süpürgeyi sıhıstırarak diye cinelnen bağlarduk” (Güngör, 2014, s. 14, 25).

Not: Gürcüce eşdeğeri “cneli” (Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023).

çañçik – dübel.

Posof ağzından: “Duvara dört tene çañçik yeri açah” (Güngör, 2014, s. 29).

Not: Gürcüce eşdeğeri cıvata anlamındaki “çañçiki” (Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023).

çaynik – çay demliğı, çaydanlık (ADM: KK 6; ADM: KK 9).

çenço – yemek türü.

Posof ağzından: “Taze fasulye kırılıp kurutulur. Kışın yemek yapılacağı zaman yıkanıp süzülür, suya konur, tuz da atılarak pişirilir, tavada yağla soğan kızartılıp yemeğe eklenir” (Gündoğdu , 2018) .

çılbur / çilbur – yumurtalı kahvaaltı.

Posof ağzından: “Çılbur, kaynar su içine yumurta kırılarak pişirilen yemek” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 427). “Sabah anay biza çilbur yedurdi” (Balcı, 2014, s. 41).

dam – evin yan yapısı, taştan yapılan tek gözlü küçük yapı (Aksakal, 2017, s. 193).

Posof ağzından: “Toprak damların üstünde bulut bulut” “Baş başa kalır yayla damları” Yunus Zeyrek (Gündoğdu, 2014, s. 50).

Not: Bu kelime Orhun Türkçesinde, Uygurcada, Kaşgarlı lüğatinde de bulunmuştur (Değer, 2021, s. 288).

daraba – ara kesme, bölü.

Posof ağzından: “Daraba – evler arası bölgü işlerinde kullanılan tahta duvarlar” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 432). “Darava: tahta duvar” (ADM: KK 6).

döğmeç – ekmek ve yağ karışımı kahvaaltı.

Posof ağzından: “Döğmeç: ekmek veya cadıdan yağa ufalanarak iyice ısıtılmakla yapılan yemek” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 425; Abacı 2015, s. 157).

döşek – nevresim, yatak.

Posof ağzından: “Döşekleri sarın da yatağın” (Balcı, 2014, s. 41). “Eşek nedi, döşek nedi” yöre atasözü (ADM: KK 9).

elek – un eleme aracı.

Posof ağzından: “Cihan neneye elek mi yoksa sac mı lazım olmuş” halk hikâyesinden (Özsoy ve Ataman, 1993, s. 285). “Elek arkasından örücü olma” Müdami (Aydın, 2012, s. 409). “Değirmende tahıl, unum, eleğim” Yunus Zeyrek'in şiirinden (Bizim Ahıska, 2013). “Elek: unla kepeği ayırmada kullanılan sık gözlü un eleme aracı” (Aksakal, 2017, s. 89). “Arpa ektim bir elek, dadandı karaleylek” (Çakmak, 2020, s. 108). “Eleğim var sacım var, komşuya ne gereğim var” (Çakmak, 2020, s. 112). “Altın elek, demir delek” (Çakmak, 2020, s. 117). “Elek varsa kelek de var” yöre atasözü (ADM: KK 9).

etmek – ekmek.

Posof ağzından: “Diyeceksiniz ki, Yagubun hanımı Zeyneb bize etmeg yedürmedi” “Garnımın acluğu var, etmekden aşdan söyle” “O çocuğları çağır, bele etmeğ yeyilir mi?” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 220, 222, 226). “Posof'ta ekmeğe etmek, yemek yemeğe de etmek yemağ derler” “Ağşam etmeği hazırlıyerim” (Zeyrek, 2013, s. 170, 172). “Bayaz etmek yiyasın” (Zeyrek, 2013, s. 184).

Not: Kuman Kıpçak Lehçesi Sözlüğü Codex Cumanicus'ta da etmek olarak geçtiğini (Zeyrek, 2013, s. 189) hatırlatmakta fayda vardır.

fetir – yufka.

Posof ağzından: “Fetir: ekşimemiş hamurdan yağlı ekmek” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 424). “Kazma pağaçası ve fetir” (Gündoğdu, 2014, s. 90). “Kim yiyerse fetiri, o da odun getiri” yöre atasözü (ADM: KK 9).

furun – fırın.

Posof ağzından: “Ocak arkasında umumiyetle bir fûrun vardır. Furunun biri büyük, biri küçük iki ağzı vardı: büyüğüne fûrun ağzı, küçüğüne gözlük, iki ağzı ayıran taşa sundu taşı denir. Furun kapağı saç veya tenekedendir” (Kars İli, 1966, s. 63). “Aşhanası olmayan evlerde furun da bu ocağın içinde arka tarafında yer alır. Furun Posof evlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Fırın küreğiyle ekmekler fırında pişirilir” “Aç it hemişe furun yıkar” (Gündoğdu, 2017, s. 55, 286; ADM: KK 6). “Furun eddim terledim” (Bozkurt, 2019, s. 64). “Anamın aşî furunun başî” (Çakmak, 2020, s. 105 ,111). “Kahve koydum furuna” (ADM: KK 5).

ganfét – şekerleme, akide şekeri (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ganfét çalmış ambardan, sora da gelmiş halal et diyér” (Balcı, 2014, s. 44). “Yanında tepsi içinde ganfét tutan küçük bir kız vardır. Gelin attan inince yukarıdan gelinin başına damat kanfét serper” (Gündoğdu, 2017, s. 25).

Not: Rusça kelime olup, Azerbaycan Türkçesinde de, Gürcücede de yer almaktadır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

gasilhane – evin misafir odası.

Posof ağzından: “Evin-hanenin münhal bir yerinde cecimler ve kilimlerle bir odacık, yani gasilhane oluşturulur” (Gündoğdu, 2017, s. 29).

gatık – yoğurt.

Posof ağzından: “Hele yaride kalacaklara bak hele, katıksız da héç bişe yémiyérlér” (Gündoğdu, 2017, s. 179). “Aç katık istemaz, uykusuz yastuğ istamaz” (Çakmak, 2020, s. 111). “Tutsa gatık, tutmasa ayran” yöre atasözü (ADM: KK 9).

gavut / goyut – un kavurması.

Posof ağzından: “Kavut: kavrulmuş un, öğütülmüş furunç” (Abacı, 2015, s. 153).

Not: Bu kelime “gavut” şeklinde Mahmut Kaşgarlı lüğatinde de bulunuyor (Değer, 2021, s. 384).

gayğana – omlet.

Posof ağzından: “Kızgın yağa yumurta kırılarak yapılan yemek” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 427). “Posoflunun Tanrı misafirini geriye çevirdiği nerede görülmüş? Bir kayğana, bir haçapur, bir iki kete, biraz tuluğ peyniri, ellerinde ne

varsa paylaşırlar sizinle” (Posof Araştırmaları, 2014, s. 152). “Kaygana yapılıp yenir” (Gündoğdu, 2017, s. 79). “Getirdiği bir şey yok, yediği gayğanaktı” yöre manisinden (ADM: KK 5).

Not: Azerbaycan Türkçesinde gayğanag “qayğanaq” olarak bulunur.

gera – ocağın içinde yan taraflara konulan düzgün taş.

Not: Gürcüce eşdeğeri ocak, fırın anlamındaki “kera” (Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023).

gevrek – bazlama.

Posof ağzından: “Gevrek – unun içerisine maya, tuz ve kaymak katılarak yoğrulur, mayalanınca tepsi büyüklüğünde veya küçük yuvarlak şekil verilip pilekide pişirilir” (Gündoğdu, 2017). “Kete gevreği popülerdir” (Abacı, 2015, s. 35). “Denilebilir ki, gevrek, yayladan inenlerin alâmeti farikasıdır. Zira yaylacı nineler, heybelerine yerleştirdikleri bu gevrekleri, yayladan köye gelirken rastladıkları çobana, yolcuya, her Allah'ın kuluna bu gevrekten bir tane, iki tane vererek köye ulaşır. Doğrusu şu ki, yolcular da, uzaktan görünen atlı nineden gevrek umarlar” (Kalaycı, 2020, s. 49). “Gevrek, mısır ya da buğday ununun kaymakla yoğrulmasıyla yapılan bir çeşit ekmek (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023)

güğüm – su kabı.

Posof ağzından: “Bu da felefeşeye kalkıp hıncalı güğüme dökerek saklıyor. Bu güğümü sekinin yanına koyuyor. Acele davranan kaynata güğümü kapar kapmaz ayak yoluna gidiyor” “Hıncalı töker güğüme, ne açgözdür Palli Abla” yöre fıkrasından (Kalaycı, 2008, s. 49; Gündoğdu 2014, s. 117). “Ocakta küçük tencere ve güğüm asmak için, buharinin içinden asılmış bir zincir bulunmaktadır” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Güğüm: bakırdan veya çinkodan yapılan, karın bölümü şişkin, yan tarafından tek kulpu olan dar boyunlu, ağzı dar kapaklı su kabı” (Çakmak, 2020, s. 89).

hacabur – peynirli pide.

Posof ağzından: “Hacabur: hamurdan bazlama büyüklüğünde açılır, içine yağ, peynir konarak yapılan, peynirli pide adıyla da lezzetle yenen bir tür pide” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 425). “Zira burada furun etmeği, kete, haçapur ve kartopi pişirilir” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Furunda ekmek bışürülende hacabur da yaparlar”

(Güngör, 2014, s. 32). “Haçapur – mayalı hamur tabak büyüklüğünde açılır, içerisine kıyma, soğanlı patates veya peynir koyulur” “Posoflunun Tanrı misafirini geriye çevirdiği nerede görülmüş? Bir kayğana, bir haçapur, bir iki kete, biraz tuluğ peyniri, ellerinde ne varsa paylaşırlar sizinle” (Gündoğdu , 2014, s. 128.152). “Hakikaten istediğimizde annemin her fırının sonunda yaptığı haçapur geldi” “Hacapur evi yapılısa peynirli pideyi kim yer ki” (Kalaycı, 2020, s. 104, 106).

Notlar: Gürcülerde haçapuri pidesi vardır (Gocaeva, 2016, s. 360; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023). Gürcü mutfağında hınkalinin çeşitli türleri bilinir (Beridze, 2016, s. 62, 67, 109).

halbur – kaba elek, kalbur.

Posof ağzından: “Taşlı halburdan geçirirler” (Balcı, 2014, s. 44). “Hazırlanan hamurdan küçük parçalar alınarak, halbur üzerinde yuvarlatılarak şekil verilir” (Gündoğdu, 2017, s. 46).

harşo – mısır unu ve soğandan yapılan bir çeşit yemek (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023)

Posof ağzından: “Harşo: kaynamış yağlı suya mısır unu verilerek yapılıp, içine peynir ve diğer katkıları da katılarak nefis bir yemek” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 425). “Ahşama harşo yiyeceyuh” (Güngör, 2014, s. 26). “Kardeş, hasret kaldık süte, harşoyu değişmem ete” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106).

Notlar: Ekmek harşosu, kaz harşosu, saray harşosu, tavuklu harşo, yumurtalı harşo gibi çeşitleri vardır (Gündoğdu K. , 2014, s. 127,128,130). Aynen bu yemek Gürcü mutfağında “harço” (Beridze ve Kavrelişvili, 2016, s. 101, 129, 171; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023). Ermeni mutfağında “harşel” (Aras, 2021, s. 44) adıyla bilinir.

hasuta – yemek türü.

Posof ağzından: “Lazut unundan yapılanlar: cadi, hasuta, haşo, keş, kuymak ve papa” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Hasuta – bir tencerede tereyağı eritilir, üzerine biraz su ve bir bardak toz şeker dökülür. Cad (mısır) unu karıştırma karıştırma ilave edilir, yağ üzerine çıktığında tabaklara alınıp servis yapılır” (Gündoğdu , 2014, s. 128)

haşıl – un yemeği (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Haşıl: buğday, mısır ya da darı unundan yapılan bir çeşit yemek” (Abacı, 2015, s. 131).

hedik – mısır veya buğday haşlaması.

Posof ağzından: “Artuk hedik bişuran yok ki” (Balcı, 2014, s. 41).

hepeng – baca kapağı, kepenk (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

herzal – tekneye benzer kap.

Posof ağzından: “Tezek yaparken gübre taşıdıkları herzalları akakta yıkarlar” (Zeyrek, 2013, s. 180).

hıyar – salatalık.

Posof ağzından: “Bağçada sarı hıyar, boyun boyuma uyar” (Çakmak, 2020, s. 106). “Bosdanda yeşil hıyar, boyun boyuma uyar” (Kalaycı, 2020, s. 88).

hingal / hinkal – mantı, içine kıyma ya da pişirilmiş patates konarak yapılır (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023)

Posof ağzından: “Hinkal orda bir ulusal yemektir” Baki Ergün'ün şiirinden (Bayraktaroğlu, 1998, s. 490). Hinkal yöre fıkralarına, türkülerine de konu olmuştur: “Posof'un Eminbey köyünde şirin mi şirin bir dede vardır. Evdekilerle, hele gelinlerle zaman zaman geçimsizlik yaşar. Ancak köyde herkes onu kınar. Yine bir gün hastalanıp sekide yatarken kadınlar ocağa hinkal kazanını koyarlar. Hinkal yapılır, fakat evde gelin, kaynana ve görümcenin arası açıktır. Dolayısıyla hepsi hinkal pişirmek için gelip suya bir avuç tuz atıp gider. Bu arada dede olup biteni yorganın altından seyreder. Yatağından kalkıp gizlice bir avuç tuz da o atar. Hinkal pişer ama bu hinkal değil, tuz kökü olmuştur. Dede tepsiyi kaptığı gibi nahırgâha götürür: Ola komşılar, bene kötü diyersiz, geçimsiz diyersiz, aha bizim karıların yapduğu hinkal, yeyin bahem, der. Hinkaldan alan ağzını, burnunu buruşturur, kafasını aşağı yukarı sallar” yöre fıkrası (Kalaycı, 2008, s. 14). “Bir kadın, oğlu hasta olan komşu kadını görür. Merak edip sorar: Baci oğlanın durumu nasıl oldu? Karşığı üzüntülü bir sesle: Anasi ölsün! Oğlumun durumu çok kötü. Kurudi gaded oldu. İşdahi ela azaldı ela azaldı ki beş yüz hinkal yiyordu, şimdi üç yüz hinkala düşdi, der” yöre fıkrasından (Kalaycı, 2008, s. 109). “Bezenür geder düğüne, kimse çıkamaz öğüne, hinkali töker güğüme, ne ac gözdür Palli Abla” yöre türküsünden (Kalaycı, 2008, s. 49). “Yeni gelin getiren kayınvalide evde bereket olması ve gelininin becerikli olup olmadığını

sınamak için geline hıncal (etli mantı) veya pağaça yaptırır” (Kalafat 2013, s. 20). “Bizim şennik etli hıncali çok sever” (Balcı, 2014, s. 44). “Hıncal yemeye doyulmaz” (Güngör, 2014, s. 32). “Beyaz unun yufkasına sarınca, yırtığına tuzla sular dolunca, suda pişip sofralara gelince, şaheserdir gönlüm sever hıncalı” Şevket Gündoğdu (Gündoğdu, 2014, s. 84). “Etli hıncal, yarpak hıncali gibi çeşitleri vardır (Abacı, 2015, s. 93, 95). “Hıncal yaparuh, manti yaparug” (Bozkurt, 2019, s. 67). “Hıncali de cürbe cürbe yaparlar, bazı de içine kapek katarlar, sabırsızlar çeynamazdan yutarlar, çok çetindir beklemesi hıncalın” yöre türküsünden (Kalaycı, 2020, s. 98). “Hıncal tartışmasız yörenin en meşhur yemeğidir” “Bizim yedi çeşit hıncalımız var: etli, patatesli, mantarlı, peynirli” (Kalaycı, 2020, s. 98, 158). “Etli hıncal yerken saymak” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106). “Zaten Posof denilince insan acıktığını hisseder ve akla hemen hıncal gelir. Hıncal, bölgenin resmi yiyeceğidir. Yapılışında hüner isteyen hıncal, sert hamurdan açılan yufka eşkenar dörtgen veya kare şeklinde kesilerek içine etli malzeme konup ağzı büzüştürülerek suda pişirilir. Geniş kaplara alınarak üzerine yağ ekilir. Bazen yoğurt da eklenen hıncalın patatesli, mantarlı ve yumurtalı gibi çeşitleri de vardır” (Posof Derneği, 2023).

Notlar: Gürcücede “hıncali” (Gocaeva, 2016, s. 363; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023), Azerbaycan Türkçesinde hengel “xengel”.

isdol – masa, sandalye (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Esgi isdolun bacakları kırılmış” (Balcı, 2014, s. 41).

Not. Rusça “stol” kelimesindendir. Azerbaycan Türkçesinde de “stol” ya da masa kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

isgam – iskemle, oturak (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Haci dede isgâmına kismayı oturtmazdı” (Balcı, 2014, s. 41).

Notlar: Rusça “skameyka” kelimesindendir. Azerbaycan Türkçesinde de “skam” kullanılmaktadır.

istikan – su bardağı, çay bardağı (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Bir istikan çay getür de içak” (Balcı, 2014, s. 41).

Not: Azerbaycan Türkçesinde “stekan”, Rusçada “stakan” olarak mevcuttur (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

karnıyaruğ / karnıcırik – makarna türü, hoca hinkalı (Gündoğdu , 2014, s. 128)

Posof ağzından: “Karnıyaruk: küçük parmak kalınlığındaki yuvarlak şerit hamurdan kesilerek iki parmakla ortasına bastırmak suretiyle çukurlaştırılan hamurdan yapılan bir çeşit makarna, paşa hinkalı de derler” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 424; Balcı 2014, s. 43). “Karnıyaruk yapıdız mı, üstüne tuluğ peynili sararsız tamam mı?” (Balcı, 2014, s. 43). “Karnıcırik olarak da bilinir” (Abacı, 2015, s. 87).

kelegöş – ekmek ağı (Zeyrek, 2013, s. 197).

Posof ağzından: “Kelegöş – tepsiye ekmekler doğranır, tenceredeki tereyağının içerisine soğan doğranıp kızartılır, su dökülüp kaynatılır” (Posof Araştırmaları, 2014, s. 129). “Pelverde kelegöşü de bilinir” (Abacı, 2015, s. 57).

Not: Aynen bu yemek Gürcistan Meshet Cavahet (Ahıska) yöresi Gürcü mutfağında “kaladoş” olarak bilinir (Beridze, 2016, s. 27).

kepçe – yiyecekleri süzmek için delikli kaşık, çömçe.

Posof ağzından: “Aş taşanda kepçenin bahası olmaz” (Gündoğdu, 2017, s. 287).

kerdige – un türü.

Posof ağzından: “Kerdige: arpa buğday karışımından elde edilen un” (Aksakal, 2017, s. 13, 83).

kersen / kersan – ağaç tekne (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Kersen: büyük ağaç çanak” (Zeyrek, 2013, s. 197). “Bir kersan hamur yoğurdum bişi bişürecem” (Balcı, 2014, s. 42). “Hamuru yoğurmuş, mayalanması için kersan da bırakıp, kaz yavrularını harmana götürmüş” (Gündoğdu, 2017, s. s. 181). “Ekmek hamurunun yoğurulduğu tahta veya plastik malzemeden kap” (Çakmak, 2020, s. 90).

kert – bayat ekmek (Zeyrek, 2013, s. 197).

keş – mısır yarmasından yemek.

Posof ağzından: “Almadın pilavın, keşin kalmamış” Müdami (Aydın, 2012: 517). “Lazut unundan yapılanlar: cadi, hasuta, haşo, keş, kuymak ve papa” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Arefe oldi mi geceden keşi suya koyarım ki bayram sabağı keş

“yiyacayuk” (Balcı, 2014, s. 42). “Keş çorbası – mısır değirmende kırılır, yıkanıp soğuk suda pişirilir, süt dökülüp iki taşım kaynatılıp indirilir, azacık tuz katılır” (Posof Araştırmaları, 2014, s. 129).

kete – mayalı hamurdan yapılan çörek çeşidi (Abacı, 2015, s. 21).

Posof ağzından: “Kıvamlı buğday unundan yufkalarla yapılan gözleme” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 425). “Zira burada furun etmeği, kete, haçapur ve kartopi pişirilir” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Anşa bibi güzel kete yapıyermiş” “Akşamluğa kete yapıyerim furuna ataş ver” (Balcı, 2014, s. 40, 42). “Tutuyırlar, tüm keteleri toprağın yarığlarından içari atıyırlar” “Ketesı tuzlı yenga” (Gündoğdu, 2017, s. 137, 228). “Oroç dutmayanlar kete işdadiler bacimden aldiler yediler keteleri şeyin guzi puğarının suyunda” (Bozkurt, 2019, s. 67). “Yayladaki fırında pişirilen içli ketelerin içinde daha önceden kavru lan helva vardır” (Kalaycı, 2020, s. 49). “Çayırda desteyle kete, yeyilmez mi, yeyilmez mi?” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106). “Zengin Ermani'nin yağlı ketesi fuğara müslümani yoldan çığartur” (ADM: KK 4).

Notlar: Bu kelime yağlı ekmek türü anlamında “kete” sözcüğü bulunmuştur (Değer, 2021, s. 500). Gürcistan Meshet Cavahet (Ahıska) yöresi Gürcü mutfağında “kada” olarak bilinir (Beridze, 2016, s. 51; Gocaeva 2016, s. 299).

kikil / koko – pilekinin üzerinde pişen küçük pağaça.

Posof ağzından: “Pağaça pişirilirken istenilirse pilekinin üst kapağının üstünde küçük bir pağaça da pişirilebilir ki, buna kikil veya koko denir” (Zeyrek, 2013, s. 172). “Kikiller bişdi mi sana veracam” “Ağladi da pilekide çocuğa bir koko bişürdüm” (Balcı, 2014, s. 42).

kiler – yiyeceklerin saklandığı oda (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023)

Posof ağzından: “Depo, ambar, gıda maddelerinin saklanması, depolanması ve gıdaların uzun süre tüketilmesi için yapılan eve ait bölüm” (Çakmak, 2020, s. 85).

kinzi – kişniş, aş otu (Güngör, 2014, s. 18; ADM: KK 9).

Posof ağzından: “Dad versin diye kinziyi yemeklere kataruk” (Güngör, 2014, s. 22). “Fasülye yemegine kinzi kat ki güzel olsun” (Balcı, 2014, s. 42).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kindzi” (Gocaeva, 2016, s. 302; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023).

kolop – ahşap kapaklı kap.

Posof ağzından: “Karısına bir kolop yoğurt hazırlatmış”(Zeyrek, 2013, s. 207). “Kolop buhariden aşağıya sarkıtıldığında, gençler hep bir ağızdan yüksek sesle şu tekerlemeyi söylerler” (Gündoğdu, 2017, s. 267).

kona – demet (Güngör, 2014, s. 18; ADM: KK 9).

Posof ağzından: “Dört kona çiçek yaptı” (Güngör, 2014, s. 26).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kona” (Gocaeva, 2016, s. 155; Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023).

koşat – tavan kirişi.

Posof ağzından: “Karabanın ortasındaki tek ve kalın ağaç direği üzerinde yastık (kuşak ağacı), onun üzerinde başları yanlardaki duvarlara binmiş koşat (çifte atma) duvar üzerindeki uzun kalın ağaç atmaya harma, koşat ile harma arasına konan ve iki elle kavranabilen kalınlıkta kuvant (kont) denilen ağaçlar konur” (Arslanoğlu, 1966).

kurut / gurut – ayranla çökelek karışımının kurutulmuş şekli (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023)

Posof ağzından: “Kurut: yoğurtun kurutulmasıyla yapılan peynir süzmesi” (Zeyrek, 2013, s. 194). “Kurut – peynirin altındaki ayran kaynatılıp torbaya konup süzülür, yuvarlak şekil verilip gölgede üzerine tülbent atılarak kurutulur” (Posof Araştırmaları, 2014, s. 131). “Kurut süzme yoğurdun tuzlanıp kurutulmasıyla elde edilmektedir” (Abacı, 2015, s. 165). “Kurut: kurutulmuş süzme ayran topağı” (Aksakal, 2017, s. 216). “Bağda tuttan oldum, yaylada guruttan” yöre deyiimi (ADM: KK 9).

Not: Eski Uygurcada, Kaşgarlı sözlüğünde kurutulmuş peynir anlamında kurut” sözcüğü bulunmuştur (Değer, 2021, s. 527). Gürcüce Cavahuri ağzında da kullanılır (Şenel-Meskhidze, 2010, s. 232).

kuşkana – iki kulplu tencere.

Posof ağzından: “Kuşhanada puşruk çorbasi var isidür yiyarsız” (Balcı, 2014, s. 42).

kuy – ambar altında çukur.

Posof ağzından: “Kuy, çoklukla ambarın altında yerde kazılan bir çukurdur, burada patates, turp gibi sebzeler saklanır” (Zeyrek, 2013, s. 171).

kuymak – yumurta, un ve peynirle yapılan bir çeşit omlet (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Fırın ekmeğiyle kuymak” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106). “Mani demaya geldim, kuymak yemeye geldim, meramım kuymak degül, yâri görmeye geldim” yöre manisi (Çakmak, 2020, s.109; ADM: KK 8). “Süt ürünü, mısır unu ve yağın farklı bir izdivacından oluşur” (Kalaycı, 2020, s. 104). “Yedur da kuymağı, gör cana kıymağı” tekerlemeden (Kalaycı, 2020, s. 104).

külek – tahta kova.

Posof ağzından: “Dipsiz külek boş anbara dolmanın faydası ne” (Özsoy ve Ataman, 1993, s. 180). “Atın heybelerindeki yağ dolu külekleri de gölgeye koyar... Güneş dönünce külekler gölgeden çıkıp güneşin altında kalırlar” (Kalaycı, 2008, s. 32). “Hayvanların sütü küçük küleklere sağılır” “Kaymak büyük ve kapaklı bir küleğe akıtılır” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Sağılan hayvanlardan kış için tuluklar dolusu peynir, külekler dolusu yağ, ayran yapılır” (Kalaycı, 2020, s. 48). “Sarı yağların / tereyağların doldurulduğu tahta kova” (Çakmak, 2020, s.90).

külleme – yemek çeşidi.

Posof ağzından: “Külleme – mayalı hamur kulak memesi kıvamında tuz katılarak yoğrulur... Orta boy tepsi ebadında açılır” (Gündoğdu , 2014, s. 130).

künt – hamur topağı, bezesi.

Posof ağzından: “İki künd etli mafiş yapıyérım tallaya götürürsüz” (Balcı, 2014, s. 42). “Bu hamurdan 2-3 parça künt elde edilir, küntlerin biri diğerlerinden daha ufak yapılır” “Hazırlanan küntler yarım saat kadar dinlendirildikten sonra oklavayla incecik açılır” (Gündoğdu, 2017, s. 37, 42).

Not: Farsça bir kelime olup, Azerbaycan Türkçesinde “künde” şeklindedir.

lavaş – yassı ekmek, ince tandır ekmeği.

Posof ağzından: “İt ulumaynan göktan lavaş yağmaz” (Gündoğdu, 2017, s. 298).

Not: Azerbaycan Türkçesinde, Gürcücede, Rusçada, Ermenicede de aynı kelime vardır.

lazut – mısır taneleri.

Posof ağzından: “Lazut tarlasında çapalı kızlar” Şemsettin Ataman'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.182). “Lazut unundan yapılanlar: cadi, hasuta, haşo, keş, kuymak ve papa” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Bostana lazut ekduh ama çığ da yapah ki avi girmasin” (Balcı, 2014, s. 42). “Kırmızı lazut evlerin ve ağırların kapılarına nazardan korumak için asılır” (Gündoğdu, 2017, s. 125). “Mısır ununi yüğüdürduk biz lazut diyeruk” (Bozkurt, 2019, s.69).

leğen – geniş tekne (ADM: KK 9).

Posof ağzından: “Leğen: hamur yoğurulan ve bulaşık yıkanan plastik malzemeden yapılan geniş kap” (Çakmak, 2020, s. 90).

lenger – geniş tabak (ADM: KK 6).

lobiya – yeşil fasulye.

Posof ağzından: “Lobiyanın çorbasını yaparuk biz, yarpağlarından da sarma sararuk” (Güngör, 2014, s. 31). “Yöresel lobiya çorbası, lobiya kavurması, erişteli lobiya, lobiya turşusu da vardır” (Gündoğdu, 2017, s. 51, 65; Çakmak 2020, s. 51, 52, 54, 78). “Lobiyalar tel atti, dibinde yılan yatti” (Çakmak, 2020, s.106; ADM: KK 8).

Notlar: Bu kelimeye ilişkin Avram Galanti şöyle açıklamıştır: “Lopya kelimesinin Anadolu'nun bazı yerlerinde kullanılmasına rağmen Türkçe değildir. Bunun aslı Arapçadır. Arapçada loby, bir meyvenin veya bir sebzenin içi ve çekirdeği demek olan lub'dan geliyor ve genelleşerek taze fasulyenin içindekine de luby denilmiştir” (Uramalı 2014, s 37). Azerbaycan Türkçesinde “lobya” (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023), Gürcüce “lobio” (Gürcü dilinin açıklamalı sözlüğü, 2023)

löküz – lüks lambası.

Posof ağzından: “Löküz yandi mi hışş hışş ses çıkarurdi” (Balcı, 2014, s. 42). “İstedğin gazı doldur, beşli lamba löküz olmaz” Safalı Güler'in şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 125).

mafiş – börek çeşidi (Abacı, 2015, s. 43).

Posof ağzından: “İki künd etli mafiş yapıyerim tallaya götürürsüz” (Balcı, 2014, s. 42).

maşrapa – su kovası.

Posof ağzından: “Her evden çocukların yanlarında getirdikleri sepetlerine biraz un ve yağ koyub ev sahibi bir maşrapa suyu üzerlerine serper” (Gündoğdu, 2014, s. 97). “Eski dönemlerde sürahi olmayan evlerde sofralara su getirmek amacıyla sürahi görevi gören araç” (Çakmak, 2020, s. 90).

memişhana – tuvalet.

Posof ağzından: “Memişhana, ahbunluk kıyısında derme çatma yapılmış tuvalettir” (Zeyrek, 2013, s. 171).

merək – odunluk, samanlık.

Posof ağzından: “Merək ev ve bilhassa ahırın yakınında hayvan yemlerinin, ot ve samanın saklandığı derme çatma bir yapıdır” (Zeyrek, 2013, s. 171). “Oti çapuhcama merege boşaldın hava boziyer” (Balcı, 2014, s. 42). “Ana mereğe, kari tereğe” (Gündoğdu, 2017, s. 287). “Martda merək, yari gerek, kéroba oti ayrı gerek” (Kalaycı, 2020, s. 32). “Merəkde saman, insanda gümen tükenmez” (ADM: KK 2). “İki merək bir direk” burun” (ADM: KK 4). “Martta merək abrilde gerek” yöre atasözü (ADM: KK 9).

mıh / muh – çivi.

Posof ağzından: “Çürük tahta, muh götürmaz” (Gündoğdu, 2017, s. 290). “Nal da var, mıh da” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 80). “Bir mıha iki at bağlanmaz” “Mıhı mısınar yapan Allah” yöre atasözleri (ADM: KK 9).

musmar – büyük çivi.

Posof ağzından: “Çadır guriyer olursak eger o musmarların çadırı sabitleruk” (Güngör, 2014, s. 29). “Mıhı mısınar yapan Allah” yöre atasözü (ADM: KK 9).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “mısınar mıh” kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

naliya – ambar çeşidi.

Posof ağzından: “Mısır dövmek için, dört direk üstüne yapılmış, yanları ve arkası kapalı döşemesi aralıklı tezgah” (Güngör, 2014, s. 19). “Teze naliya yapacam bende esgisi yaramiyer artuk işimize” (Güngör, 2014, s. 25).

Not: Gürcücede de eş anlamlı “nalia” sözcüğü vardır (Gocaeva, 2016, s. 207).

nığır – baltanın ve keserin keskin ucu (Güngör, 2014, s. 19).

Posof ağzından: “Yırğat çağurduk geçen gün kapideki odunlari yarsın diye, nığırını hep körletmiş” (Güngör, 2014, s. 24).

oklavi – oklava.

Posof ağzından: “Hazırlanan küntler yarım saat kadar dinlendirildikten sonra oklavayla incecik açılır” (Gündoğdu, 2017, s. 42). “Hamur açmaya yarayan silindir biçimde uzun değnek” (Çakmak, 2020, s.90).

örs – tırpan dövme aracı.

Posof ağzından: “Örs: üzerinde tırpan dövülen demir alet” (Aksakal, 2017, s. 58).

padval / padval – bodrum, mahzen (Bayraktaroğlu, 1998, s. 432; ADM: KK 9).

Posof ağzından: “Badvala giriyrilar ki güveçların içlari pal toli” (Gündoğdu, 2017, s. 137).

Not: Rusçadan alıntıdır.

pağaça – yağlı hamur pişirilip doğrandıktan sonra üstüne sarmısaklı yoğurt ve yağ dökülerek yapılan bir çeşit yemek (Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023)

Posof ağzından: “Furunda ekmek, punturuş (kedirge), pağaça, kete, katmer, kabak ve kartopi (patates) pişirilir” (Arslanoğlu, 1966, s. 63). “Arpa buğday unu karışımından yapılan kıvamlı hamur” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 425). “Posofta yaygın ekmek türüne pağaça denir. Pağaça, önceden içinde ateş yakılarak kızdırılan pilekide pişirilir... Pağaça pişirilirken istenilirse pilekinin üst kapağının üstünde küçük bir pağaça da pişirilebilir” (Zeyrek, 2013, s. 172). “Yeni gelin getiren kayınvalide evde bereket olması ve gelininin becerikli olup olmadığını sınamak için geline hıncal (etli mantı) veya pağaça yaptırır” (Kalafat 2013, s. 20). “Pağaça bişurmak ela kolay bir iş degül, zehmetli işdur” “Bayram sabağı kazma pağaçası, keş, bir de papa yapılır” (Balci, 2014, s. 42, 43). “Kazma pağaçası ve fetir” (Gündoğdu, 2014, s. 90). “Birinci

gelene tavuk ve pağaça verilir” “Baharda ilk çift çıktığı zaman yörede pağaça denilen ekmek yapılır” (Gündoğdu, 2017, s. 25, 122). “Yarışma sonunda birinci olana tavşal, ikinciye kazma pağaçasi, üçüncüye de tavuk verilirdi” (Kalaycı, 2020, s. 69). “Sabah galğtım ki buğarimin dibinde yarım pağaça” güneş, bilmece (ADM: KK 5).

papa – kaçamak.

Posof ağzından: “Papa: mısır ununun sıcak suya veriler, lapadan daha katı hale getirildiği yemek” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 425). “Ekin ekmeğe gidileceği gün sabah evde mısır unundan yapılan yöreye ait papa yemeği yapılır” (Kalafat 2013, s. 20). “Lazut unundan yapılanlar: cadi, hasuta, haşo, keş, kuymak ve papa” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Papa meşeye, keş köşeye” (Balci, 2014, s. 42). “Papayı cadi unundan yaparuk, sari yağ tökeruk içine” (Güngör, 2014, s. 33). “Papa – kaynar suya tuz atılarak mısır unu karıştırılarak verilir” (Gündoğdu, 2014, s. 130). “Ekin ekmeğe gidileceği gün, sabah evde mısır unundan papa adı verilen yemek yapılır” (Gündoğdu, 2017, s. 122). “Papayı de gaynamış suya duz atarsın ona un verürsün, ortasını delersin, yağ tökersin yanına da ya süt ya yoğurt onlarinen gatar yiyersin” (Bozkurt, 2019, s. 68).

Notlar: Gürcüce eşdeğeri “papa” (Gocaeva, 2016, s. 292; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü). Gürcistan Meshet Cavahet (Ahıska) yöresi Gürcü mutfağında da “papa” adlı yemek türleri vardır (Beridze, 2016, s.75, 85).

parduç – fırının, tandırın içini temizlemekte kullanılan sopanın ucuna bağlanmış bez parçası (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Parduç: fırın ekmeği pişirilmesinde fırını temizlemek için kullandıkları ucu eski, kullanılmayan bir bez ile bağlanmış uzun sap” (Çakmak, 2020, s.90).

pağraç – bakraç.

Posof ağzından: “Pağraci getür de südi doldurem” (Balci, 2014, s. 42).

Not: Bu kelime Kıpçakçadır (Değer, 2021, s. 134).

pelverde – marmelat (Abacı, 2015, s. 53, 149).

Posof ağzından: “Pelverdenin yemasi ey da yapmasi zordur” (Balci, 2014, s. 42). “Kuşburnundan pelverde yapar oni yerduh eşgi olurdi” (Bozkurt,2019: 153).

“Pelverde yörede ciddi bir üretim seviyesine ulaşmış. Kuşburnunu toplayıp, pelverde dedikleri marmelat yapıyorlar” (Kalaycı, 2020, s. 159).

pepe – çocuk dilinde ekmek.

Posof ağzından: “Eve gel sene pepe verem oğulcan” (Balcı, 2014, s. 42).

peşkir – havlu.

Posof ağzından: “Peşkiri ver yüzümü silem” (Balcı, 2014, s. 42).

peştamal – kadınlar iş yaparken önlerine bağladıkları kirlik (Çakmak, 2020, s.129).

Posof ağzından: “Neney peştamalına südi devürmüş” (Balcı, 2014, s. 42).

peşgun – tahtadan yer sofrası.

Posof ağzından: “Biz yemekleri çoğı zaman feşğunda yiyeruh” (Güngör, 2014, s. 28).

pileki – mısır ekmeği pişirilen, toprak ya da taştan yapılan yuvarlak tepsi gibi kap (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Pileki derin ve geniş bir tepsiye benzeyen alt kısımla, pağaça konulduktan sonra üzerine örtülen kapaktan meydana gelir” (Zeyrek, 2013, s. 172). “Pilekide yağlı cadi yapmayı bilen bir kızınan evlanmak lazım” (Balcı, 2014, s. 42). “Posofta ekmek küçük köy fırınlarında veya pileki denen toprak sinilerde pişirilir” “Cadi – mısır ununa tuz ve kaymak katılarak yoğrulur. Kaymaksız da yapılabilir. Yuvarlak şekil verilip pilekide pişirilir” (Gündoğdu, 2014, s. 130). “Bu bezeler iyice kızdırılmış pilekilere yerleştirilir, üzerlerine kızarması için su serpilir” “Pileki taşı ısıtılarak bir bez karna sarıldıktan sonra üzerine koyulur” (Gündoğdu, 2017, s. 71). “Gözel bitenece pilekiye odun vururduk, pileki gızardi getirurduk bele yoğururduk” (Bozkurt,2019, s. 67). “Yöresel ekmek türü, ekmek pişirmek için yuvarlak tepsi, pileki taşı deyimi de kullanılır” (Çakmak, 2020, s. 69).

ponçak – püskül, saçak.

Posof ağzından: “Kadın başörtüsü tavşalın etrafına yaptıkları saçak” (Balcı, 2015, s. 48).

punturuş – kedirge türü.

Posof ağzından: “Furunda ekmek, punturuş (kedirge), pağaça, kete, katmer, kabak ve kartopi (patates) pişirilir” (Arslanoğlu , 1966, s. 63). “Punturuş – kedirge, buğday unundan yapılan kıvamlı hamur, kapaklı pilekilerde pişirilen yumuşak ekmek” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 425). “Kadın küçücük çocuğunun gün boyu tarlada tırpan çekmesine acıyarak: Anan ölsün oğul, tırpan belin mi ağırttı diye sorar. Muzip çocuk: Yok ana, puntruşi her zamanki gibi kalınca yapmışın, bir dilim alem dedim de yerinden kalduramadım, üsdelük belimi da ağırttım, der” yöre fıkrasından (Kalaycı, 2008, s. 76). “Puntruşi sıcak yiyacaksın ela gözel oliyer” (Balcı, 2014, s. 43). “Punturuş yapem de yiyak” (Güngör, 2014, s. 32). “Punturuş – mayalı hamur yoğrulur, tepsi büyüklüğünde açılır” (Gündoğdu , 2014, s. 131). “Sıcak puntruş ile kaymak, yeyilmez mi yeyilmez mi?” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106).

Not: Gürcüce eşdeğeri “puntuşa” (Gocaeva, 2016, s. 297; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

puşruk – yemek çeşidi.

Posof ağzından: “Puşruk çorbası – Tencereye su konarak kaynatılır, bir kasedeki soğuk suya dört kaşık un dökülerek karıştırılıp urva yapıp tencereye dökülür, tuz atılır” (Gündoğdu, 2014, s. 130).

Not: Lazut puşruki, unlu puşruk gibi çeşitleri vardır (Gündoğdu , 2014, s. 129, 131).

putur – çürük odun.

Posof ağzından: “Odunnar odunluhda gala gala puturlanmış” (Güngör, 2014, s. 28).

Not: Gürcüce eşdeğeri “puturo” (Gocaeva, 2016, s. 298; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

saçratel – marangoz aleti.

Posof ağzından: “Marangozların dört köşe oyuk açmak için kullandıkları alet” (Güngör, 2014, s. 20).

Not: Gürcüce eşdeğeri “sacreteli” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

sekü / seki – sedir, kerevet.

Posof ağzından: “Gaçdiler, gétidiler, sekilerin altına gizleniyirler” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 221). “Ev ve odalarda oturma ve yatmak için tahtadan sabit oturak” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 432). “Telâşa kapılan gelin, kalkıp hinkalı güğüme dökerek saklar ve bu güğümü, sekinin yanına koyar” (Kalaycı, 2008, s. 49). “Oturma odasında duvarlara paralel olarak tahtadan yapılan söki / seküler bulunur... Burada hem oturulur hem de yatak serilerek yatılır” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Biyanki seküye otur savuğa getme” “Seküye yaşlılar otursun, siz çocuklar yere sarılın” (Balcı, 2014, s. 40, 43). “Sonra gelin sekünün üstünde kendine ayrılan köşede ayakta bekler” “Düğün günü, gelin, damat evine getirildiği zaman, evdeki sekünün (divan) başında ayakta bekletilir ve kaynata izin vermeden oturmaz” (Gündoğdu, 2017, s. 25, 220).

seperğul – ambarda tavuk yemi için bölme.

Posof ağzından: “Ambarın girişindeki seperğul denilen bölme tavuk yemi içindir” (Zeyrek, 2013, s. 170).

silor / sinor – yemek türü.

Posof ağzından: “Ayranlı sinor – mayasız hamurdan yufka açılır, sacda bişirilir, rulo haline getirilip iki parmak eninde kesilir, fırında kızartılır, yenileceği zaman tepsiye dizilir, sarıyağla ayran kaynatılıp üzerine dökülür” “Eşkili silor – kuşburnu veya çançur eriği pişirilir. Ezilip elekten geçirildikten sonra tekrar pişirilir... Tepsiye dizilip fırında kızartılır, pelverde açılıp üzerine dökülür, tereyağı da eritilerek üzerine serpilir” (Gündoğdu , 2014, s. 126, 127).

sitil – bir tür bakraç.

Posof ağzından: “Sitil: kulplu su, yoğurt, yağ kabı” (ADM: KK 6).

soğukluk – soğukluğu sağlamak için kiler.

Posof ağzından: “Soğukluk, taştan yapılan eski tip evlerde kiler olarak kullanılan bina içindeki soğuk yer” (Aksakal, 2017, s. 98).

somin – ekmek türü.

Posof ağzından: “Soğuk suda kuru somin, yeyilmez mi yeyilmez mi?” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106).

sufra – sofrası.

Posof ağzından: “Sufranın altı ne üstü ne” (Gündoğdu, 2017, s. 253).

süzgi – süzgeç (Zeyrek, 2013, s. 195).

şimor – küf (Güngör, 2014, s. 20).

Not: Gürcüce eşdeğeri “şmori” (Gocaeva, 2016, s. 326; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

şirin – tatlı.

Posof ağzından: “Doğunun şirin kazası benim güzel Posofum” Şair Çağlayan'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.24). “Posofun Eminbey köyünde şirin mi şirin bir dede vardır” (Kalaycı, 2008, s. 14). “Men müştakım şirin dile” “Zehir olsa şirindir aş güzelin” “Pek de şirin sanma aşkın badesin” Müdami (Aydın, 2012: 388, 446, 499). “Yahşi söyler şirin diller” Mahsuni (Zeyrek, 2013, s. 229). “Oğlani candan edar gızın şirin dillari” (Gündoğdu, 2017, s. 193). “Çok şirin görünse göze” Safalı Güler'in şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 125). “Bala baldan da şirin oliyir” (ADM: KK 1). “Tükenden alınmaz, kâğıda sarılmaz, ondan şirini yok (uyku)” yöre bilmececi (ADM: KK 3). “Derman acı, can şirin” yöre atasözü (ADM: KK 9). “Anam babam sağ olsun, hepsinden yârim şirin” yöre manisinden (ADM: KK 9).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “şirin” kelimesi etkindir.

şor – çökelek, lor, tuzlu peynir (ADM: KK 9).

tar – raf, sergen.

Posof ağzından: “Tavuğum tara çıktı” (ADM: KK 7).

tekne – ağaç kap.

Posof ağzından: “Tekne: içinde hamur yoğrulan ve çürük peynir ufalanan ağaç kap” (Aksakal, 2017, s. 228).

tepür / tefir – yuvarlak ahşap sini.

Posof ağzından: “Tepir denen yuvarlak ahşap sini şeklinde aracın üzerine konup iki parmak kalınlığında açılır” (Gündoğdu, 2014, s. 130). “Tepür – içinde tahıl seçilen tepsi biçimindeki tahta kap” (Aksakal, 2017, s. 96). “Tepür – buğday, bulgur vb tahılları elemeye yarayan ağaçtan yapılmış büyük elek” (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

terek – raf, sergen.

Posof ağzından: “Ev ve avlularda eşyaların konmasına mahsus tahta raf” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 432). “Duvarlarda isteğe göre terek yer alır, tereklere misaf, kitap, çalma saat yahut tabak, kaşık gibi mutfak araçları konur” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Terekdeki bölmeyi götür, hamuri içine koyağın” (Balcı, 2014, s. 43). “Ana mereğe, kari tereğe” (Gündoğdu, 2017, s. 287). “Bir kilo şekeri aliyerduh ebele terege goyiyerduh” (Bozkurt, 2019, s. 140). “Tabakların dizilmesi için duvara monteli tahta malzemedен üretilmiş araç için terek adı verilmiştir” “Mutfakta tabak ve kaşıkların dizildiği ince yapıdaki kapaksız dolap (Çakmak, 2020, s.85, 91).

Not: Azerbaycan Türkçesinde “terek” kelimesi kullanılır.

teşti – büyük leğen.

Posof ağzından: “Yünleri teştide yihyeceyuk” (Güngör, 2014, s. 28).

Notlar: Farsçadır (Aras, 2021: 46). Gürcüce eşdeğeri “taşti” (Gocaeva, 2016, s. 274; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

tike – et dilimi, parçası.

Posof ağzından: “Parça tika olasin” (Zeyrek, 2013, s. 187).

Not: Bu anlamda Mahmut Kaşgarlı lüğatinde “tikü” sözcüğü yer alır (Değer, 2021, s. 617).

tığa – çanak çömlek yapılan toprak (Zeyrek, 2013, s. 195).

Posof ağzından: “Öteğün anaminan tığa çarduh, pileki yapacayuk” (Balcı, 2014, s. 43). “Bu ekmeg büşürduğumuz pilekileri tığadan yapıyerler” (Güngör, 2014, s. 26).

Not: Gürcüce eşdeğeri “tiğa” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

topdi – çengelli iğne (Zeyrek, 2013, s. 195).

tuluğ – koyun veya keçi derisi.

Posof ağzından: “Tuluğ peynirini unutamam hiç” Nazım Efendi'nin şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.179). “Şuşlanıp sararan bu peynir tuzlanarak küçükbaş hayvan derisine tepilir, buna tuluğ peyniri denir” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Lor peyniri daha sonra tuzlanıp deri tulumlara doldurulduğunda deri, tulum veya tuluk peyniri adını almaktadır” Nesrin Eren (Posof Araştırmaları, 2017, s. 122). “Tuluh, bazı

yiyecekler için koruyuculuk işlevi gören koyun veya keçi derisi” (Çakmak, 2020, s.92).

umaç – civciv yemi.

Posof ağzından: “Umaç: arpa kırmasının suyla ıslatılıp yoğrulmasıyla yapılan civciv yemi” (Aksakal, 2017, s. 245).

urva – hamur için un.

Posof ağzından: “Ben gedem de urvaluk un geturem ambardan” (Balcı, 2014, s. 44).

vedire / vedre – kova, külek (Aksakal, 2017, s. 229; ADM: KK 9).

Not: Rusça “vedro” kelimesinin ağız biçimidir.

yarma – bulgur türü.

Posof ağzından: “Yarma: buğdaydan yapılan pilavlık bulgur” (Aksakal, 2017, s. 88).

yayık – tereyağların yapımında sütün çalkalandığı kap (Çakmak, 2020, s.91).

Posof ağzından: “Fırın ketesinin adı, yayık ayranının tadı” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106).

zanduğ – sandık.

Posof ağzından: “Almasına yanmiyerim da zanduğuna yaniyerim” (Zeyrek, 2013, s. 207). “Bir tarafta da zanduğ ve yatakların toplanıp konulduğu yataklık vardır” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Gızı zanduğa koyiyr, zanduğu da küpüne koyiyr da, gèliyyr Begzede'nin evina” (Gündoğdu, 2017, s. 148). “Yol üstünde kilitli zanduğ” (mezar) (ADM: KK 7).

zırza – kapı tokmağı, çengeli.

Posof ağzından: “Çıkıdım aya bakmıya, çif zırzalar takmıya” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger'in dilinden (Caferoğlu, 1995,s.118). “Kapı kanadını dış yüzden kilitlemeye yarayan ucu delik uzun demir parça” (Aksakal, 2017, s. 200).

zibil – çöp, süprüntü.

Posof ağzından: “Gız, o döşekleri galdursağuza, zir zibil olmuş” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 226).

ziglik – el arabası.

Posof ağzından: “Aḥbuni zigligâynan tallaya taşı” (Balci, 2014, s. 44). Âşık Zülali'nin şiirlerinde de geçer.

2.4. GİYİM KUŞAM İLE İLGİLİ KELİMELELER

Posof'ta başlıca zanaat kollarını giyim kuşam, dokuma, örme, nakış, dikiş, toprak ve çamur, inşaat ve taş işleriyle tarım ve hayvancılıkla ilgili araç ve gereçlerden meydana gelir (Zeyrek, 2013, s. 174).

Bu açıdan erkek giyim kuşamı, kadın giyim kuşamı, çocuk giyim kuşamı ile ilgili Posof'ta yaygın kelimeler dikkati çekmektedir.

andır – ölüden kalan giysi, sahipsiz kalan eşya, soyka (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Hep siçenner yiyér tahılıımı, ele bi dağı yedi bu andırlar” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 227). “Andır kalacak pisik ambara girmiş” (Balci, 2014, s. 40). “Getirdiler andır kalacak fakırlık” (Çetin, 2022, s. 163). “Andır kalmak, yani miras kalmak” (ADM: KK 4).

arḥaluk – uzun elbise.

Posof ağzından: “Arḥaluk, göğüs kısımları büzgülü, dize kadar inen siyah çocuk elbisesi” (Balci, 2015, s. 47). “Arḥaluğum kolumda” yöre manisinden (ADM: KK 5).

atḡı – kadın başörtüsü.

Posof ağzından: “Atḡı: tavşaldan daha kalın olan koyu renkli kadın başörtüsü” (Balci, 2015, s. 47).

cecim – ince dokunmuş renkli nakışlı kilim (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ben küçükken bizim bir pisik vardi, ele severdim oni ki bele cecele renkleri varidi” (Güngör, 2014, s. 35). “Evin-hanenin münhal bir yerinde cecimler ve kilimlerle bir odacık, yani gasılhane oluşturulur” (Gündoğdu, 2017, s. 29).

cızlavet – lastik ayakkabı (Gündoğdu, 2014, s. 119).

Posof ağzından: “Kartopiyi yiyersin, cızlaveti geyiyersin, oğumaya gelende oğumiyersin” yöre fıkrasından (Kalaycı, 2008, s. 53; Posof Araştırmaları 2014, s. 119).

çit – kadın başörtüsü, bone.

Posof ağzından: “Kadınların leçek adı verilen beyaz örtülerinin üzerine alından bant şeklinde bağladıkları örtü” (Balcı, 2015, s. 47). “Çitimin başı gülgaz” (Bozkurt, 2019, s. 61).

Not: Gürcüce eşdeğeri: bez, kumaş anlamı “çiti” (Gocaeva, 2016, s. 336; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

çuha / çoka – yakasız, iki cepli, göğsü fişeklikli, astarsız ceket (Fakiri, 2017, s. 11), ceket yerini alan ve kaba dokunuşlu kumaştan giyişi” (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Eski giyimi çuha, şal, hem kabalaktır Posof’un” (Müdami, 1993: 146). “Ayağı çarık ve uzun boğaz çoraplı, başı kabalaklı, bacağı şalvarlı, sırtı çokalı ve buluz düz yaka gömleki giysileriyle dolaşmış” (Fakiri, 2017, s. 10).

dölbent – leçek, tülbent.

Posof ağzından: “Ahıska-Posof ağzında da genç hanımların, gelinlerin başlarına örttükleri beyaz bez anlamında olup dölbent şeklinde telâffuz edilmektedir” (Zeyrek, 2016, s. 43, 41).

hasır – saz türü bitkilerden örülen sergi (Aksakal, 2017, s. 92).

Posof ağzından: “Bakarsın bir kimse hasır bulamaz” Zülali (Bayraktaroğlu, 1992, s. 223).

kabalak – boyun atkısı.

Posof ağzından: “Eski giyimi çuha, şal, hem kabalaktır Posof’un” (Müdami, 1993: 146). “Kabalak: erkeklerin başa örttüğü, uçları atkı gibi yanlara sarkıtılan, boyuna veya başa sarılan ince yün dokuma atkılı başlık” (Balcı, 2015, s. 47-48).

Not: Bu kelimeni – (“kabalak”) henüz 1928 yılında Ahıska Varhan köyünde Derviş Ahmetoğlu'dan Rus dilbilimci Yuri Marr da teyit etmiştir (Marr, 1937, s. 29).

kaftan – kadın giysisi.

Posof ağzından: “Kaftan: vücudu kol ve omuzdan diz altına kadar bürüyen kadın kıyafeti (Balcı, 2015, s. 48). “Ahıska ve Posof yöresinde kadın elbisesi olup kol ve omuzdan diz altına kadar inen bir entaridir” “Düğüne teze kafdanımi géyip gétđim” (Zeyrek, 2016, s.42: 46).

katğa – kadın başörtüsü aksesuarı.

Posof ağzından: “Esgidan gelinner başına ne süsli katğalar takardı” (Balcı, 2014, s. 41). “Katğa: kadınların başörtüsü altına koydukları süslü başlık” (Balcı, 2015, s. 48).

kayış – halat, kemer.

Posof ağzından: “Başiminen, başluğiminen başumi bağladım ağaca, gayişinen de belümü bağladım” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 227). “Erkeklerin bele bağladıkları deri kemer” (Balcı, 2015, s. 48). “Yol üstünde yağlı kayış” yılan (Gündoğdu, 2017, s. 256). “Çizginin iki tarafındaki gruplar kayışı çekerler” (Kalaycı, 2020, s. 73). “Cılga ne biliyir kayış ne çekiyr” yöre atasözü (ADM: KK 9).

Not: 1928 yılında Rus dilbilimci Yuri Marr Ahıska Varhan köyünde Derviş Ahmetoğlu'dan bu kelimeni “belkayış” şeklinde tespit etmiştir (Marr, 1937, s. 28).

koko – kep, şapka.

Posof ağzından: “Kokoyu bir taşın üstüne bırakır, kokoyu bırakır bırakmaz döner napuzara doğru segirdir” (Gündoğdu, 2017, s. 178).

köynek – gömlek (Zeyrek, 2013, s. 197).

mintan – giysi, gömlek.

Posof ağzından: “Ceket, pantol, yelek, mintan paradır” (Müdami, 1993, s. 152). “Mintanı ile, çarığıyla yalnızdı” Turgut Uyar'ın şiirinden (Posof Araştırmaları, 2017, s. 15).

pantur – pantolon.

Posof ağzından: “Bu pantura, bu sileha, bu şapkaya bayılırım” (Gündoğdu, 2017, s. 146).

papağ – kalpak, külah, şapka.

Posof ağzından: “Ebe seçilen koj veya papağını (şapka vs) çukura koyar” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 420). “Oğlan evine ilk varan papağ gelmiş olur” “Tek ayağ, başi papağ” (Gündoğdu, 2017, s. 25, 248).

Not: Rus dilbilimci Yuri Marr 1928 yılında Ahıska Varhan köyünde Derviş Ahmetoğlu'dan bu kelimeni de (“papag”) teyit etmiştir (Marr, 1937, s. 28).

papul – ayakkabı çeşidi.

Posof ağzından: “Papulların gey tiplağ ayağ gezma” (Balcı, 2014, s. 42). “Dili papul kimi lohması tapul kimi” (Çakmak, 2020, s.113).

pilaç – plastik ayakkabı.

Posof ağzından: “Eskidan hep pilaç geyarduk, oninan suya girduk mi çık çık edardi ayağımız” (Balcı, 2014, s. 42).

pipanur – gelinlerin başlarına taktıkları kathanın etrafına dizilen altın pullar.

Posof ağzından: “Bizim gelin yayuk yaymaya başladı mi kathasındaki pipanurlar sallanurdi” (Balcı, 2014, s. 42).

potur – bir çeşit ayakkabı.

Posof ağzından: “Potur geydurmuş çocuğa” (Balcı, 2014, s. 42): “Potur giyer, çarık giyer” Turgut Uyar'ın şiirinden (Posof Araştırmaları, 2017,s. 17).

rukba – kadın elbise aksesuarı.

Posof ağzından: “Rukva: kadınların elbise içine giydikleri genelde beyaz astar” (Balcı, 2015, s. 48).

Not: Rusça “yubka” kelimesini hatırlatmaktadır.

savat – gümüşçülük zanaatında kömürden yapılan bir süsleme aracı.

Posof ağzından: “Motiflere savat ile süsleme ve renklendirme yapılır” (Gündoğdu , 2014, s. 135).

soyha – ölüden geriye kalanlar (Zeyrek, 2013, s. 197).

Posof ağzından: “Bir soykanın her düvelde eli var” “Bu soyha açmayacak mı” Müdami (Müdami, 1993, s. 154; Aydın 2012, s .384).

şal – bir cins kalın kumaş.

Posof ağzından: “Eski giyimi çuha, şal, hem kabalaktır Posof'un” “Tezgâhtaki şalı güzel” (Müdami, 1993, s. 146, 148). “Mahalli terziler bu dezgâhlarda dokunan

şaldan erkekler için elbise dikerlerdi. 1875 tarihli Erzurum Salnamesinde de Posof'ta bir nevi şal imal edildiği belirtilmektedir” (Zeyrek, 2013, s. 173).

şalvar – beli uçkurlu, arkası körüklü, dizleri ve cep ağızları iki kat olup kaytanla işlemeli pantolon (Fakiri, 2017, s. 11).

Posof ağzından: “Ayağı çarık ve uzun boğaz çoraplı, başı kabalaklı, bacağı şalvarlı, sırtı çokaklı ve buluz düz yaka gömleki giysileriyle dolaşmış” (Fakiri, 2017, s.10). “Herge basma iz olur, mavi şalvar toz olur” (Ataman 2018, s. 49).

Not: Azerbaycan Türkçesinde genel olarak “şalvar” kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

tango – kadın elbisesi türü.

Posof ağzından: “Tango: kadınların giydiği apurkası veya kırmısı olmayan boyu dize kadar kısa elbise” (Balcı, 2015, s. 48).

tavşal – kadın başörtüsü türü.

Posof ağzından: “Tavşal: daha ziyade orta yaşın üzerindeki kadınların kullandığı kalın kumaştan başörtüsü (Balcı, 2015, s. 48). “Oğlan evine ilk varan papağ gelmiş olur, ilk gelenin atına tavşal bağlanır” (Gündoğdu, 2017, s. 25). “Yarışma sonunda birinci olana tavşal, ikinciye kazma pağaçasi, üçüncüye de tavuk verilirdi” (Kalaycı, 2020, s. 69).

Not: Bu kelimeni (“tavşal”) henüz 1928 yılında Ahıska Varhan köyünde Derviş Ahmetoğlu'dan Yuri Marr da tespit etmiştir (Marr, 1937, s. 28).

toğulga – miğfer.

Posof ağzından: “Başında var toğulgası” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Boratav, 2002, s.202).

Not: Azerbaycan Türkçesinde “debilqe”.

urba – elbise, giysi.

Posof ağzından: “Urba götürme – oğlan tarafı nişandan sonra geline ve onun yakın akrabalarına hediyelik elbise götürür” (Zeyrek, 2013, s. 176). “Urbaları yıkamaya ela eriniyerim ki” (Balcı, 2014, s. 44). “Ağır ağır urba geydin, şen babam evi” (Gündoğdu, 2017, s. 22). “Ama ne atım var ne kılıcım ne de urbam” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 19).

yamşak – kadın yazması, ağzı kapatacak biçimde örtü (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Yamşaklı dilberli, şirin yaylalı” Şemsettin Ataman'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.185).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de bu kelime mevcuttur.

yaylığ – el mendili.

Posof ağzından: “Verdiğin yaylığı kanlı yaşıma” Zülali (Zeyrek, 2004: 314). “Taşları bir yağlığa (mendile) sardılar ve elçi ile gönderdiler” “Yağlık alıp ben de yâra ağlayım” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 20, 30). “Ben o yârin ismini yayluğima işledim” yöre manisinden (ADM: KK 8). “Yaylığ asdım direkten” yöre manisinden (ADM: KK 9).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de bu kelime vardır.

yelek – ceket, gömlek.

Posof ağzından: “Kadınlarda kıyafetin üzerine, erkeklerde ceket altına giyilen kolsuz giysi” (Balcı, 2015, s. 48).

zubun – erkek çocuk giysisi.

Posof ağzından: “Çocukların giymesi için dikilen omuz kısımları boncuklarla süslenen yelek” (Balcı, 2015, s. 48).

2.5. HAYVANLAR, HAYVANCILIK İLE İLGİLİ KELİMELEER

Posof yöresinin yaşam geçimi öncelikli olarak tarıma ve hayvancılığa dayanır. Sınır boyları ile dört bir taraftan kuşatan dağlar ve bu dağların eteklerinde hayvancılığa çok elverişli yaylalar ve otlaklar bulunmaktadır. En çok sığır ve koyun beslenir. Son zamanlarda Posof sığircılığında iyileşme görülmektedir. Hayvan ürünleri doğal olup özenle yapılması bakımından çok kalitelidir (Zeyrek, 2013, s. 20-21).

Tamamen organik ve bin bir çeşit doğal yemle beslenen ve etinin tadına doyulmayan hayvancılık yörede en elzem geçim kaynağıdır. Halkın geçim kaynağı daha çok hayvancılığa dayalıdır. Yazın üç ay boyunca yaylalara çıkılarak, zengin ot çeşitleriyle orda bakımı yapılır. Ayrıca ilçede süt fabrikasının çalışmaya başlamasıyla

Posof hayvancılığının gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Köylerde, ilçe merkezinde modern hayvan barınakları istifadedir.

“Yaylaya çıkmanın Posof hayatında çok önemli bir yeri var. Yaylaların çoğu Acaristan ve Gürcistan sınır boylarındaki dağ etekleri ve vadilerle Ulgar dağı bellerindedir” (Zeyrek, 2013, s. 179).

İlçe arazisindeki Posof çayı, irili ufaklı pek çok göller bölge halkının balıkçılıkla uğraşması için de olanaklar sunar. İlçe, aynı zamanda zengin besin değeri barındıran tatlı su balıkları açısından da özen taşır. Alabalık köyü civarındaki gölde doğal alabalık yetişmektedir. Derelerdeki akarsular yaban kırmızı benekli dağalas alabalıklarla zengindir. Ayrıca, ilçede iki alabalık tesisi faaliyet gösterir (URL 13: Posof Derneği).

“Posofun soğuk ve temiz suları çok iyi cins alabalık cennetidir” (Zeyrek, 2013, s. 21).

Böylece, ilçede hayvancılığın, balıkçılığın uğraş odağı olmasıyla burada bu mesleklerle ilgili kelimelerin de faal kullanışını sağlayan öncelikli etkindir.

ağartı – süt, yoğurt, ayran vb ürünler (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Hayvanlardan elde edilen ürünler: deri / gön, yünk, tiftik, et, ağartı (Zeyrek, 2013, s. 168). “Posoflular süt ürünlerine genel bir isim olmak üzere ağartı derler” (Kalaycı, 2020, s. 48).

ağbun – gübre, fışkı (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Biriken ağbun öküz arabası veya kızaklar üzerine konulan, çalıdan örülmüş büyük çatanlarla tarlalara taşınır” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Posofta köylünün biri yeni aldığı öküzleri, öküz arabasına koşup kışın tarlaya ahbun (hayvan gübresi) taşıyormuş” (Gündoğdu, 2014, s. 116). “Ağbuni tallaya taşıduk” (Balcı, 2014, s. 40).

Not: Ermenicede karşılığı “ağbun” (Aras, 2021, s. 34).

ahor – ahır, hayvan damı, tavla (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ahor büyükbaş hayvanların barınağıdır, eskiden evlerin yanında iken günümüzde evlerin alt katında yer almaktadır” (Zeyrek, 2013, s. 170).

“Kış geldi, mallar ahora bağlandı” (Balcı, 2014, s. 40). “Sabahleyin galhduk ki ahorumuzun gapisi açuk, mallarimizi goyermişler” (Bozkurt, 2019, s. 139). “Gurbanlık gara koyun, tutup ahora koyun” (ADM: KK 7).

Notlar: Arapçadır. Bu kelime Ahıska bölgesi Gürcülerinin Türkçe konuşma ağzında da bulunuyor (Aliyeva 2020, s. 169). Gürcüce Cavahuri ağzında da mevcuttur (Şenel ve Meskhidze, 2010, s. 230).

akak / ahağ – akarsu.

Posof ağzından: “Yatağın ortasından geçen akarsuya ahağ / akak denir” “Tezek yaparken gübre taşıdıkları herzalları akakta yıkarlar” (Zeyrek, 2013, s. 180). “Durmuyor gözümde akıyor yaşı, akak nedir, durgun nedir, sel nedir” Noksani (Zeyrek, 2013, s. 224).

alaf – hayvanların kışlık yiyeceği, saman, ot, mısır sapı vb (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Bakan adam, bunnarın öglerinden alafları alıp, gendinin öküzleri olan bu zayıflemiş, daşluk, kayaluk yerda yatan öküzlere vermiş” (Gündoğdu, 2017, s. 161). “Bene dedi ki o da vardı dedi ki bu atımı götür alafla dedi, ben de dedim ki alaflıyım” (Çetin, 2022, s. 109).

Notlar: Arapçadır. Gürcücede eş anlamlı “ulapa” sözcüğü vardır (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

aloş – al renkli at.

anaç – çok yavru doğurmuş, yaşlanmış kümes hayvanı, kuş ve evcil memeli hayvan (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “O ne anaçdur, san bilmasın” (Kalaycı, 2020, s. 36).

anzot – peynir suyu.

Posof ağzından: “Zehir fazla etkisini göstermeden anzotun içine bal katılarak içirilir” (Gündoğdu, 2017, s. 93).

arhaç – koyun, inek dinlenme barınağı.

Posof ağzından: “Arhaç: yazın çobanın koyun sürüsünü yatırdığı dağ yamaçlarındaki açık alan” (Aksakal, 2017, s. 192).

aygır – yilkının önünde giden erkek at, arabanın oku.

badi – ördek.

Not: Gürcü mutfağında “bati” adlı yemek türleri vardır (Beridze, 2016, s.159, 161). Âşık Zülali'nin şiirlerinde de geçer (Zeyrek, 2004).

baga – hayvan yemliği (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Komlarda duvar boyunca ve genişse ortada da uzunlamasına konulan teknemsi yemliklere бага denir” (Arslanoğlu , 1966, s. 64)“Hayvanların ot ve saman yediği ağaçtan yapılan uzun tekne biçimindeki kısma бага denir” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Hayvannarın bagasi bomboş, biraz ot ver” (Balcı, 2014, s. 40). “Malların otunu bagaya töker, malları bagaya bağlaruk” (Güngör, 2014, s. 26). “Konuşması geciken çocukları ağırdaki bagaya girkal / kal ile bağlanır” (Gündoğdu, 2017, s. 19). “Benim bir öküzüm var бага бага дıраслар (sepet)” (ADM: KK 7).

Not: Gürcücede benzer anlamlı aynı kelime vardır (Gocaeva, 2016, s. 37; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

balye – ot makinesi.

Posof ağzından: “Balye: otu sıkıştırıp telle sıkın makine” (Aksakal, 2017, s. 61).

biçenek – otluk, biçilmek için korunan alan.

biçin – hasat, biçme dönemi.

Posof ağzından: “Köydeki biçin mevsiminin sonuna doğru sonbaharda yaylalar iner” (Zeyrek, 2013, s. 180). “Biçin zamanı tarlada yırğat çalışıyormuş” (Gündoğdu, 2017, s. 181).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de hasat anlamında “biçin” kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

bidik – köpek, köpek yavrusu (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Bizim herif bi tene kurt cinsinden bidik getürmişdi bi senesi. Öbür itlennen geçinemiyelerdi heç köpek yavrusu” (Güngör, 2014, s. 29).

bilev – bileği taşı.

Posof ağzından: “Tarla biçerken tırpanın ağzına bilev taşı sürterek sivrileştirme işi (Aksakal, 2017, s. 48).

Not: Azerbaycan Türkçesinde “bülöv” şeklindedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

bocociya / moçoçıya – örümcek, örümcek ağı.

Posof ağzından: “Hamile olan kadın veya bir yakını onun adına niyetlenerek yöre ağzında moçoçıya denilen örümcek ağına parmağını batırır, eğer kısa bir süre sonra kapanırsa, bebeğin erkek olacağına, eğer kapanmaz ise doğacak çocuğun kız olacağına inanılır” (Gündoğdu, 2017, s. 14). “İki ay evde yokduk, gelduk gi ev bocaciyalanmış” (Güngör, 2014, s. 30). “Köyde zoolojik adlandırmalar: boçoçıya – örümcek” (Gündoğdu, 2014, s. 97).

Not: Gürcüce eşdeğeri “bococi” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

boğuşmak – köpeklerin dalaşıp kavga etmeleri.

böcük – böcek, akrep, çıyan, örümcek vs (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Acuktuysan ecük ye, deralarda böcük ye” “Kara böcük nera gediyeysin? Böcük demiş ki, karalsın ezeleriz” (Gündoğdu, 2017, s. 267, 273).

bögelek – sinek türü, sığır sineği.

Posof ağzından: “Köyde zoolojik adlandırmalar: bögelek – hayvanları ısırın büyükçe sinek” (Gündoğdu, 2014, s. 97). “Bögelek: bilhassa sıcak yaz günlerinde hayvanlara musallat olan kan emici bir kaba sinek, bazı köylerde bızık da derler” (Zeyrek, 2016, s.43: 42).

Not: Bu kelimeye “bügelek” seklinde eski Anadolu Türkçesinde de rastlanmaktadır (Değer, 2021, s. 200).

böğürmek – sığırın bağırması.

bubukuşu – baykuş.

Posof ağzından: “Köyde zoolojik adlandırmalar: bubukuşu – baykuş” (Gündoğdu, 2014, s. 97).

bulama – hayvan ağız sütü.

Posof ağzından: “Bulama: yeni doğum yapmış hayvandan sağılan ağız sütü” (Aksakal, 2017, s. 214). “Kışın bulama, yazın deleme” yöre atasözü (ADM: KK 9).

bultiyali – salyangoz.

Posof ağzından: “Köyde zoolojik adlandırmalar: bultiyali – salyangoz” (Gündoğdu, 2014, s. 97).

bulul / pulun – küçük ot yığını.

Posof ağzından: “Yüz elliye aldı pulun otunu” Müdami (Aydın, 2012,s.554). “Bulullari birleştürende loda dedüğümüz büyük ot yığını olışiyer” (Güngör, 2014, s. 26).

Not: Bu kelime Gürcistan Borçalı Türk ağzında da vardır (Memmedli, 2008,s.3124).

buruh – iğdiş edilmiş erkek sığır.

Posof ağzından: “Koyunlar: iğdişi buruk diye anılır” (Arslanoğlu, 1966, s. 69).

buynuz – boynuz.

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “buynuz” şeklindedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

camış – manda.

Posof ağzından: “Alti camuş, üsti keçi” (Gündoğdu, 2017, s. 242).

canavar – kurt.

Posof ağzından: “Eşşeğini alıyér, bahyor ki, oğluni canavar gapmış” yöre masalından (Ercilasun, 1983, s. 213). “O canavarınan güleşmeye korkmiyer misin baba?” “Bir köprüden canavar (kurt), bir koyun, bir tane de ot geçirebilir misin?.. Otu canavarın yanına getirir, otlar canavarı karşıya geçiririm” (Kalaycı, 2020, s. 36, 73).

Notlar: Bu kelime Ahıska bölgesi Gürcülerinin Türkçe konuşma ağzında da vardır (Aliyeva 2020, s. 187). Azerbaycan Türkçesinde “canavar” kelimesi kurt anlamındadır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

celep – kasaplık sığır.

Posof ağzından: “Birkaç ay oturduktan sonra bir mal sürüsü celep toplayıp Semerkand'e geldi” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Boratav, 2002, s. 164; Aydın 2012 ,s.872).

cırmıhlamak – tırmaklamak.

Posof ağzından: “Cırmıhlamak: kedilerin cırmıh (pençe) atıp tırmalaması” (Aksakal, 2017, s. 297).

cimbo – kaz şişkinliği.

Posof ağzından: “Cimbo: bazı kazların karınları altındaki şişkin çıkıntı” (Aksakal, 2017, s. 235).

cindal – kedi yavrusu (Güngör, 2014, s. 14).

Posof ağzından: “Bizim bu odunnuğa her sene cindallar gelür yuva yapar” (Güngör, 2014, s. 30).

Not: Gürcücede de eş anlamlı “cindali” kelimesi vardır (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

cucul – civciv (Zeyrek, 2013, s. 193).

culuğ – hindi.

Posof ağzından: “Culuğlara yem vermeye çıkacam şimdi” (Güngör, 2014, s. 29).

cücük – yavru kuş.

Posof ağzından: “Çürük yumurtadan cücük çıkmaz” (Çakmak, 2020, s.112). “Cücüklerin moçitlanmış, gadan alem” (Kalaycı, 2020, s. 36).

çakıldağ – dışkı topalağı.

Posof ağzından: “Çakıldağ: koyun ve sığır türü hayvanların tüylerine yapışan dışkı topakları” (Aksakal, 2017, s. 152).

çala – hayvanlara yedirilen tahıl sapları, mısır koçanı (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

çayır – ot yetiştirilen sulak alanlar.

Posof ağzından: “Çayır: dere yataklarının üzerindeki düz alanlar” (Aksakal, 2017, s. 40).

çeçel – at rengi, alaca bulaca.

Posof ağzından: “Berdivan Hanım dışarı çıkıp baktı ki, çeçel at üzerinde Alihan geliyor” “Ey çeçele atlı, baş almadan buradan geçemezsin” Müdamî anlatmasında halk hikâyesinden” (Önal, 2015: 151, 152).

çeki – hayvanların beline bağlanan ip (TÜRKİYE’DE HALK AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ, 2023 1112-b).

çepiş / çepiç – keçinin bir yaşındaki yavrusu.

Posof ağzından: “Sizin semesekül teke çepiç gelmiş bizim semesekül teke çepicin otuni yemiş” (Gündoğdu, 2017, s. 282).

Not: Bu kelime Mahmut Kaşgarlı lüğatinde de bulunuyor (Değer, 2021, s. 249). Gürcücenin Cavahuri ağzına da geçmiştir (Şenel ve Meskhidze, 2010: 229).

çırbağa – cır cır böceği.

Posof ağzından: “Çırbağa cır diye ses çıkaran hayvan, yani cırcır böceği demektir (Bayraktaroğlu, 1998, s. 427). “Ola, nedur bu çırbağadan çekacağım” (Kalaycı, 2020, s. 36).

çıntal / sintal – kedi yavrusu (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

Posof ağzından: “O çıntalın sessiz durduğuna bakma, ondan her şe beklanır” (Kalaycı, 2020, s. 36).

çiya / cia – kurtçuk, solucan.

Posof ağzından: “A bu çiyaya heç kaymak yedurmadız mı?” (Kalaycı, 2020, s. 36).

Not: Gürcücede eş anlamlı “čia” kelimesi bulunmaktadır (Gocaeva, 2016, s. 356).

çor – maraz, bir çeşit hayvan hastalığı, hayvan vebası.

çorçola / gorcolo – çürük peynir; tuluk peynirinin torbada süzölmüş, yenilecek kıvama gelmemiş hali.

Posof ağzından: “Gorcolayi sardım ki, saralsın da tuluğa tepak” (Balcı, 2014, s. 41). “Gorcolo peyniri – makinede kaymağı alınan süt çürüyüp yoğurt kıvamına gelinceye kadar bekletilir, ateşe konulup ısıtılır, içerisine makineye vurulmamış süt dökölür” (Gündoğdu, 2014, s. 131).

çökelek – lor peyniri.

Posof ağzından: “İşler ters gittiğinde her zaman elde edeceğimiz çökelek yani lor peyniridir” Nesrin Eren (Posof Araştırmaları, 2017, s. 121).

çöpür – işlenmemiş yün.

Posof ağzından: “Çöpür: kalıntı ve kaba yün” (Zeyrek, 2013, s. 196).

çuçul – civciv.

Posof ağzından: “Çuçullara da şeker ver! Çuçulum, beni unutma!” (Kalaycı, 2020, s. 36)

çuğa – erkek hindi.

Not: Gürcüce “cugi” kelimesiyle (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) ilgilendirilebilir.

dabağ – hayvanlarda iltihaplı ve ateşli salgın hastalığı (Aksakal, 2017, s. 189).

Posof ağzından: “Posof yöresinde şap hastalığına dabağ denilmektedir. Dabağ geldin dabağ git, akşam geldin, sabah git” (Kalafat 2013, s. 17; Posof Araştırmaları 2014, s. 122).

damazlık – özel beslenen hayvan.

Posof ağzından: “Damazlık: verim almak için yetiştirilen hayvan (Aksakal, 2017, s. 153).

davar / tavar – küçükbaş hayvanlar.

Posof ağzından: “Posofta kullanılan evcil hayvanlardan mal denilen büyükbaş ve davar sayılan küçükbaş hayvanlara verilen adları anacağız” (Arslanoğlu, 1966, s. 68). “Yayladan inemedim, tavar dutduramadın” yöre manisinden (Ercilasun, 1983, s. 222). “O ki yok, bir kaç dane malımız, davarımız var” (Ercilasun, 1983, s. 224). “İniş yokuş yollarını, davarını, mallarını” Nazım Aydın'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.131). “Posofta koyun cinsi için davar ismi kullanılır” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Mal davar yeridir bura ezeli” (Fakiri, 2017, s. 111). “Horavelin uzuni, davara töktüm tuzuni” (Gündoğdu, 2017, s. 213). “A bu tavarınan konuşma!” (Kalaycı, 2020, s. 39).

dehlemek – atın zorla nefes alıp vermesi.

Posof ağzından: “Konuşdi konuşdi kafami şişurdi, dehliyacam ayıb olacak kendi da ağnamiyer” (Kalaycı, 2020, s. 36).

dirgen – demir yaba.

Posof ağzından: “Elinde tüfek mi, dirgen mi, bilme ne, vur ha vur” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 216). “Saltanatımı sorarsan, Dirgen tırmık yaba şimdi” Âşık Süreyya (Zeyrek, 2013, s. 218).

dola – boynuzsuz koç.

dolça – maşrapa türü.

Posof ağzından: “Dolça: sütü doldurup boşaltmada kullanılan maşrapa” (Aksakal, 2017, s. 222).

donyağı – hayvanların iç yağı.

Posof ağzından: “Dudak uçuklaması: büyükbaş hayvanların don yağı sürülür” (Gündoğdu, 2017, s. 85).

dorat – at çeşidi.

Posof ağzından: “Dorat: kızıl kahverengi ile siyah tüyleri olan at” (Aksakal, 2017, s. 265).

doydo – güvercin.

Posof ağzından: “Köyde zoolojik adlandırmalar: doydo – güvercin” (Gündoğdu K. , 2014, s. 97).

dörtnal – atın koşuş biçimi.

Posof ağzından: “Dörtnal: atların ön ve arka ayakları yerden kesilir vaziyette koşma biçimi” (Aksakal, 2017, s. 265).

eyer – atın sırtında binicinin üzerine oturduğu minder.

Posof ağzından: “Tavlaya gitti de atını eyerledi” Gitti, tavlada atını eyerledi” Posof’ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 25, 51)

ferik – piliç.

Posof ağzından: “Bir emim kızı var teze ferikdür” (Gündoğdu, 2017, s. 224). “Düğünde ferikleri gördün mi?” (Kalaycı, 2020, s. 36).

Not: Ermenicede “varrik” (Aras, 2021, s. 36).

gagaç – kurumuş ot.

Posof ağzından: “Gurumiş ota da gagaç diyeruk, ele zayıf yapılı olana da gagaç diyeruk” (Güngör, 2014, s. 22). “Gagaç: ince otun içinde görülen kalın ve sert ot parçaları” (Aksakal, 2017, s. 81).

gazuğ – ip, kendir.

Posof ağzından: “Eşegi sağlam gazuğa bağlamağ” kalıp söz (ADM: KK 7).

gedek – manda yavrusu (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434; Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Çamışlar (mandalar): kotik (süt emen) (Arslanoğlu, 1966, s. 69). “Sari gedek, al gedek, sallan gel, başa gedek” (Gündoğdu, 2017, s. 216).

gereze – iri ve gösterişli horoz.

Not: Âşık Zülali'nin şiirlerinde de geçer.

gergi – kağnı kolları arasında açıklığı korumak için araç (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Öküz arabasının iç kısmına takılan ağaç parça, ahırda sığırlara ayrılan bölmeleri yapmak içi direklerle duvar arasına çakılan ağaç parça” (Aksakal, 2017, s. 73, 189).

gircon – ot atığı.

Posof ağzından: “Gircon: hayvanların yemeyip atık olarak bıraktıkları kalın ot parçaları (Aksakal, 2017, s. 167).

girkal / kal – hayvanları boynundan bagaya (yemliğe) bağlayan ağaç.

Posof ağzından: “Konuşması geciken çocukları ağırdaki bagaya girkal / kal ile bağlanır” (Gündoğdu, 2017, s. 19).

godik / gıdık – iki yaşındaki manda.

Posof ağzından: “Manda gıdık, dana inek” Müdami (Aydın, 2012, s. 381).

gorcola – ham peynir.

Posof ağzından: “Şıfattan arınmış olarak torbada kalan ham peynire gorcola denir. Gorcola bir teknede ufalanıp birkaç gün üstü örtülü olarak bekletilir” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Gorcalayı deriye teperuk, tuluh peyniri olur” (Güngör, 2014, s. 32).

gögerçin – güvercin.

Posof ağzından: “Havada laçın oynar, gögde gögerçin oynar” yöre manisinden (Zeyrek, 2013, s. 200).

guduz – köpek hastalığı.

Posof ağzından: “Guduz: köpeklerde sinir sistemlerini tutan bulaşıcı ve öldürücü bir tür hastalık” (Aksakal, 2017, s. 294).

gunut – hayvan kırbacı.

Posof ağzından: “Gunut: küçükbaş hayvanlara vurmak için kullanılan kırbaç” (Aksakal, 2017, s. 185).

Not: Rusça “knut” kelimesini hatırlatmaktadır.

gurbebele – kulağa giren böcek.

Posof ağzından: “Kulağa giren böcüğü puturlanmış odunnardan felen çıkıyerler” (Güngör, 2014, s. 29).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kğuri” kulak ve “pepela” kelebek (Gocaeva, 2016, s. 310-222; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

guruğ – kuluçkaya oturan tavuk.

Posof ağzından: “Bah benim guruğlarım çok olur işde. Cucul da beslerim çoğalsınar diye guruğ oturtdururum” (Güngör, 2014, s. 30).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kruhi” (Gocaeva, 2016, s. 158; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

hağıl – duvarla çevrili yazlık hayvan barınağı.

Posof ağzından: “Hağıl, etrafı ağaçtan yapılan çığ denilen çitle çevrilmiş yazlık hayvan barınağıdır” (Zeyrek, 2013, s. 171).

halta – köpek tasması (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Boynunda haltası yok” tekerlemeden (Zeyrek, 2013, s. 201).

hoduk – eşeğin yavrusu, sıpa.

hozan – tarla kalıkları.

Posof ağzından: “Hozan: biçilen tarlanın kalan sapları” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

höş – hayvanlara sesleniş.

Posof ağzından: “Höş: sığır türü hayvanların gitmesini sağlamada kullanılan seslenme” (Aksakal, 2017, s. 128).

hulik – kertenkele.

Posof ağzından: “Yazın bahça bostan hep de hulik doli” (Güngör, 2014, s. 29). “Gena milleti zehirladi hulik” (Kalaycı, 2020, s. 37).

Not: Gürcüce eşdeğeri “hvlıki” (Gocaeva, 2016, s. 362; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

it – köpek.

Posof ağzından: “Aç it furun yıkar” (Çakmak, 2020, s.112). “Halga itlar çenkürür, biza da tulalar” (Kalaycı, 2019, s. 53).

kaçkaç – saksağan kuşu.

Posof ağzından: “Kaçkacın kanadi kırılmış da uçamiyer” (Balcı, 2014, s. 41). “Kaçkaç guşlari bizim cevüz ağacına çok gelür” (Güngör, 2014, s. 30). “Köyde zoolojik adlandırmalar: kaçkaç – saksağan” (Gündoğdu K. , 2014, s. 97). “Dodolari bezlerim, Kaçkaçlari gözlerim” (Kalaycı, 2020, s. 89). “Gara kaçkaç oleydim, budak üste haneydim” yöre manisinden (ADM: KK 9).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kackaci” (Gocaeva, 2016, s. 149; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

kalak – yığın.

Posof ağzından: “Kalak: duvar şeklinde örülmüş tezek yığını (Aksakal, 2017, s. 205).

kancık – dişi köpek.

Posof ağzından: “Dağlar devirirsın görünce kancık” “Ne kancıksın ne de erkek” Zülali (Zeyrek, 2004, s. 283, 318). “Çocuk o kancuğun yüzünden memleketi terk etdi” (Kalaycı, 2020, s. 37).

kaşga – hayvanların alnına denir.

Posof ağzından: “At, öküz-inek, camış (manda), davar (koyun), keçinin renklerine göre anıldığı sıfatlar: alnında ak akıtma olana nikor ve kaşka” (Arslanoğlu, 1966, s. 68). “Ahıska-Posof ağzında da kullanılmakta ve alnında bir miktar beyazlık bulunan at ve keçilere kaçga veya kaçğa denilmektedir (Zeyrek, 2016,s.43,41).

Not: Kaşgarlı lüğatinde de aynı anlamda bu kelime bulunmuştur (Değer, 2021, s. 486). Azerbaycan Türkçesinde de gaşga “qaşqa” sözcüğü bu anlamdadır.

keher – at türü.

Posof ağzından: “Keher: koyu kahve renkli tüyleri olan at” (Aksakal, 2017, s. 267).

kelef – iplik çilesi (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Uzun ve seyrek sarılmış yün iplikler” (Aksakal, 2017, s. 13, 83).

kerme – gübre, tezek.

Posof ağzından: “İlkbahara değin 5-6 parmak kalınlığında kerme tutar” (Arslanoğlu, 1966, s. 64). “Küçükbaş hayvanların dışkısından yapılan tezek” (Aksakal, 2017, s. 205). “Böylece kışlık bir yakacak olan kerme üretilmiş olur” (Zeyrek, 2013, s. 171).

kıckırmak – ekşimek.

Posof ağzından: “Kıckırmak: peynir ya da yağ yapmak için biriktirilen süt ve kaymağın ekşiyip kabarması” (Aksakal, 2017, s. 218).

kıdık – keçi yavrusu, oğlak.

Posof ağzından: “Zaten kafam bozuk, san da tepemde ela kıdık kıdık gülüp durma” (Kalaycı, 2020, s. 37). “Geçinin çıkduğu yerden gıdigide çıkar” (ADM: KK 2).

kıraç – çorak.

Posof ağzından: “Kıraç: üzerinde fazla ot yetişmeyen çorak alan” (Aksakal, 2017, s. 43).

kırat – beyaz donlu at.

Posof ağzından: “Ha bu benim kır atım, saman yemiye saman” (Kalaycı, 2020, s. 50; ADM: KK 7).

kırklık – koyun tıraş aleti.

Posof ağzından: “Kırklık: koyunların yününü kesmek için kullanılan geniş ağızlı büyük makas” (Aksakal, 2017, s. 187).

kırkmak – koyunları tıraş etmek.

Posof ağzından: “Kırmak: küçükbaş hayvanların yününü makasla kesme işi” (Aksakal, 2017, s. 169). “Alacağım goyuni, kırhacağım yüngünü” (Ataman 2018: 49).

kısrak – dişi at (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

Not: Bu kelime “gısrığı” şeklinde Gürcücenin Cavahuri ağzına da geçmiştir (Şenel-Meskhidze, 2010: 229).

kirman – sonbaharda biçilen ot, güz çimeni (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Hasadı yapılmış tarlalarda sonbaharda biten ekin filizleri” (Aksakal, 2017, s. 44).

kişnemek – atların bağırması.

Posof ağzından: “At kapıda kişniyér, yenge can yenge can, gelin getmağ işdiyér, yenge can yenge can” (Ataman 2018, s. 50). “Durup dururken boş yere kişnama!” (Kalaycı, 2020, s. 37).

kokor – kahrköl.

Posof ağzından: “Tavuk veya horozun kafasındaki dik tüyler (Güngör, 2014, s. 18).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kokori” (Gocaeva, 2016, s. 154).

kokoş – boynuzları hilâl şeklinde hayvan.

Posof ağzından: “Öküzlerden birinin boynuzları hilal şeklinde ve çok güzeldir. Adam arkadan öküzün boynuzlarına bakıp zevkle: ho kokoş ho der” yöre fıkrasından (Gündoğdu, 2014, s. 116). “Ola kokoşa bak, Almanya'dan ağabeyinin getürdüklerinin hava atıyer biza” (Kalaycı, 2020, s. 37).

kolo / kolik – boynuzsuz erkek sığır.

Posof ağzından: “Biraz sonra kaygan zeminde öküzün ayakları yine kayar ve diğer boynuzu da kırılır... Öküzüne arkadan bakan adam dertli dertli der ki: ho kolo ho” yöre fıkrasından (Gündoğdu, 2014, s. 116).

kom – küçükbaş hayvan için kapalı kış barınağı (Zeyrek, 2013, s. 197).

Posof ağzından: “Kom, koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların kışın barındığı kapalı yerdir” (Arslanoğlu, 1966, s. 64). “Kış boyunca kom tabanında yapışarak kalan gübre baharla birlikte havaların ısınmasıyla belle kesilerek güneşli yere dizilir” (Zeyrek, 2013, s. 171).

Not: Ermenicede “gom” (Aras, 2021, s. 37).

koruk – otunu koruma altına alınan çayır, tarla (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

Posof ağzından: “Bir koruk kalmıştır eski ormandan” Şemsettin Ataman'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.183).

kotik – iki yaşındaki manda yavrusu (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

Posof ağzından: “Çamışlar (mandalar): kotik (süt emen)” (Arslanoğlu, 1966, s. 69). “Kotikin yéyimi da eyimiş” (Kalaycı, 2020, s. 38).

körüt / korut – bir iki yaş arasında erkek keçi, oğlak (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ardahan’ın Damal ilçesinde korut, Çıldır ilçesinin Aşıkşenlik köyünde ve Posof ilçesinin Aşıkzülali köyünde körüt biçimlerinde görülür” (Aksakal, 2017, s. 148). “Korut ~ körüt sözcüğünün kökenini irdelerken ilk aklımıza gelen ve bununla kökensel bir bağ kurulabileceğini düşündüğümüz sözcük Karahanlı Türkçesinden bu yana takip edebildiğimiz körpe “filizlenen (bitki, meyve), zamanından sonra doğan kuzu, deve yavrusu ve buzağı” sözcüğü olmuştur” (Orozobayev, 2021, s. 6).

kula – kumral renkli at.

kulul – yün topağı.

kulun – dört yaşına girmiş binilecek dişi tay.

Posof ağzından: “Ahıska-Posof ağzında atın yeni doğmuş yavrusuna kulun denir” (Zeyrek, 2016,s.43: 42).

Not: eski Uygurcada, Kaşgarlı lüğatinde de “gulun” veya “kulun” olarak geçer (Değer, 2021, s. 430).

kuruk – iki yaşındaki at (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

libbo – boyun kısmı kel olan tavuk (Aksakal, 2017, s. 51).

loda – toprakla, ota örtülü koni biçiminde saman yığını (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Yatay uzunlukta yapılan ot yığını” (Aksakal, 2017, s. 232).

logorya – salyangoz (Güngör, 2014, s. 18).

madli – kurtçuk.

Posof ağzından: “Peynir madli daraşmış” (Güngör, 2014, s. 30). “Köyde zoolojik adlandırmalar: madli – kurtçuk” (Gündoğdu K. , 2014, s. 97).

Not: Gürcüce eşdeğeri “matli” (Gocaeva, 2016, s. 169; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

mal – sığır türü hayvanların genel adlandırılması.

Posof ağzından: “Posof’ta kullanılan evcil hayvanlardan mal denilen büyükbaş ve davar sayılan küçükbaş hayvanlara verilen adları anacağız” (Arslanoğlu, 1966, s. 68). “O ki yok, bir kaç dane malımız, davarımız var” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 224). “İniş yokuş yollarını, davarını, mallarını” Nazım Aydın’ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.131). “Posof’ta sığır cinsine mal adı verilir” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Mal otarmaya getduk mi hama kartopi çalarduk milletin bostanından” (Balcı, 2014, s. 42, 43).

malak – camış veya manda yavrusu (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

masat – bileme taşı, bilev, bülöy.

meğel – çobanın sürüyü topladığı alan (Aksakal, 2017, s. 171).

melemek – davarların seslenişi.

Posof ağzından: “Melemek: koyun türü küçükbaş hayvanların bağırarak çıkardığı yansıma ses (Aksakal, 2017, s. 143). “Mor goyun meler gelür, dağlari deler gelür” (Bozkurt,2019: 86). “Ola çocuğı niya melediyersin?” (Kalaycı, 2020, s. 38). “Koyun meleyen gibi kuzu meleyemez” yöre atasözü (ADM: KK 9).

menç – kalça.

Not: Gürcüce eşdeğeri “mençi” (Gocaeva, 2016, s. 174).

miyavlamak – kedi bağırması.

moriyal – büyük eşek arısı (Güngör, 2014, s. 19).

Not: Gürcüce eşdeğeri “moriale” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

mozer – bir yaşına girmiş dişi buzağı (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

mozi / mozik – iki yaşından doğuruncaya kadar inek, düve (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Yorulur meydanda mozi bu gece” “Çok mozi devirir koca öküzü” Müdami (Bayraktaroğlu, 1992, s.163, 164). “Düğe teyin geymiş kuntluyor mozi” Baki Ergün’ün şiirinden (Zeyrek, 2013, s. 258). “Mozikin tehlikeli çağıdır, herslanma, derdin alem” (Kalaycı, 2020, s. 38).

nahır – büyükbaş hayvan sürüsü.

Posof ağzından: “Bir dana bir nahır malı lekeler” “Gezer yaylağında nahırın, sürün” (Müdami, 1993, s. 110; Zeyrek, 2013, s. 247). “Nahır geliyer bacılar gendi yaylaya gedin” (Balcı, 2014, s. 42).

nikart – kuş gagası.

Posof ağzından: “Kümes hayvanların gagası, burnu” (Güngör, 2014, s. 19). “Bazısı sevmaduğu adama da nigartlı diyer” (Güngör, 2014, s. 19). “Her şeye nikartını sokma” (Kalaycı, 2020, s. 38).

Not: Gürcücede “niskarti” sözcüğü vardır (Gocæva, 2016, s. 213; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

nikor – hayvanların alnındaki beyazlık.

Posof ağzından: “At, öküz-inek, camış (manda), davar (koyun), keçinin renklerine göre anıldığı sıfatlar: alnında ak akıtma olana nikor ve kaşka” Cemender Arslanoğlu (Arslanoğlu, 1966, s. 68). “Önde nikor tosun belli goşundan” Baki Ergün’ün şiirinden (Zeyrek, 2013, s. 259). “Deyenler oliyer ki, o hayvanların başlarındaki nigorlardır” (Güngör, 2014, s. 24). “Sani kim tanımaz, nikor öküzün” (Kalaycı, 2020, s. 38).

Not: Gürcüce eşdeğeri sakar anlamlı “nikora” (Gocæva, 2016, s. 613; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

oğlağ – keçi yavrusu.

Posof ağzından: “Bağırur oğlağ kimi” (Gündoğdu, 2017, s. 244).

otarmak – hayvanları merada otlatmak.

Posof ağzından: “Sığır otarmada çobannarın önüne düşdü” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 217). “Durun, bu koyunları kaç otarıyorsunuz?” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Önal, 2015, s. 146). “Mandalar acıktı, sen bunları biraz otar, ben eve gideyim” (Fakiri, 2017, s. 107).

Notlar: Mahmut Kaşgarlı lügatinde bu anlamda “otgarmak” sözcüğü vardır (Değer, 2021, s. 549). Azerbaycan Türkçesinde de şöyledir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

ögeş – biraz büyümüş kuzu (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Yazın merada otlayarak etlenmiş iki yaşındaki dişi kuzu” (Aksakal, 2017, s. 146).

ögür – üç yaşına yeni girmiş buzağı.

pahah – arpa kırması.

Posof ağzından: “Pahah: hayvanların yemliğine konulan samana katık olarak karıştırılan arpa kırması (Aksakal, 2017, s. 84).

pasrunğa – halat.

Posof ağzından: “Atların çektiği araçların ön kısmında bulunan halata denir” (Aksakal, 2017, s. 281).

Not: Rusçadan alınmış olabilir.

peleş – boynuzları yana ve aşağıya doğru uzayan hayvan (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Buzda öküzün ön ayakları kayar ve kafasını yere çalar. Boynuzunun biri kırılmıştır... Arkadan öküzüne bakınca yamuk haline bu defa der ki: ho peleş ho” yöre fıkрасından (Gündoğdu , 2014, s. 116). “Peleş, boynuzları geriye doğru uzayarak yana ve aşağı doğru açılan manda” (Aksakal, 2017, s. 134).

pepele – kelebek (Güngör, 2014, s. 20).

Posof ağzından: “İnsan ömrü pepela gibidür, bugün var yarın yok” (Güngör, 2014, s. 30).

Not: Gürcücede aynı anlamlı “pepela” sözcüğü bulunur (Gocaeva, 2016, s. 222; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

piç – meşru doğmayan çocuk; fazla gelişmeyip ufak kalan sığıra da denir.

Posof ağzından: “Bu çocuk piçtir, hiç hayırlı bir çocuk olsa bırakırlar mı hiç, kimse evladına kıyamaz” “Yalan bir piç iftirasına uğramışım” halk hikâyesinden (Müdami, 1993, s. 268, 283).

piçik – erken doğum yapan sığır.

pin – kümes.

Posof ağzından: “Pin, müstakil yahut ahırın bir bölmesinden meydana gelen kaz ve tavuk barınağıdır” (Zeyrek, 2013, s. 171).

pingal – pingel, tavuk yuvası.

Posof ağzından: “Tavukların yumurtlaması için ahır ya da kümes içinde tavana yakın yere yapılan yuva” (Aksakal, 2017, s. 233).

pişik – kedi.

Posof ağzından: “Pişikler de bakmiyer, pişikler de dutamiyer” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 227). “Andır kalacak pisik ambara girmiş” “Tuttuğuz baluğların birini pisik kaçırdı” (Balcı, 2014, s. 40, 42). “Baci, pisigin var mı?” (Gündoğdu, 2017, s. 107). “Pişik ölende siçanlar bayram ediyor” yöre atasözü (ADM: KK 9).

pitik – küçük köpek.

Posof ağzından: “Onnarın pitik gece günüz çenküriyer” (Balcı, 2014, s. 42).

pitpita – kelebek.

Posof ağzından: “Köyde zoolojik adlandırmalar: pitpita – kelebek” (Gündoğdu, 2014, s. 97).

puçi – bir yaşına kadar buzağı (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

Posof ağzından: “Sığırlar yavru için puçi, buzağ, dana, yoz” Cemender Arslanoğlu (Arslanoğlu, 1966, s. 69).

püş – hayvan gübresi.

sabadur – balık tutulan yer.

Posof ağzından: “Sabadura gedip derenin yatağını değışüp, derede baluh topladuh” (Güngör, 2014, s. 35).

Not: Gürcüce eşdeğeri “sabaduri” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

salahana – başıboş, serseri köpek.

Posof ağzından: “Sizin hotağ bizimkinden salaḥana” (Gündoğdu, 2017, s. 215).

sanashal – gübrelerin biriktirildiği ark (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ahorun iki yakası arasındaki çukura sanashal denilir” (Zeyrek, 2013, s. 170).

sariyağ – tereyağı (Zeyrek, 2013, s. 195; Abacı 2015, s. 179).

sehem – ot biçimi taksimatı.

Posof ağzından: “Sehem: ot biçmek maksadıyla koruma altına alınan merada yapılan taksimat” (Aksakal, 2017, s. 53).

serece – yağır.

Posof ağzından: “Atlar serece olduğu zaman pomat otu kaynatılıp, suyundan yaraya dökülür” (Gündoğdu, 2017, s. 92).

seyis – iki-üç yaşında erkek keçi.

Posof ağzından: “Sürünün önünde giden keçi” (Aksakal, 2017, s. 148).

sıga – kızak.

Posof ağzından: “Şimdi geçluğum olaydı legennen, poşetinen, sıgaynan karda gayardım” (Güngör, 2014, s. 28).

Not: Gürcüce eşdeğeri “tsiga” (Gocaeva, 2016, s. 339; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

sırım – ince ve uzun deri delimi.

Posof ağzından: “Baktım ki, saraç tasmayı ağzına almış, bir ayağı da tasmanın ucunda sıırım çekiyor” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Önal, 2015, s. 139).

siçen / sıçan – fare.

Posof ağzından: “Hep siçenler yiyer tahılı... İçelki melmeketde fele diyerler, biz siçen diyoruz” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983, s. 227). “Siçan deliğine sığıldığı gündür” (Müdami, 1993, s. 113). “Duymuş ki, bu yıl kıt olmuş sıçanlar” Zülali (Zeyrek, 2004, s. 306). “Siçan berber iken” tekerlemeden (Zeyrek, 2013, s. 201). “Nene gikil püşirdi, siçen yedi bütirdi” (Gündoğdu, 2017, s. 108, 263). “Bir siçan tutdi, yalamadan yutdi” (Kalaycı, 2020, s. 73). “Siçandan doğan davarcuk keser” (ADM: KK 4). “Pişik ölen de siçanlar bayram ediyer” yöre atasözü (ADM: KK 9).

süzme – katı yoğurt süzmesi.

şahlanmak – at koşması biçimi.

Posof ağzından: “Şahlamak: atın arka ayakları üzerine kalkarak ön ayaklarını havada tutması hali” (Aksakal, 2017, s. 271).

şaltak – gevşek.

Posof ağzından: “Kuyruğu sarkık olan koç veya koyun” (Aksakal, 2017, s. 145).

şeşe – ay boynuzlu hayvan (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023: 3763-B).

şırat / şırat – süt suyu.

Posof ağzından: “Peynirli kaynatılarak bir torbaya doldurulur... Süzülen bu suya şırat denir” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Peynir yapanda o kalan şıratı saklarlar, ğımı turşusu yapanda ona gatarlar, eşgitsin diye” (Güngör, 2014, s. 32). “Peyniri ve yağı alındıktan sonra sütün geriye kalan suyu” (Aksakal, 2017, s. 220). “Çeçil peynirinin şıratıyla ekşitilerek turşusu kurulur” (Gündoğdu, 2017, s. 64).

Not: Gürcüce eşdeğeri “şratı” (Gocaeva, 2016, s. 327; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

şışek – bir-iki yaşındaki dişi kuzu.

Posof ağzından: “Koyunlar: bir yaşındakine şışek denir” Cemender Arslanoğlu (Arslanoğlu, 1966, s. 69).

Not: Bu sözcük Mahmut Kaşgarlı lüğatinde de yer alır (Değer, 2021, s. 604). Gürcüce Cavahuri ağzına “şışağı” şeklinde geçmiştir (Şenel ve Meskhidze, 2010, s. 229).

şoşiya – sığırcık kuşu.

Posof ağzından: “İlkbaharda şoşiya kuşu geldiğinde çocuklar dışarıya karnı tok çıkarlar” “Ağa, şoşiya geldi, keroba çıktı” (Gündoğdu, 2017, s. 123, 181).

taylak / daylak – at yavrusu.

Posof ağzından: “Üç yaşındaki at” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

tezek – hayvanların dışkısından yapılan yakacak (Aksakal, 2017, s. 206).

Posof ağzından: “Tarlada gübre veya evde tezek olarak kullanılır” Cemender Arslanoğlu (Arslanoğlu, 1966, s. 64). “Tezek dolu ocakların tütünü” Yunus Zeyrek (Gündoğdu, 2014: 50). “Tabii kış yakacağı olan tezeği de unutmamalıyız. Tezek de yaylalarda hazırlanıp, köye getirilir, kışın sobalarda yakılır” “Tezek yanar sobasında, köyüm seni çok özledim” Safali Güler'in şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 48, 125). “Üstü bezek, altı tezek” yöre atasözü (ADM: KK 9).

tiftik – keçinin yumuşak yünü.

tor – balık ağı (Zeyrek, 2013, s. 197).

tosun – iki ve üç yaşında erkek sığır.

tula – gelişmeyip küçük kalan köpek.

Posof ağzından: “Halga itlar çenkürür, biza da tulalar” (Kalaycı, 2019,s.53).

tuluğ – davar derisi.

Posof ağzından: “Tuluk peynirini unutamam hiç” Nazım Efendi'nin şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.179). “Şuşlanıp sararan bu peynir tuzlanarak küçükbaş hayvan derisine (tuluh) tepilir, buna tuluh peyniri denir” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Lor peyniri daha sonra tuzlanıp deri tulumlara doldurulduğunda deri, tulum veya tuluk peyniri adını almaktadır” Nesrin Eren (Posof Araştırmaları, 2017, s. 122). “Tuluğ: bazı yiyecekler için koruyuculuk işlevi gören koyun veya keçi derisi” (Çakmak, 2020, s.92).

tumarmak – hayvanları okşamak.

Posof ağzından: “Tumarmak: hayvanların beden tüyleriyle ilgili yapılan temizlik işlemi” (Aksakal, 2017, s. 133).

urcan – doğuramaz sığır.

Posof ağzından: “Dağlarda kırarlar urgani, hani ya gelinin yorgani?” (Gündoğdu, 2017, s. 25).

üzengi – atın eyerine iki taraftan da kayışla bağlı olup binerken ayağın basıldığı demir bir aksandan ibarettir (Zeyrek, 2016,s.42, 46). “Tavlaya gitti de atını eyerledi, bindi de üzengiledi” “İyice Arap atı üzengiledi” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 25, 28).

Posof ağzından: “Üzengi: at binicisinin ayaklarını basması için eyerin her iki yanına asılan demir halkalar” (Aksakal, 2017, s. 282).

voj – yular.

Posof ağzından: “Atları uzak mesafeden yönlendirmede kullanılan uzun kayış” (Aksakal, 2017, s. 283).

Not: Rusça kelimedir.

yaba / yava – sık parmaklı dirgen.

Posof ağzından: “Saltanatımı sorarsan, Dirgen tırmık yaba şimdi” Âşık Süreyya (Zeyrek, 2013, s. 218). “Yabayi al da patosun öğündeki samani merege at” (Balcı, 2014, s. 44).

yağır – atın sırtında eyerin açtığı yara (Aksakal, 2017, s. 273).

Posof ağzından: “Atlara takılan eğer nedeniyle oluşan sırt yaralarına yağır adı verilir” (Gündoğdu, 2017, s. 92).

yağız – siyah renkli at.

yal – köpek maması, unla kepek karışımı sulu yiyecek.

yalak – hayvanların su içtiği tekne biçimindeki kap (Aksakal, 2017, s. 188).

yekti – annesi ölmüş yetim kuzu (Aksakal, 2017, s. 147).

yele – atın boyun tüyleri.

yemlemek – kümes hayvanlarına yem verilmesi.

yılkı – at sürüsü.

Posof ağzından: “Yılkıyı (atları) getirmeye gitti” halk hikâyesinden (Müdamı, 1993: 285).

yorga – yumuşak rahvan giden binek at.

Posof ağzından: “Beyim, meydana atın yorga sürme, az savaş gerek” Müdamı anlatmasında halk hikâyesinden (Önal, 2015, s. 153). “Atın rahvan gezişine Ahıska-Posof yöresinde de yorga derler” (Zeyrek, 2016, s. 43). “Yorgaya geldin, zongula get” (Gündoğdu, 2014, s. 122; Gündoğdu 2017, s. 266). “Boş eşek de yorga gidyer” yöre atasözü (ADM: KK 9).

Not: Gürcüce Cavahuri ağzına “iorğa” şeklinde geçmiştir (Şenel-Meskhidze, 2010, s. 229).

yoz – kısır.

Posof ağzından: “Yoz: ineğin bir yaşına gelmiş yavrusu” (Zeyrek, 2013, s. 168). “Yaz geldi, yoz gedacak” (Kalaycı, 2020, s. 39).

yumak – yün topalağı.

Posof ağzından: “Yün ipliklerin topak halinde sarılmış biçimi” (Aksakal, 2017, s. 212).

yünk – yün.

Posof ağzından: “Hayvanlardan elde edilen ürünler: deri / gön, yünk, tiftik, et, ağartı (Zeyrek, 2013, s. 168). “Anay yünk çorap tokumış sana” (Balcı, 2014, s. 44). “Nene, yünk tarağının üzerine bastım, çıktım” (Gündoğdu, 2017, s. 157).

Not: “Divanü Lügatit Türk”te, Kuman Kıpçak Sözlüğü Codex Cumanicus'ta da yüng olarak geçir (Zeyrek, 2013, s. 189, 192).

zağar – küçük köpek.

Posof ağzından: “Ola nadur bu zağardan çekecağımız” (Kalaycı, 2020, s. 39).

zoğ – tırpan ağzıyla biçilmiş olan ot birikintileri (Aksakal, 2017, s. 55).

zongul – atın zıplayarak koşması.

Posof ağzından: “Yorgaya geldin, zongula get” (Gündoğdu, 2014, s. 122; Gündoğdu, 2017, s. 266).

2.6. İKLİM, TAKVİM İLE İLGİLİ KELİMELER

Posof ilçesinde Doğu Karadeniz ikliminin sert şekli hüküm sürer. Bu iklimin en belirgin özelliği bol yağışlarıdır. Bölgede her mevsim yağmur yağar. Bu bakımdan yıl adeta iki mevsim şeklinde bölünür (Zeyrek, 2013, s. 18). Cumhuriyet inkılaplarından önce Posof halkı arasında kullanılan, bugün de yaşlılar arasında yaşayan ve Mart ayı ile başlayan... ay isimlerine bakınca halkın eski kültür izlerini görmektediriz. Zira bazı aylar yapılan işlere göre isimleşmiştir, bazı aylar da tabiatın durumuna göre ad almıştır (Zeyrek, 2013, s. 187-188).

abrıl – halk takvimiyle 14 Nisan – 13 Mayıs (Gündoğdu, 2017, s. 95).

Posof ağzından: “Kork abrilin beşinden, öküzi ayurur eşinden” “Korkma zemherinin kışından, kork aprilin beşinden” (Kalaycı, 2020, s. 30). “Martta merak abrilde gerek” yöre atasözü (ADM: KK 9).

bıldır – geçen yıl.

Posof ağzından: “Bıldır bizim kövde heç panta olmadı, bu yul bol!” (Balcı, 2014, s. 40). “Bıldır gönlüm şad idi, bugün baykuş oturur” (Gündoğdu, 2017, s. 205).

Not: Bu kelime Kaşgarlı sözlüğünde de şu anlamda geçer (Değer, 2021, s. 182).

boğanak – şiddetli yağmur, şiddetli rüzgâr.

borbola – hortum.

Posof ağzından: “Yaz aylarında daha belirgin görülen hortuma bölgede borbola adı verilmektedir” (Gündoğdu, 2017, s. 100).

çiçekayı – halk takvimiyle 14 Mayıs – 13 Haziran (Gündoğdu, 2017, s. 96).

çis – sis.

Posof ağzından: “Çis dumanın geçmez açılmaz havan” Müdami (Zeyrek, 2013, s. 247).

deyirmenayı – halk takvimiyle 14 Ekim – 13 Kasım (Gündoğdu, 2017, s. 97).

gücük – halk takvimiyle 14 Şubat – 13 Mart (Gündoğdu, 2017, s. 96).

hırmanayı – halk takvimiyle 14 Ağustos – 13 Eylül (Gündoğdu, 2017, s. 97).

karakış – halk takvimiyle 14 Aralık – 13 Ocak.

Posof ağzından: “Baharda karakuş tek görülürse, rızkın az olacağına, çift görülürse bol olacağına inanılır” (Gündoğdu, 2017, s. 122).

keroba – bahar mevsimi.

Posof ağzından: “Posofta tarlaların sürüldüğü bahar faslına kéroba derler” “Martda merak, yari gerek, kéroba oti ayri gerek” (Kalaycı, 2020, s. 32).

kirezayı – halk takvimiyle 14 Haziran – 13 Temmuz (Gündoğdu, 2017, s. 96).

Not: 1928 yılında Rus dilbilimci Yuri Marr Ahıska Varhan köyünde Derviş Ahmetoğlu'dan ay adını “kirez” şeklinde tespit etmiştir (Marr, 1937, s. 30).

koçayı – halk takvimiyle 14 Kasım – 13 Aralık (Gündoğdu, 2017, s. 97).

Posof ağzından: “Bilir misin neler oldu Koçayı'nın on beşinde, Yediveren güller soldu Koçayı'nın on beşinde” Yunus Zeyrek'in şiirinden (Bizim Ahıska, 2017, 45: 20).

Not: 1928 yılında Rus dilbilimci Yuri Marr Ahıska Varhan köyünde Derviş Ahmetoğlu'dan ay adı olarak kelimeni de “koç” şeklinde teyit etmiştir (Marr, 1937, s. 30).

kürtük – kar yığını (Zeyrek, 2013, s. 194).

orakayı – halk takvimiyle 14 Temmuz – 13 Ağustos (Gündoğdu, 2017, s. 97).

sazak – serin meltem.

Posof ağzından: “Sazak: ayazda esen kuru yel” (Zeyrek, 2013, s. 197).

tozağ – kar serpintisi.

Posof ağzından: “Güzün kar tozağ etmeye başladığı zamanlarda eğer ağıllarda koyunlar gece geviş getiriyorsa sabahtan hava açık, güneşli olacaktır” (Gündoğdu, 2017, s. 95).

zemheri – halk takvimiyle 14 Ocak – 13 Şubat (Gündoğdu, 2017, s. 96).

Posof ağzından: “Zemheride gül açılrsa yok yaza bir intifa” “Kükremiş aslana benzer şubat ile zemheri” “Zemheri ayında gül mü ararsın” (Müdamı, 1993: 177, 236; Aydın 2012: 451). “Korkma zemherinin kışından, kork aprilin beşinden” (Kalaycı, 2020, s. 30).

Not: 1928 yılında Rus dilbilimci Yuri Marr Ahıska Varhan köyünde Derviş Ahmetoğlu'dan kelimeni de “zemheri” şeklinde teyit ederek, kelimeni Arapça “zemherir” sözcüğü ile ilgilendirmiştir (Marr, 1937, s. 30). Gürcüce kışa “zamtarı” denilir (Gocaeva, 2016, s. 124; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

2.7. MEYVELER, ORMANCILIK İLE İLGİLİ KELİMELEER

Henüz 1886 yılında Rus yazar Konstantin Sadovski şöyle yazmıştır: “Posof'un tabiatı çok güzeldir. Burası Ardahan'dan farklıdır, Ahıska'ya benziyor. Posof, ormanlı, sulu ve güzel bir yerdir” (Zeyrek, 2013, s. 18). Morun, beyazın, mavinin ve kırmızının her tonu Posof'un gök kuşağı zenginliğindeki renk cümbüşünün notalarıdır. Bölge, ılıman yapısıyla bu denli zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. İlçenin dörtte bir kısmı ormanlık alanla kaplıdır (Posof Derneği,2023). Bu konum doğal olarak burada ormancılığın, bağcılığın, meyveciliğin var olmasını ve gelişimini sağlamıştır. Yörede ormancılıkla, ayrıca ağaçların, meyvelerin, yaban bitkilerinin adlarıyla ilgili dikkati çeken kelimeler ilçe insanlarıncı aktif kullanılmaktadır.

Vadilerin alçak ve kuytu yerlerinde iyi meyve üretilirdi, bilhassa ilçe merkeziyle aşağı Posof köylerinde meyvecilik yapılırdı (Zeyrek, 2013, s. 20). Posof'un Kuzeydoğu Anadolu karasal iklim ile Karadeniz iklimi arasında geçiş konumunda bulunması meyve üretimine de yansımaktadır. Posof ilçesi sahip olduğu yaklaşık olarak 8 bin armut ağacından 84 ton, 2 bin ceviz ağacından 4 ton, 35 bin elma ağacından 850 ton, 30 bin erik ağacından 40 ton ürün almaktadır. Bununla

birlikte sahip olduğu vişne ve kiraz ağacından bol ürün elde edilir (Gündoğdu, 2014, s. 17, 18).

addol / atol / hatol – sürülmüş tarlada çıkan toprak altı bitki, yer elması.

Posof ağzından: “A bu hatollari yıha da yiyak” (Balcı, 2014, s. 41). “Tallaya addol toplamaya gediymiş çocuklar” (Güngör, 2014, s. 30). “Poshov'dan oyani getmamiş, hatoli üzüm zaniyer” (Gündoğdu, 2017, s. 303).

Not: Gürcücede eş anlamlı “atoli” kelimesi vardır (Gocaeva, 2016, s. 31; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü). Yörede atol turşusu adlı yiyecek de vardır.

badliya – bir tür bahçe bitkisi.

Posof ağzından: “Bağçalarda badliya, gel adliya adliya” (Çakmak, 2020, s. 105, 106).

bağa – bağayaprağı, sinir otu.

Posof ağzından: “Bağa otunun kökü kaynatılarak suyu içilir” “Bağa yaprağı sıcak su ile ıslatılarak bağlanır” (Gündoğdu, 2017, s. 71, 73).

bağban / bağman – bahçıvan, bağ bekçisi (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Bozulmuş bağlarda bağman ağlıyor” Fehmi Bayraktaroğlu (Bayraktaroğlu, 1992, s.35). “Bahçeye bağbansız, barsız ne lezzet” “Dokuz bağdan bir su gelir o bağbandan ver haber” “Sonra oğul oldum ben o bağbana” (Müdami, 1993, s. 117; Aydın 2012, s. 775, 925). “Bağban olup has bahçeye girersem” “Bağmansız yetirdin ağuşa narı” “Dedi bahçeye gel bağban diliyor” Zülali (Zeyrek, 2004, s. 290, 302, 321). “Bağ bağbansız olmaz, nahir çobansız” yöre atasözü (ADM: KK 8).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “bağban” söylenir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

bar – bağ bahçe ürünü, mahsul.

Posof ağzından: “Dal budaklı bahçe gibi bar olur” “Helal bağdan helal bar versin bana” (Müdami, 1993, s. 117, 152; Aydın 2012: 412). “Bağları hicranda vermedi barı” Hakiki (Zeyrek, 2013, s. 245). “Seca ile Kapan banta bar verir” “Papola'nın eydür bahçası, barı” Mahzuni (Zeyrek, 2013, s. 289, 290).

borbola – diken türü.

Posof ağzından: “Borbola adı verilen bir diken türü, rüzgâr estiği zaman köklerinden kolayca ayrılıp, sağa sola yuvarlanarak savrulmaya başlar” (Gündoğdu, 2017, s. 167).

börülca – bir tür bahçe bitkisi.

Posof ağzından: “Bahçalarda börülca, oynar gelin görümca” (Çakmak, 2020, s.105).

budak – ağaç dalı.

Posof ağzından: “Evlat bir annenin dal budağıdır” “Ayrı düştüm budağımdan” “Kurudu yaprağı dal budağında” (Müdamı, 1993: 152, 189; Aydın 2012: 444). “Yaprak ağlar, budak ağlar, dal ağlar” Ümmani (Zeyrek, 2013, s. 254). “Budakdan düşen armut dibine düşer” yöre atasözü (ADM: KK 5). “Gara kaçkaç oleydim, budak üste haneydim” yöre manisinden (ADM: KK 9).

Notlar: Bu kelime Ahıska bölgesi Gürcülerinin Türkçe konuşma ağzında da vardır (Aliyeva 2020: 186). Azerbaycan Türkçesinde de budag “budaq” şeklindedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

cancur / çançur – Posof ilçesine özgü koyu kırmızımsı erik.

Posof ağzından: “Cancurundan ezmeleri ezende götür beni kardaş götür Posof’a” Fehmi Bayraktaroğlu'nun şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.27). “Cancuru yetişir harman zamanı” Şemsettin Ataman'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.182). “Bir çançur pestili olsa da yesak” (Balcı, 2014, s. 40). “Cancurun da eyisi güneş gören yerlerde oliyer” (Güngör, 2014, s. 31). “Cancur pestili, cancur reçeli, cancur kurusu yapılır (Abacı, 2015, s. 165, 169). “Çancuri sormazdık kimin, yiyince de derdik âmin” İsmail Kalaycı'nın şiirinden (Kalaycı, 2020, s. 106).

Notlar: Gürcücedeki eşdeğer “cancuri” (Gocaeva, 2016, s. 356; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) sözcüğündendir. Bu kelime Gürcistan Borçalı Türk ağzında da kullanılmaktadır (Memmedli, 2008: 3124).

carğala – şeker pancarı.

Posof ağzından: “Carhalanın yemegi çok olur, börege, keteye, çorbaya gataruk, gavurmasini gataruk” (Güngör, 2014, s. 31). “Carğala yaprakları temizlenip yıkandıktan sonra kaynar suda haşlanır” “Carğalalar temizlenip, haşladıktan sonra

soyulup serçe parmağı kalınlığında yuvarlak dilimler haline getirilir” (Gündoğdu, 2017, s. 50, 65). “Ne yapıyor? Carhala, al da beni arhala” (Gündoğdu, 2017, s. 262).

Notlar: Gürcücede eşdeğer “carhali” kelimesi vardır (Gocaeva, 2016, s. 356; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü). Yörede carhala koli kavurması, carhala çorbası, carhala koli sarması da yapılmaktadır.

cicora – buğday ekininin içinde biten bir tür yabancı bitki (Aksakal, 2017, s. 80).

Not: Ses özelliği itibarıyla Gürcüceden ödünç olabilir.

cil – ince kamyş, saz.

Posof ağzından: “Cil: tohumların gövde kısmında çıkmaya başlayan kök ve filiz uzantıları” (Aksakal, 2017, s. 11).

cinav – üvez ağacı.

Posof ağzından: “Ne zamandır cinav görmiyerim” (Güngör, 2014, s. 14). “Cinav ağacının meyvesi çok olursa kış ağır geçermiş” (Gündoğdu, 2017, s. 94).

Not: Gürcüce eşdeğeri “cnavi” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

cincar – ısırgan.

Posof ağzından: “Posof’un yaylasına keşif için giden hâkim ve maiyeti acıkmıştır. Muhtarın hanımı olan yaşlı nine bunları yemeğe çağırır. Yemekte çinçar çorbası vardır. Hâkim bey çorbaya doyamaz, bir yer, iki yer, yine ister. Nine de hâkim yerken sıkılmasın diye: Ye, hâkim beg, ye, çekinma! Ahbunun ardi çinçar tolidur, gena yaparım, der” yöre fıkrası (Kalaycı, 2008, s. 80). “Evinde cincar bitsin” yöre bedduası (Zeyrek, 2013, s. 186). “Puşrul çorbasından, çinçar aşından” Baki Ergün’ün şiirinden (Zeyrek, 2013, s. 259). “San heç çinçarluğa düşdün mi” (Balcı, 2014, s. 41). “Evin öğündeki cincarları topliyak, çorbasını yaparuk” (Güngör, 2014, s. 31). “Cincar kavurması, cincar çorbası da Posof yöresinde meşhurdur” (Abacı, 2015, s. 21). “Taze toplanmış çinçar otu temizlenip, yıkandıktan sonra haşlanır” “Çinçar haşlandıktan sonra temiz bir bez kullanılarak ağrıyan yere sarılır” “Elin eliyle çinçar yolunmaz” “Ocağında çinçar bitsin” (Gündoğdu, 2017, s. 77, 293, 327).

Notlar: Gürcücede de eş anlamda “cincari” sözcüğü vardır (Gocaeva, 2016, s. 357; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü). Posof yöresine özgü cincar ketesi, cincar çorbası yapılır.

çeten – kenevir; kenevir bitkisi çubuklarından örülen sepet, pamuk sepeti.

Not: Kelime Kıpçakçadır (Değer, 2021, s. 253).

çığ – ağaçtan yapılmış çit.

Posof ağzından: “Çıkmiş kız çığdan bahiyer” (Balcı, 2014, s. 41).

çiçğol / çiçğal – ağaç eğrisi.

Posof ağzından: “Mal çiçğali koparmış oninan oğraşiyerim” (Balcı, 2014, s. 41). “Çiçğol: kayın ağacının dalları bükülerek yapılan alet (Güngör, 2014, s. 15). “Tarla sürerken öndeki cığalların zenzirleri arhadaki cığallara degdürmamah için cişkolnen bağladuk” (Güngör, 2014, s. 25).

çigelek – çilek.

Posof ağzından: “Dağ başında çigelek, çigelağa su verək” (Zeyrek, 2013, s. 200; Çakmak, 2020: 107). “Bahçelerde çigelek, çigelege su gerek” (ADM: KK 9).

Notlar: Azerbaycan Türkçesinde de “çiyelek” şeklindedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023). Posof yöresinde çigelek reçeli yaygındır.

çiğit – çekirdek.

Posof ağzından: “Kızlar bacada oturmiş cigit yiyerlar” (Balcı, 2014, s. 41).

Notlar: Bu kelime Kaşgarlı lüğatinde vardır (Zeyrek, 2013, s. 192; Değer 2021: 263). Azerbaycan Türkçesinde de “çiyid” şeklindedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

çunaçuna – tarla bitkisi.

Posof ağzından: “Tallaya getduk mi çunaçuna topliyer yiyeruk” (Balcı, 2014, s. 41). “Çunaçuna: çiğ yenilen bir çeşit yapraklı tarla bitkisi” (Güngör, 2014, s. 14).

dida – yaban otu.

Posof ağzından: “Dida: yenilebilen bir çeşit yabani ot” (Güngör, 2014, s. 15).

Not: Gürcüce eşdeğeri lale anlamlı “tita” (Gocaeva, 2016, s. 276).

esgil – kuşburnu.

Posof ağzından: “Güzün esgil toplar pelverde yaparuk” (Balcı, 2014, s. 41). “Sultangil sekiz teneke esgil toplamışler, ey çok esgil olmuş onnarın bu sene” (Güngör, 2014, s. 31). “İyice olgunlaşmış eskiller toplanıp temizlendikten sonra temizce yıkanır” “Kuşburnu (esgil) eğer çok olursa, kış ağır geçermiş” (Gündoğdu,

2017, s. 67, 94). “Kuşburnunu (esgil) toplayıp, pelverde dedikleri marmelat yapıyorlar” (Kalaycı, 2020, s. 159).

Notlar: Gürcüce eşdeğeri “askili” (Gocaeva, 2016, s. 30; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü). Posof yöresinde esgil pelverdesi adlı marmelat yaygındır.

furuç – meyve kurusu.

Posof ağzından: “Furunda furuç (armut yarması veya banda denilen ahlat kurusu) kurutulur” Cemender Arslanoğlu (Arslanoğlu, 1966, s. 63). “Kopuzlu kurutur furucu bezde” Fehmi Bayraktaroğlu (Bayraktaroğlu, 1992, s.43). “Yazın bandaları, kışın furucu” Şemsettin Ataman'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.183). “Banta, armut ve cancurun kurutulmuşuna furuç denir” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Köve gedarsaz furuç getirun biza da” (Balcı, 2014, s. 41). “Armut furuç yenilir” (Gündoğdu, 2017, s. 75).

godoş – mısır koçanı.

gompis / kompis – ağaç zamkı, ağaç reçinesi (Zeyrek, 2013, s. 194).

Posof ağzından: “Erük ağacında, cancur ağacında olur o gompisler” (Güngör, 2014, s. 22).

Not: Gürcüce eşdeğeri “gomizi” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

guhe – olgunlaşmamış ekşi meyve (Güngör, 2014, s. 31; Aksakal, 2017, s. 118).

Posof ağzından: “O bizim evin önündeki bahçanın cancurları daha guheyken böcükleniyer” (Güngör, 2014, s. 31).

ğalo – evelik, ispanağa benzer bitki (Güngör, 2014, s. 23; Gündoğdu, 2017, s. 79).

Posof ağzından: “Ğalonun çorbasi, sarmasi, gavurmasi yapulur” (Güngör, 2014, s. 23). “Ğalo (evelik) çorbasi – ğalolar toplanıp kurutulur, haşlanır, içerisine kaz eti, kıyma veya bulgur tuz konarak pişirilir” (Gündoğdu K., 2014, s. 127). “Ğalo otunun kökü yıkanıp temizlendikten sonra kaynatılıp suyu içilir (Gündoğdu, 2017, s. 79).

Not: Gürcüce eşdeğeri “ğoğö” / “ğalo” (Gocaeva, 2016, s. 457; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

ğımı – yabani sebze, yaprakları maydanoza benzeyen, sapı soyularak yenilen bir çeşit ot (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Sapı soyularak çiğ olarak yenebilen geniş yapraklı ot” (Çakmak, 2020, s.128). Ğımı turşusu daha çok yapılır (Abacı, 2015, s. 163). “Posoflunun biri hastaneye gider. Doktor tahlil ve tetkiklerden sonra ilaçla birlikte perhiz verir. Perhizi sayarken: Ekşileri de yemeyeceksin, der. Her şey iyi, güzel, ama adamın bazı bağımlılıkları var. O sebeple daha hastaneden adımını atar atmaz yanındakilere der ki: Bak ğımı turşusunu saymadı. Eva gedanda yiyarım, sakın karişmayın” yöre fıkrasından (Kalaycı, 2008, s. 91). “Ğımiyi çok seviyerim, mal otarmaya gettuk mi gözüm ğımı ariyer etrefde” (Balcı, 2014, s. 41). “Ğımı çorbası – ğımılar toplanıp sert yerleri alınır, yıkadıktan sonra suda haşlanır” (Gündoğdu K. , 2014, s. 128). “Doğadan gelen bir tat: ğımı turşusu” (Gündoğdu, 2014: 88). “İlkbahar aylarında yetişen, maydanozgiller familyasına ait yabani otlardan biri olan ğımı toplandıktan sonra yıkanıp temizlenir” (Gündoğdu, 2017, s. 64).

Not: Bu kelime Gürcistan Borçalı Türk ağzında da vardır (Memmedli, 2008: 3124).

hayva – ayva.

Posof ağzından: “Bahça bar verenda gel, hayva, nar verenda gel” (Gündoğdu, 2017, s. 205).

hazul – kurutulmuş erik.

jaro – sarı renkli zehirli bir çalı türü.

Posof ağzından: “Jaro otu gibi zehirli otları yediği zaman hayvanların ağzından işkembesine hortum indirilip havası alınır” (Gündoğdu, 2017, s. 93).

jola – ahududu (Güngör, 2014, s. 18).

Posof ağzından: “Jola yemak ey de toplarken elima tikan batmasa” (Balcı, 2014, s. 41). “Jola kimin rengi var, eskil kimin tadi var” (Gündoğdu, 2017, s. 247).

Notlar: Gürcüce “jolo” ahududu ağaç çiçeği anlamına gelmektedir (Gocaeva, 2016, s. 229; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü). Posof yöresinde jola reçeli yapılır.

kablice – buğday türü.

Posof ağzından: “Kablice: bir tür tok ve iri taneli buğdaya verilen isimdir, gavulca olarak da bilinir” (Aksakal, 2017, s. 12).

kakaç – kurumuş kaba bitki.

Posof ağzından: “Kakaç kimi olmiş bu otlar” (Balcı, 2014, s. 41).

kakoça – gelincik çiçeği.

Posof ağzından: “Kakoça kimi zenne, kakoça kimi gözelsin” (Balcı, 2014, s. 41).

Not: Gürcücede bu kelime “ğağaço” olarak bulunuyor (Gocæva, 2016, s. 307; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

kakoni – kozalak (Zeyrek, 2013, s. 194).

kâl / kel – henüz olgunlaşmamış içi beyaz ve tatsız meyveye denir.

kartopi / gartop – patates.

Posof ağzından: “Güzün yetişiye gartopiler” “Ele bizim gartopi var ki. Ele büyük büyük gartopiler çıkmış tarlada” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 218, 226). “Misli yok cihanda kartopisinin” (Bayraktaroğlu, 1992, s.181). “Posoflunun birine uzak memleketin birinden misafir gelir. Akşam yemeği için sofraya oturulur. Önce patates çorbası gelir. Yanında ekmek yerine patates böreği vardır. Arkasından patatesli pilav ve fırında patates kızartması gelir. Salata patates salatasıdır. Bir tabak da külde patates gelir. Misafir, içinden artık yeter diyeceği sırada evin hanımı patates tatlısı getirir. Tadına bakmasını ister. Misafir fenalık geçirir. Ev sahibi kızına bağırır: Kızım kartopi konolyasını getir” yöre fıkrasından (Kalaycı, 2008, s. 52; Posof Araştırmaları 2014: 119). “Zira burada furun etmeği, kete, haçapur ve kartopi pişirilir” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Kartopi, zarzavat, çoktur kabağı, ikaylık ekmeği kuru Poshov'un” Mahzuni (Zeyrek, 2013, s. 288). “Mal otarmaya getduk mi hama kartopi çalarduk milletin bostanından, sora küle gömlerduk” “Furun etduktan sora içine kumel kartopi atın da yiyak” (Balcı, 2014, s. 42, 43). “Hatta yakın il ve ilçelerde Posoflulara kartopi kafalı diye takılırlar” (Gündoğdu K. , 2014, s. 119). “Kartopi buğulaması çok yaygındır” (Gündoğdu, 2017, s. 55). “Kartopi, zerzevat olur kabağı” (Fakiri, 2017: 111). “Elma yetişir, kartopi yetişir topraklarında” Turgut Uyar'ın şiirinden (Posof Araştırmaları, 2017: 17). “Haçunayi tuzlarım, kartopiyi közlerim” (Kalaycı, 2020, s. 89).

Notlar: Rusçada “kartofel” (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023), Azerbaycan Türkçesinde “kartof” (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023),

Gürcücede “kartopili” olarak vardır (Gocaeva, 2016, s. 148; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

kaḥ / gah – meyve kurusu.

Posof ağzından: “Bacaya alma sardım kaḥ yapıyerim” (Balcı, 2014, s. 42). “Bir bacada kıl sarılı, bir bacada kaḥ sarılı” (Gündoğdu, 2017, s. 280).

kejere – olgunlaşmamış meyve.

Posof ağzından: “Erükler daha kejeredür, yeyilmez onnar” (Güngör, 2014, s. 31).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kejera” (Gocaeva, 2016, s. 379; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

kekre – bir çeşit kır yemişi (Zeyrek, 2013, s. 197).

kelek – yetişmemiş ekşi meyve (Aksakal, 2017, s. 210).

kiknap – alıç.

Posof ağzından: “İyice olgunlaşmış kiknaplar toplanıp, temizlendikten sonra temizce yıkanır, yıkanan kiknaplar, yakılan odun ateşinde bir kazan içerisinde kaynatıldıktan sonra süzgeçten geçirilir” (Gündoğdu, 2017, s. 67).

kondar – kekik (Gündoğdu, 2017, s. 36).

kotoş – mısır koçanı (Zeyrek, 2013, s. 194).

Posof ağzından: “Kotoşlari toplamış getürmüş” (Balcı, 2014, s. 42).

kurga – meyve çekirdeği.

Posof ağzından: “Posofta meyvelerin çekirdeğine kurka, sapına kurz derler” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Fişnenin gurgalarını çıkar onnari şekere kataruk” (Güngör, 2014, s. 31).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kurka” (Gocaeva, 2016, s. 159; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

kurz – meyve sapı.

Posof ağzından: “Posofta meyvelerin çekirdeğine kurka, sapına kurz derler” (Zeyrek, 2013, s. 173). “Kirazın kurzlarını koparacam ki kaynatem onnari” (Güngör, 2014, s. 32).

kuḥe – ham, yetişmemiş meyve.

Posof ağzından: “Ham meyveye kuşe, sakalek veya çiğ denir” (Zeyrek, 2013, s. 173).

külül – yaban bezelyesi, burçak, araka çeşidi.

Posof ağzından: “Arpa külülü toplamış çocuklar” (Balcı, 2014, s. 42).

Not: Ermenicede karşılığı “gyulul” (Aras, 2021: 37).

laba / lebe – siyah üzüm tanesine benzeyen orman meyvesi.

Posof ağzından: “Hayden méşeye gedak, lebe topliyak” (Balcı, 2014, s. 42).

mağval – böğürtlen meyvesi.

Posof ağzından: “Napuzar'a mağval toplamaya gettiler” (Güngör, 2014, s. 31).

Not: Gürcüce eşdeğeri “makğvali” (Gocaeva, 2016, s. 170; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

meşe – ormanlık.

Posof ağzından: “Meşesinde av, kuş töredir Poskov” Âşık Tüccari (Kırzioğlu, 1966: 19; Zeyrek 2013: 291). “Meşe adamlarını annadacaam... Gelürmişler meşe adamları” “Ben meşaları o yanı gitdim, Gürcisidan dağlarına gétim” “Daha içeri bir meşeye gétim” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 210, 227). “Deresi, bayırı bağlık, meşelik” Casim Öztürk'ün şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.14). “Kır köyü meşenin içinde durur” Fehmi Bayraktaroğlu'nun şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.43). “Ahıska dediğin dağdı, meşeydi” Müştak Avcı'nın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.130). “Bayırları, meşeleri, her tarafi, köşeleri” Nazım Aydın'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.131). “Meşe Ardahan'dan geriye geldik” (Müdamı, 1993: 124). “Oğlum, sen meşiye get, bir gaç dene odun getir dedi” “Çıbığ kesdim meşeden” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger'in dilinden (Caferoğlu, 1995: 105, 118). “Bu meşe ala meşe, gün kalha kölge düşe” yöre manisinden (Zeyrek, 2013, s. 199). “Dağları var güzel kayınlık meşe” Mahzuni (Zeyrek, 2013, s. 288). “Méşe, tıpkı Ahıska-Posof ağzında olduğu gibi orman anlamındadır” (Zeyrek, 2016/43: 43). “Avi méşadan küsmiş, méşanın haberi yok” (Gündoğdu, 2017, s. 120, 288). “Güzeldir Ohtel'in meşe ormanı” (Fakiri, 2017: 112). “Dağlarda meşelerde, gül suyi şüşelerde” (Bozkurt, 2019, s.145).

Not: Ahıska ağzında da, Azerbaycan Türkçesinde de ormana hem “méşe” hem de “orman” denir (Cikia, 2016, s. 20, 21)

meħsal / meşhal – yabani bitki, frenk üzümü.

Posof ağzından: “Meħsal her yerde yerişmez” (Balcı, 2014, s. 42).

morkan – akçaağaç (Zeyrek, 2013, s. 195).

motsi / moçi – yaban mersini.

Posof ağzından: “Kızlar galhın da motsi topliyak” (Balcı, 2014, s. 42).

Not: Mosi reçeli de bellidir.

nego – altın otu.

Posof ağzından: “Nego çiçeği, kaynatılıp çayı yapılarak içilir” (Gündoğdu, 2017, s. 81).

palut – meşe ağacı.

pampara – yabani sebze.

Posof ağzından: “Yemlik otu” (Güngör, 2014, s. 22). “Pampara boşalmış mal ne yiyacak?” (Balcı, 2014, s. 42). “Cunacuna gibidür bu pampara da, aynı vakıtlarda çıkar” (Güngör, 2014, s. 22). “Pampara: ilkbaharda kırlarda yetişen, sütlü bir çeşit ot” (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Not: Gürcüce eşdeğeri “pampara” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

panta / banda – yabani armut, ahlat (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Olannarın var: alma, armut, banta, demal” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 218). “Bölgede yetişen orman armudu” (Aksakal, 2017, s. 114; Çetin 2022: 163). Panta turşusu da yapılıyor (Gündoğdu, 2017, s. 64; Çakmak, 2020: 73). “Seca ile Kapan banta bar verir” Mahzuni (Zeyrek, 2013, s. 289). “Bıldır bizim kövde heç panta olmadı, bu yul bol” “Bizim bahçanın pantasi eşgi oliyer, sizinkindan topliyak” (Balcı, 2014, s. 40, 42). “Bandalar çok guhe, birgaç gün egletak da sonra furuç yaparuk” (Güngör, 2014, s. 31). “Yetişmiş pantalar toplanarak, temizce yıkandıktan sonra güveçlere konulur” (Gündoğdu, 2017, s. 64). “Çok olur bantası, barı Posof’un” (Fakiri, 2017: 1113).

Not: Gürcüce yabani armut anlamlı “panta” (Gocaeva, 2016, s. 220; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) kelimesindendir.

pidik – ebegümece otu.

Posof ağzından: “Taze toplanmış pidik otları temizlenip, yıkandıktan sonra kaynar suda haşlanır” (Gündoğdu, 2017, s. 41).

pörcükli – havuç (Zeyrek, 2013, s. 197).

sakulek – olgunlaşmamış meyve (Zeyrek, 2013, s. 195).

Posof ağzından: “Esgil yapanda onnarın sakulegini gırmayanda oliyer, ama temüz iş olmiyer o zaman” (Güngör, 2014, s. 32).

simişka – ayçiçeği.

Not: Rusça “semečki” kelimesindendir.

soç – ladin ağacı (Güngör, 2014, s. 20).

Posof ağzından: “Kışlık yakacak odunumuzi çam, gayın, küknar, soç ve söğüdden hazırlayıp geturduk” (Güngör, 2014, s. 22).

Not: Gürcüce eşdeğer “soçi” sözcüğü bulunur (Gocaeva, 2016, s. 268).

soko / zoko – mantar.

Posof ağzından: “Yaylada zoko topladuk ela böyügidilar ki kucağınan geturduk” (Balcı, 2014, s. 44). “Méşeye zogo toplamaya geddi çocuklar, getürdühlarini de görsen hep madli daramış” (Güngör, 2014, s. 32).

Not: Gürcüce eşdeğeri “soko” (Beridze, 2016, s. 269; Gocaeva, 2016, s. 268; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

tartunçagi – yabani nane.

Posof ağzından: “Tartunçaği suda haşlandıktan sonra bez ile birlikte felç olan yere bağlanır” (Gündoğdu, 2017, s. 80).

temal / demal – yaban eriği çeşidi (kara temal da denir, diğer eriklere nazaran daha küçük ve ekşidir).

Posof ağzından: “Olannarın var: alma, armut, banta, demal” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 218). “Bahçadaki demallari topladuk dün” (Güngör, 2014, s. 31). “Bolca kara temal yenilir” “Temal çekirdeğinin içi yenilir” (Gündoğdu, 2017, s. 76).

Not: Gürcüce eşdeğeri “tğemali” (Beridze, 2016, s.257; Gocaeva, 2016, s. 278; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

yarpuz – nane çeşidi (Zeyrek, 2013, s. 197).

Posof ağzından: “Yarpuz çorbası bilinir” (Abacı, 2015, s. 23).

yeşik – ağaçtan kasa, meyve sandığı.

Posof ağzından: “Tahtalarla yapılan kenarları kapalı kasaya denir” (Aksakal, 2017, s. 54).

Not: Rusça “yaşık” kelimesinden gelmiştir.

zegerek / zeyrek – keten tohumu.

Not: “Keten tohumuna verilen isim” (Aksakal, 2017, s. 15).

2.8. TARIM İLE İLGİLİ KELİMELELER

Dağlık ve ormanlık bir araziye sahip olan bölgede ekilip dikilecek topraklar sınırlıdır. Böyle yerler ancak vadilerde veya bazı vadi kenarlarındadır. Posof çayının ve kollarının vadilerinde tarımla uğraşılırdı... Yörenin yaşam geçim kaynağı küçük çaplı tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır (Zeyrek, 2013, s. 22).

Bölge ekonomisinde tarımcılık, çiftçilik de önemli yer tutmaktadır. İlçe genelinde toprakların dörtte birini ekilebilir araziler, yani tarım alanı oluşturur. İlçe genelinde mısır, buğday, fasulye, arpa, patates, baklagiller ve diğer mahsuller üretilmektedir. Yem bitkileri fiğ, korunga, yonca üretimi ağırlıklı yapılmaktadır. İlçede seracılık gelişmiş ekonomik geçim kaynağı haline gelmiştir (Posof Derneği, 2023)

Tarım son zamanlarda daha çok traktörlerle ve diğer makinelerle gerçekleştirilmesi dolayısıyla eski geleneksel ekin, biçin, hasat, üretim aletleri aradan çıkmak üzeredir. Bu da Posof ağzına özgü bazı eski kelimelerin unutulmasına neden olmaktadır.

adadura – verimsiz, tuzlu arazi (Güngör, 2014, s. 12, 35).

Posof ağzından: “Var adadura tarlalar heç bir işe yaramiyer” (Güngör, 2014, s. 35).

akos – saban, pulluk veya traktörün toprakta açtığı iz, çizgi (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

arnat – tahılı harmanda toplamaya yarıyan aygıt, sıyırğı (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Arnadın dişleri kırılmışdı, yenilerini yapıp tallaya gideceyuk” (Güngör, 2014, s. 25).

arona – karasaban (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Arona: bir çift öküzle tarlayı sürebilen alet (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434). “Çocuğı aronanın üstüne oturdun ki o gedamiyer” (Balcı, 2014, s. 40).

arpay – arpa anlamında (Çetin, 2022: 164).

Posof ağzından: “Bu sap var ya buğday, arpay, oni biçiyerduk, onnan sonra uni getiri kurutiyeruk, uni getiriyirduk” (Çetin, 2022: 94).

cacun – bataklık, sesli yer (Güngör, 2014, s. 14).

cal – ağaç çivi.

Posof ağzından: “Cal: öküz arabasının kenar altlarında ip bağlanan ağaç çivi, sırık (Aksakal, 2017, s. 71).

Not: Gürcüce tekerlek parmağı anlamlı “cali” kelimesinden (Gocaeva, 2016, s. 256) gelmiş olabilir.

cambara – pulluğu harazana bağlayan zincir (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Cambara, sabanları tekerleklerin olduğu parçaya bağlamada kullanılan demir parça anlamındadır (Aksakal, 2017, s. 33). “Hotuv dedim çamuşa, cambaraynan kayışa” (Kalaycı, 2020, s. 87).

cancağ – bataklık.

Posof ağzından: “Cancağ: bataklık olan yer, yüksekten dökülen su demektir” (Güngör, 2014, s. 33).

ceyen – harman artığı (ADM: KK 2).

cılğa – pulluk türü.

Posof ağzından: “Cılğa: iki çift ve daha fazla öküzle çekilen, önü tekerlekli tarla sürme aleti” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434). “Tallaya gediyeuk ama cılğanın uci kırığ na tevür sürecayuk?” (Balcı, 2014, s. 40).

cilim – öküz arabası tekerlik mili.

Posof ağzından: “Cilim: öküz arabasında tekerin dış yüzeyinden dingile takılan ağaç mil” (Aksakal, 2017, s. 70, 71).

Not: Âşık Zülali'nin şiirlerinde de geçer.

cillenmek – kök salmak.

Posof ağzından: “Cillenmek: filiz verme döneminde olan ekinleri ifade etmede kullanılan eylem” (Aksakal, 2017, s. 11).

cilvana – cillenmiş yer (Güngör, 2014, s. 14).

coç – sulak yer.

Posof ağzından: “Harğ kuminan dolmuş, edrefi coç olmuş” (Balcı, 2014, s. 41). “Bizim tallaya giderken bir coçluk var orada bi gara kiraz var” (Güngör, 2014, s. 27). “Çayirlerimizden bele birez sulı olan yere cocluk diyeruk” (Bozkurt, 2019, s.136).

çakçağ – değirmen aleti.

Posof ağzından: “Çakçağ: değirmen taşı üzerindeki ambarın oluşuna bağlanan hareketli ağaç parça” (Aksakal, 2017, s. 101).

çamasakri – cılga pulluğa yedek, ülek öküzlerinin bağlanmasını sağlayan ağaç (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

Posof ağzından: “Beni bülürsün, çamasekrevi yitarsa sani bağlarım onun yerina” (Balcı, 2014, s. 40). “Çamasakri: boyunduruğun ortasında bulunan halka türü parça (Aksakal, 2017, s. 33).

Not: Gürcüce “çamosakravi” veya ağaç çivi, askı, mandal anlamlı “çamosakidi” sözcüğü vardır (Gocaeva, 2016, s. 331; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

çark – değirmen pervanesi.

Posof ağzından: “Çark: su gücüyle dönerek değirmen taşını döndüren büyük pervane (Aksakal, 2017, s. 101).

çegi / cegi – pulluğu temizleme aleti.

Posof ağzından: “Çegi: tarla sürerken pulluğun dişlerinde biriken çamuru kazıyıp döktürmek için kullanılan el aleti” (Aksakal, 2017, s. 28).

çegil – tarlada taş yığını (ADM: KK 2).

çengel – pulluk kancası.

Posof ağzından: “Çengel: pullukların çeki demiri başında bulunan kanca” (Aksakal, 2017, s. 33).

Not: Azerbaycan Türkçesinde “çengel” kelimesi çatal anlamında kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

çeper – bahçe ve tarlaları ayırmak için çit (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Her yanı tahta çeper, içinde atlı teper” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 435). “Bu çeper bu bagi korumaz” (Gündoğdu, 2017, s. 290). “Oğru çeperi görmez” yöre atasözü (ADM: KK 5).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “çeper” bu anlamdadır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

çoroş – pulluğu çeken yardımcı öküz, ülek de denir.

Posof ağzından: “Çoroş: sabanı çeken öküzlerin önüne koşulan yardımcı öküzler” (Aksakal, 2017, s. 18).

çüt – çift, ikişer.

Posof ağzından: “Şimdi onnar kole gide bir çüt cuvab söylesin” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger’in dilinden (Caferoğlu, 1995: 106).

delice – yaban bitkisi.

Posof ağzından: “Delice: buğday ekininin içinde biten bir tür yabani bitki” (Aksakal, 2017, s. 81).

dirrih – tarım mahsulleri.

Posof ağzından: “Dirrih: tarımsal faaliyetlerden elde edilen ürünler” (Aksakal, 2017, s. 29).

döner – pulluk türü.

Posof ağzından: “Döner: dış kısmı sağa sola dönebilen pulluk” (Aksakal, 2017, s. 29).

ekenek – ekilmiş tarlalar (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

ekin – Ekili tarla (Aksakal, 2017, s. 42).

eşşek – pulluk ağacı.

Posof ağzından: “Eşşek: cılga ve kotan türü ağaçtan yapılan sabanları çekmeye yarayan eğimli gövde ağacı” (Aksakal, 2017, s. 34).

fırfır – ot çubuğu (ADM: KK 2).

Posof ağzından: “Fırfır: pulluğun, traktörün arkasına takılarak biçili otları toplamada kullanılan demir çubuk” (Aksakal, 2017, s. 61).

furgun – at, öküz binek ve yük arabası.

Posof ağzından: “Furgun: öküz, manda veya at koşularak yük taşımada kullanılan dört tekerlekli büyük yük arabası” (Aksakal, 2017, s. 62). “Furgunlar, genelde düz arazide öküz ve camış koşularak çektirilen, Ardahan'ın ve Kars'ın kamyonu veya kamyoneti diyebileceğimiz çok hünerlice kurumuş ve geliştirilmiş arabalardır... Posof Yeniköylü Nizamettin Usta (Demirhan) ve Posof Savaşırılı (Cancaklı) Topçular ailesi, Kars'taki furgun atölyelerinin sahipleri ve baş ustalarıydı” Huzeyfe Şanlı (Posof Araştırmaları, 2018: 76).

Not: Rusça “furgon” kelimesinden gelmiş olabilir.

garaban / karaban – harman yerinde yapılan, üç tarafı duvarlı, bir tarafı açık büyük yapı (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Karaban veya Karapan iki türdür, ya ortasında kalın bir ağaç direk olan örtme gibi yapılıır veya mercek üstünde, yanında veya mereğe yakın olarak üç yanı taş duvarlı ve ortası büyük direkli olarak yapılıır” Cemender Arslanoğlu (Arslanoğlu, 1966, s. 62). “Karaban, harman yerinin yarısını örtecek şekilde yapılan derme çatma bir yapıdır. Bu kelime Dede Korkut Kitabı'nda sık geçen ağban'ın tersi adi ev, bayağı örtme anlamına gelmektedir... Karabanlar eski işlevini kaybetti, birçoğu traktör garajı oldu” (Zeyrek, 2013, s. 171). “Tavuhlar garabana girmişler” (Güngör, 2014, s. 34).

gavil – ahit, istek, arzu

Posof ağzından: “Benim sende üş tene gavlüm vardır” “Dedi ki, gavlimizin ikisi yerini aldı, birisi galdı” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger'in dilinden (Caferoğlu, 1995: 105, 106).

gedağma – dik yamaçta olan tarla.

Posof ağzından: “Gedağmaya tohum ekmağ için gideceyuk yarın” (Güngör, 2014, s. 35).

gerdene – pulluk, değirmn kaldırıcı.

Posof ağzından: “Gerdene: sabanı çekmede kullanılan zincirin halkasıyla bağlantısını kuran parça, değirmen taşının üst kısmındaki kaldırak” (Aksakal, 2017, s. 35, 101).

god – tahtadan yapılmış bir çeşit tahıl ölçeği (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Yaklaşık 20 kg tahıl doldurulan ağaç kap” (Aksakal, 2017, s. 120).

Not: Gürcücede “godi” sözcüğü bulunur (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

gora – pulluk çivisi.

Posof ağzından: “Gora: cılga ve kotan türü sabanların çeki ağacı ucunda bulunan başı enli ağaç çivi” (Aksakal, 2017, s. 35).

Not: Gürcücede tepe, yığın anlamlı “gora” sözcüğü bulunur (Gocaeva, 2016, s. 80).

goroğ – sürülen tarlada kalan büyük çamur topakları.

Posof ağzından: “Evleden sonra tallaya gidak da o gorohlari gırak” (Güngör, 2014, s. 27).

Not: Gürcüce tepecik, tümsek anlamlı “goraki” sözcüğünü hatırlatır (Gocaeva, 2016, s. 80).

hacat – tarımsal faaliyetlerde kullanılan el aletleri (Aksakal, 2017, s. 57).

halga – pulluk nesnesi.

Posof ağzından: “Halga: bazı pullukların çeki demiri ucunda bulunan demir halka” (Aksakal, 2017, s. 35).

halta – boyunduruk kayışı.

Posof ağzından: “Halta: boyunduruğa takılan boyun bağı çubuklarını bağlamada kullanılan deri kayış” (Aksakal, 2017, s. 65, 289).

hamut – at tasmaı.

Posof ağzından: “Atı çekeceği araca bağlamada kullanılan buyun bağı” (Aksakal, 2017, s. 277). “Koşum hayvanlarının boynuna geçirilen ve araba kollarına

tespit edilen deri kaplı koşum takımı” (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Not: Rusçada karşılığı “hamut” (Aras, 2021: 58).

harazan – pulluğun önünde bulunan tekerlek (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Sabana koşulan ilk sıradaki öküzler” (Aksakal, 2017, s. 20).

haro / ħaro – tahıl ambarındaki bölmeler (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Yine tahtadan yapılan bu bölümlere ħaro denilir, bu ħarolarda muhtelif tür tahıl ve yiyecekler saklanır” (Zeyrek, 2013, s. 170). “Kızım ambarın kapısını açık bırakman ki ħaroya siçan düşer” (Balcı, 2014, s. 44). “Bu sene mahsul ey oldi, haro ey doldi” (Güngör, 2014, s. 27). “Ambara giriyirlar ki ħarolar keçiların gurrulları toli” (Gündoğdu, 2017, s. 136). “Yonuz emi, bir geceda getmiş Ĥona'dan, Ĥudo'dan ħarodan alti put lazut almiş gelmiş” (Gündoğdu, 2017, s. 282).

haroş – nadasa bırakılmış tarla (Güngör, 2014, s. 17; Aksakal, 2017, s. 42).

Posof ağzından: “Napuzari harosa bıraktuk” (Güngör, 2014, s. 26).

Not: Rusçadan (ħaroşo), Gürcüceden veya Ermeniceden geçtiği düşünülebilir.

herik – sürülerek nadasa bırakılan tarla (Aksakal, 2017, s. 21).

hodak / ħotağ – öküzlerin boyunduruğuna binerek onları süren çocuk (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434), çift sürerken öküzleri idare eden çocuk (Zeyrek, 2013, s. 194).

Posof ağzından: “Tarla sürerken boyunduruğa oturarak öküzleri süren çocuk, hodak taşı deyimi de vardır” (Aksakal, 2017, s. 21, 29). “Çocukluğumda çok hotağlık etdim” (Balcı, 2014, s. 41). “Cılga tutan bir ħotağın kendini kaptırarak iki çift öküz, bir de camuş ile birlikte bu göle girdiği, daha sonra da Eminbey (Cilvana) köyünde Kanli Göl'den çıktığı anlatılır” “Bizim hotağ, sizin hotağa kadiya” (Gündoğdu, 2017, s. 169, 215).

holuğ / oluk – değirmenin üzerindeki havuzla değirmen taşı arasına yatay diklikte konulan boru biçimindeki kanal (Aksakal, 2017, s. 101).

Posof ağzından: “Suya düşen çocuk değirmanın bendine gidiyor, orada holuğa giriyor. Su kesiliyor. Nene diyor: bu holuğa ne oldu ki su kesiliyor. Gidiyor, çocuk holuğun ağzına gapanmış, su gitmiyor holuğa” yöre masalından (Ercilasun, 1983: 213-214).

hop – saban demiri (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Traktöre takılan pullukların toprağı süren dış kısmı” (Aksakal, 2017, s. 29).

horel / horavel – hodağların söyledikleri türkü (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Tarla sürerken yüksek sesle söylenen mani türü ezgi” (Aksakal, 2017, s. 21).

hörüük / örüük – öküz arabalarında birinci çift öküzlerin önüne koşulan yardımcı öküz (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Tarla sürerken sabanı çeken öküzlerin ön kısmında yer alan öküz” (Aksakal, 2017, s. 22).

kağnı – at, öküz arabası.

Posof ağzından: “Kamyon ile kağnı ile getirdiler yaban çöle” Yunus Zeyrek’in şiirinden (Bizim Ahıska, 2017, 45: 20).

kanat – sap ve samanın dökülmemesi için kağnının yanlarına konan tahtalar (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Kotan türü sabanın üzerinde yana açık parça” (Aksakal, 2017, s. 36).

karmak – pulluk kancası.

Posof ağzından: “Karmak: olta, saban zincirinin baş kısmına takılan kanca” (Aksakal, 2017, s. 36).

kepek – tahıl kırıntıları.

Posof ağzından: “Kepek: unun içinden elenerek seçilen tahıl kabuklarının kırıntıları (Aksakal, 2017, s. 83). “Un uçmaz, kepek kaçmaz” (Gündoğdu, 2017, s. 305).

kerenkeş – taş taşıma aracı.

Posof ağzından: “Kerenkeş: taş taşımaya yarayan ve öküzlerin çektiği kaba çatal ağaç” (Zeyrek, 2013, s. 197).

kılçık – başak çıkıntısı.

Posof ağzından: “Kılçık: buğday ve arpa bitkilerinin başaklarındaki tohumların uçlarında biten dikensi çıkıntı” (Aksakal, 2017, s. 13).

kılıç – saban ökçesini oka bağlayan araç (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Cıgla ve kotan türü sabanların dişle gövde kısmına dikine takılan ağaç parça” (Aksakal, 2017, s. 36).

kort – ham tarla.

Posof ağzından: “Kort: uzun süre ekilmediği için sertlenerek çimlenmiş tarla (Aksakal, 2017, s. 19).

koşmak – bağlamak.

Posof ağzından: “Dana öküz ile koşulabilmez” Müdami (Bayraktaroğlu, 1992, s.163). “Koşarız öküzü ho diye diye” Seyfettin Çınar’ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.177). “Öküzi koşup gécaynan ota gétdük” (Balcı, 2014, s. 43). “Koşmak: tarlayı sürme işini ifade etmede kullanılan eylem, hayvanları çekeceği araca bağlama eylemi, bir aracı çekmesi için başka bir aracın arkasına bağlama eylemi” (Aksakal, 2017, s. 22).

kota – kayışı sabit tutan ve boyunduruğa çakılmış iki kısa ağaç parçası. “Kotayı sağlam yap ki sora yolda duramazuk” (Balcı, 2014, s. 42).

kotan / küten – demir veya ağaçtan yapılı büyük pulluk (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434), kara saban.

Posof ağzından: “Öküz manda tarla kotan paradır” (Müdami, 1993: 153). “Koşmuşum gam kotanı, dert sürer, dert ekerim” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Önal, 2015: 144).

kulah – pulluk yanları.

Posof ağzından: “Kulah: sabanın diş arkasında bulunan yana açık ağaç parçalar” (Aksakal, 2017, s. 36).

kulan – pulluk kayışı.

Posof ağzından: “Kulan: kotan ve pulluk türü sabanları boyunduruğa bağlamada kullanılan deri kayış” (Aksakal, 2017, s. 37).

lapatka – kürek (ADM: KK 2), kalın saçtan yapılmış kürek (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Not: Rusça kelimedir.

lençber / reşber – rençper, çiftçi.

Posof ağzından: “Rençber için pek kenaredir Poskov” Âşık Tüccari (Kırzioğlu, 1966: 19; Zeyrek 2013: 291). “Ailemiz memleketde hele de lençberluk ediyer” (Balcı, 2014, s. 42). “Farsça rençper kelimesinin yöre ağzında kullanım biçimi olup, tarımsal faaliyetleri gerçekleştiren çiftçiler anlamındadır” (Aksakal, 2017, s. 22). “Molla misin, lençber misin?” (Gündoğdu, 2017, s. 225).

lom – demir kaldıraç (ADM: KK 2).

maçarga – ot ve tahıl saplarını taşımak için arabanın yanlarında parmaklık (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ot taşımak için römork üzerine takılan çit biçimindeki yüksek ve enli kasaya denir” (Aksakal, 2017, s. 69).

Not: Rusça kelimedir.

maçğel / maçgal – pulluğu süren kişi.

Posof ağzından: “Maçğel: çifti veya pulluğu tutan adam” (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434). “Öküzlere tarla sürerken sabanı yöneten kişi anlamındadır” (Aksakal, 2017, s. 22).

Not: Gürcüce “maçgali” kelimesinden (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) gelmiş olabilir.

maran – kağnı tekerleği (Aksakal, 2017, s. 75).

maransof – büyük pulluk.

Posof ağzından: “Tarla sürmede kullanılan tek dişli büyük demir pulluk” (Aksakal, 2017, s. 33).

mazi – kağnı tekerleğinin dingili (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Öküz arabasının tekerlerini birbirine bağlayan kalın ve yuvarlak ağaç parça” (Aksakal, 2017, s. 75).

nadas – sürülmüş, fakat ekilmemiş tarla (Bayraktaroğlu, 1998, s. 434).

nağar – tarlayı kenar kısmından başlayıp sürmek eylemi (Aksakal, 2017, s. 23).

napuzar – her yıl ekilebilen, toprağı verimli tarla (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Verimli yer, harabe arazi” (Güngör, 2014, s. 19). “Napuzari harosa bıraktuk” “Napuzar’a mağval toplamaya gettiler” “Bacımgilin napuzarda tarlaları var” (Güngör, 2014, s. 26, 31, 35). “Yerleşim yerlerinin yakınındaki tarla” (Aksakal, 2017, s. 45).

Not: Gürcüce “napudzari” kelimesinden (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) gelmiş olabilir.

opo – tarla, bostan sulamak için açılan su oyuğu.

Posof ağzından: “Opo açaceyuk gi bostani suliyak” (Güngör, 2014, s. 37).

Not: Gürcüce eşdeğeri “opo” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

pepso – pulluk çemberi.

Posof ağzından: “Pepso: kotan türü ağaçtan yapılan sabanların önüne takılan ağaç tekerlerin dış çember kısmı” (Aksakal, 2017, s. 37).

Not: Ses yapısı itibarıyla Gürcüceden geçmiş olabilir.

pöçük – Tırpanın sap takılan bölümü (Aksakal, 2017, s. 59).

put – ağırlık ölçü birimi.

Posof ağzından: “Zengin adamlar da fuğaralara dedi ki, size on beşer yigirmişer put tahıl verak, gedin asgerluk edin” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 219). “Put: yaklaşık olarak 16 kg tahılı ifade etmede kullanılan ölçü birimine denir” (Aksakal, 2017, s. 120).

Not: Rusça “pud” kelimesinden olabilir.

sancmağ – saplamak, batırmak (ADM: KK 3).

sehim – pay (ADM: KK 2).

Posof ağzından: “Tallayı bölüşduk, sizin sehime tumbun başı düşdi” (Balcı, 2014, s. 43).

seller – büyük öküz arabası.

Posof ağzından: “Seller: ot ve sap çekmede kullanılan bir veya iki çift öküzle çekilen önde kızak, ortada bir çift tekerleği olan çok cesametli arabalardır. Özellikle Ardahan Posof ilçesinde bulunmaktadır” Huzeyfe Şanlı (Posof Araştırmaları, 2018: 76).

şivan – ağıt, yas.

tağallağ – boyunduruk halkası.

Posof ağzından: “Tağallağ: boyunduruğun boyunbağı çubukları başına takılan demir halka” (Aksakal, 2017, s. 78).

tapan – tohum ekildikten sonra tarlayı düzeltme aracı, sürgü (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Sürülü tarlanın yüzeyini düzlemede kullanılan ağır ve geniş sürgü, öküzlerin çektiği saman yığma sıyrığı” (Aksakal, 2017, s. 31, 95).

tapdamağ – toprağı ayakla basarak düzeltmek (ADM: KK 3).

tec – harmanda samandan ayrılmış arpa veya buğday yığını (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

tığ – harman tınazı.

Posof ağzından: “Tığı savururduk gece yarısı” Seyfeddin Çınar’ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.177).

tump – ekilmeyen dar yer (ADM: KK 2).

üğütmek – öğütmek (ADM: KK 3).

yaşmak – öküzlerin boyun altısı.

Posof ağzından: “Yaşmak: öküzlerin boyun altına takılan uzun ağaç parça” (Aksakal, 2017, s. 67).

Not: Eski Uygurcada, Kaşgarlı sözlüğünde gizlemek anlamında “yaşmak” fiili bulunur (Değer, 2021, s. 667).

yırgat – günlük tarla işçisi, ırgat.

Posof ağzından: “Yırgat: hasat ve harman işlerinde çalıştırılan işçi” (Aksakal, 2017, s. 54).

2.9. GENEL KULLANIM SÖZCÜKLERİ

Posof'ta kullanılan Türkçe, Kıpçak Çağatay özellikleri taşıyan Ahıska ağzıdır. Bu ağız, Azgur Boğazı'ndan bu yana Ahıska, Kobliyan, Posof, Hanak, Ardahan, Kurtkale, Şavşat, Ardanuç, Yusufeli, Oltu ve Olur yörelerinde konuşulmaktadır (Zeyrek, 2013, s. 188).

a bu – işte bu.

Posof ağzından: “A bu ne bed bişadur” (Balcı, 2014, s. 40). “Abu Feride ablanın oğli yarida galalar oni Enveri varidi” (Bozkurt, 2019, s.73).

a bura – işte bura.

Posof ağzından: “Dedim ki oray uzak a buradan a buraya gız verilmez” (Bozkurt, 2019, s.73).

a şimdi – şimdi.

Posof ağzından: “Ali emi alvere getti, a şimdi gelür” (Balcı, 2014, s. 40).

açılmanmak – kızmak, öfkelenmek (ADM: KK 3).

agara – mesire yeri. Bu isimde ilçede köy de vardır.

Posof ağzından: “Ağara kayadır, toprağı çamur” Mahzuni (Kırzioğlu, 1966: 20).

Not: Gürcücede yazlık, sayfiye anlamında “agaraki” kelimesi mevcuttur (Gocaeva, 2016, s. 15; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü; Güngör, 2014: 12).

ağarmak – beyazlaşmak, rengi kaçmak.

Posof ağzından: “Sabit Müdam ağarmadı bu kara bahtın senin” (Müdamı, 1993: 190).

ağnamak – anlamak.

Posof ağzından: “Beni ağnadın, soriyérsin ama, belki” “Onlar Urusca söyliyir, ben Türkçe, bi şey ağnadamadım, héş bi şey” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 218, 228). “Onun ne deduğuni ağnamiyerim” (Balcı, 2014, s. 40). “Esgiden o iş.

Ağnadın?” (Bozkurt, 2019: 67). “İki tane ihtiyar evde galmış, ağnadın?” “Oğlan bağıyır ben ağnamiyirim” (Çetin, 2022: 69, 124).

Not: Bu kelime Ahıska bölgesi Gürcülerinin Türkçe konuşma ağzında da vardır (Aliyeva, 2020: 168).

ah onnar – işte onlar.

Posof ağzından: “Ah onnara de evlerine getsinner” (Balcı, 2014, s. 40).

ahanda – işte (Çetin, 2022: 163).

Posof ağzından: “Ahanda o Ahmet ağagil diyér” (Çetin, 2022: 69, 111).

ala – siyahla beyaz karışık renk, siyahlı beyazlı (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Bu meşa ala meşa, gün kalka kölge düşe” (Zeyrek, 2016/43: 43).

alver – alışveriş, alım satım (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ali emi alvere gétte, a şindi gelür” (Balcı, 2014, s. 40).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de alışveriş anlamında “alver” kullanılır.

angırmak – eşeğin bağırması.

Posof ağzından: “Yük altında eşek angıramaz” yöre atasözü (ADM: KK 5).

aparmak – götürmek, alıp götürmek.

aparak – şaşlı, eğri (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Ele aparak adamdur ki onnan kimse kolay kolay yola gedemez” (Güngör, 2014, s. 23).

Not: Gürcücede aynı anlamlı “apraki” kelimesi mevcuttur (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü; Güngör, 2014: 12).

arafana / erfene – her evden yiyecek toplanıp bir yerde eğlence yapılarak yenilmesi, erfene, erfane, herfene de denir.

Posof ağzından: “Arafana yapıp eğlence yapanda Mustafa Bey'i unutmuşlar” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Önal, 2015: 158).

arığ – zayıf, cılız, sıksa (Gülser, 2022: 66).

Posof ağzından: “Arığ ata kuyruğu da ağırdır” yöre atasözü (ADM: KK 5).

artaşan – üzerinde odun kırılan kütük (Güngör, 2014, s. 13).

Posof ağzından: “Meşeden artaşan geturduk, odun kıracayuk üstünde” (Güngör, 2014, s. 28). “Artaşan / artaşen adı verilen ince çubuklar yardımıyla da kolun oynamaması için desteklenir” (Gündoğdu, 2017, s. 77).

Not: Gürcücede “artaşani” kelimesi vardır (Gocaeva, 2016, s. 29).

asan – kolaylık.

Posof ağzından: “Sen cenabi kibriyadan affi asan isterim” Nazım Aydın'ın şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.136).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de aynı anlamlı “asan” (hasand) kelimesi kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

atlanmak – ata binip hareket etmek demektir (Zeyrek, 2016/43: 41).

Posof ağzından: “Yüz kişi birden atlanıp yola çıkdılar” (Zeyrek, 2016/43: 42).

avara – işe yaramaz, boş dolaşan, aylak.

Posof ağzından: “Şimdi zaman kızları dul karıdan avara” yöre manisinden (Zeyrek, 2013, s. 199). “Meyvaların avarası kirez, eşyaların avarası mendil, héyvanların avarası eşek” (Gündoğdu, 2017, s. 271).

azmak – yolunu şaşırmak, şaşırmak (ADM: KK 3).

Posof ağzından: “Azan guşun ömri az olur” yöre atasözü (ADM: KK 4).

Notlar: Bu kelime eski Türkçe bir kelimedir (Değer, 2021, s. 123). Azerbaycan Türkçesinde günümüzde de etken kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

badele – güzel ova.

Posof ağzından: “Bu isimde köy vardır” (Güngör, 2014, s. 13).

Not: Gürcücede eş anlamlı “badele” kelimesi bulunuyor (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

bahtavar – bahtiyar, mutlu, mesut.

bardam / bardan – büyük çuval, teliz.

Posof ağzından: “Kar yağıyor bardan bardan” Müdami (Aydın, 2012: 385).

bayağ – demin, az önce (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Bayağ hınkal yeduk” (Balcı, 2014, s. 40). “Bizdeydi, bayağ gétđi” (Zeyrek, 2016/42: 44). “Bahçaya girdim bayağ, almaya vurdum dayağ” (Gündoğdu, 2017, s. 190).

Notlar: Bu kelime “Divanü Lügat’it Türk”te vardır (Zeyrek, 2013, s. 192). Azerbaycan Türkçesinde de bayag “bayaq” şeklinde bulunuyor (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

beç – aptal, ahmak, budala.

Posof ağzından: “Deyho beç na ağnadiyer ece?” (Balcı, 2014, s. 40). “Beç kelimesi çok kullanılır, ele saf saf konuşana, tuhaf hareketler edenlere ne beçleniyen diyeruk” (Güngör, 2014, s. 24). “Satlel’in beçi, oynatur keçi” (Gündoğdu, 2017, s. 275). “Alti camuş, üsdi géçi, buni bilmiyan Ecere béçi” (Kalaycı, 2020, s. 30).

Not: Gürcüce eşdeğeri: sefil, zavallı anlamlı “beçavi” (Gocaeva, 2016, s. 41).

bed – çirkin.

Posof ağzından: “A bu ne bed bişadur” (Balcı, 2014, s. 40).

bene – bana.

Posof ağzından: “Nene bene yem verdi... Yer de bene ot verdi... Beg bene bir at verdi” yöre tekerlemesinden (Zeyrek, 2013, s. 201). “O diyer ki, bena ver, diğeri diyer bene ver” (Gündoğdu, 2017, s. 160).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de bana değil “mene” (bene) şeklindedir.

bezenmağ – süslenmek.

Posof ağzından: “Dedim sırmaların bezenmek için” “Der Zülali o gün başlar sevdiğim bezenmeye” Zülali (Zeyrek, 2004: 321, 328). “Gelini bezedüp ata binduracaklar” (Balcı, 2014, s. 40). “Köy gençleri kendi aralarında toplanarak ağaçtan bir deve bezetirler” (Gündoğdu K. , 2014, s. 96). “Nine bezendi hamam diye gitti” Posof’ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 65). “Emim kızı bize gel, üst başını beze gel” yöre manisinden (ADM: KK 5). “Üstü bezek, altı tezek” yöre atasözü (ADM: KK 9).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de bezek, bezemek, bezetmek kelimeleri bulunur (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

binebin olmak – atın üzerine atlamak.

Posof ağzından: “Hemen binebin oldular” “Bunlar arkadan binebin oldular” Posof’ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 38, 48).

biyanki – bu yandaki, bu taraftaki.

Posof ağzından: “Biyanki seküye otur savuğa gétme” (Balcı, 2014, s. 40).

boto – burnu ve dudakları kaba, göz etrafı şişkin birisi.

Posof ağzından: “Zaten boto bir adamdur, sinirleniyer ki eyce bedleniyer” (Güngör, 2014, s. 24).

Not: Gürcüce eşdeğeri: salak, kepçekulak anlamlı “bote” (Gocæva, 2016, s. 43).

buğ – buğu, buhar.

Posof ağzından: “Her buğlanan kazanda pilov pişmez” yöre atasözü (ADM: KK 5).

bujlanmak – ağrımak, sızıldamak.

Posof ağzından: “Yani demek işdiyer ki, bacahlarım bujlaniyer” yöre fıkrasından (Gündoğdu K. , 2014, s. 117).

bulağ – pınar, kaynak.

Posof ağzından: “Erguvan jale çimenzar sar bulağım elveda” “Şaraben tahur da bulağın olsun” (Müdami, 1993: 172; Boratav 2002: 178). “Açıldı bulağlar ırmağlar coştı” Zülali (Zeyrek, 2004: 278). “Yağmurların altında, bulağların kenarında” Turgut Uyar’ın şiirinden (Posof Araştırmaları, 2017: 15). “Ala karlı yaylakları, kan ağlıyor bulağları” (Fakiri, 2017: 137).

Notlar: Bu kelime eski Uygurcada, Kutadgu Bilig’de vardır (Değer, 2021, s. 206). Azerbaycan Türkçesinde de pınara bulag “bulaq” denir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

buhak / buvağ – gerdan, boğazın altında sarkan deri.

Posof ağzından: “Terlemiş terlerin inmiş bukağa” Müdami (Bayraktaroğlu, 1992, s.160). “Ağ buvağ altına hollar tökülür” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüğer’in dilinden (Caferoğlu, 1995: 120). “Halhal buhah boğazında” “Menekşe güldür buhağı” Müdami (Aydın, 2012: 386, 390).

Not: Azərbaycan Türkçesinde de buhag “buxaq” denir.

cancalağ – tahta köprü (Güngör, 2014, s. 14).

Posof ağzından: “Çayın üzerine guruli cancalağtan ancak bir kişi geçebiliyirdi” (Güngör, 2014, s. 14).

cecele – karışık renkli.

Posof ağzından: “Ben küçükken bizim bir pisik vardı, ele severdim oni ki bele cecele renkleri varidi” (Güngör, 2014, s. 35).

cef – keyif, cep.

Posof ağzından: “Cefinden çıkarmak” (ADM: KK 2). “Amanatın cani cefündedür” (ADM: KK 3). “Cani cefinde olmak” (ADM: KK 4). “Cefi delük olmak (ADM: KK 7).

cevremek – gayret veya ısrar etmek (Zeyrek, 2013, s. 193).

cırmak – yırtmak, koparıp atmak.

Posof ağzından: “Öşt çekme yırtarsın, öşt çekme çırarsın” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Önal, 2015: 138-139). “Şapkasi cırığ kor tığa” (Gündoğdu, 2017, s. 208).

Not: Azərbaycan Türkçesinde “cırmak” şeklinde vardır.

cicib – ağız ve yüz yarısı, sivilce.

Posof ağzından: “Ne zaman mikrop gaparsam o vakit yüzümde cicib çıkar” (Güngör, 2014, s. 24).

Not: Gürcüce eşdeğeri “dzidzibi” (Gocaeva, 2016, s. 345).

cicloba – arpacık (Güngör, 2014, s. 14; Gündoğdu, 2017, s. 75).

cırık – yırtık.

Posof ağzından: “Ben sena köçer miyim? Şapkasi cırığ kör tığa” (Gündoğdu, 2017, s. 208).

çapuhcamasına – çabucak.

Posof ağzından: “Çapuhcamasına aho sufrayı kaldur ki misefür gelecek” (Balcı, 2014, s. 41).

çatı – kalın kendir, urgan.

Posof ağzından: “Deli dananın çatısı berk gerek” yöre atasözü (ADM: KK 5).

çığırmak – bağırmak, seslenmek.

çıçkar / şişkar – bahçe ve ağılı çevreleyen basit çit.

Posof ağzından: “Tavuhlar çıçkardan atlayıp bahçaya girmişler” (Güngör, 2014, s. 27).

Not: Gürcüce eşdeğeri “cişkari” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

çiğın – omuz.

Posof ağzından: “Bak çiyindeki kalkana” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Boratav, 2002: 202).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “çiyin”.

çuval – pamuk, kenevir veya sentetik iplikten dokunan büyük torba (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Keçe kılındançuval, heybe, hurç, cecim ve sergi dokunur, sambah ve ip bükülürdü” (Zeyrek, 2013, s. 173).

dal – arka, sırt.

Posof ağzından: “Böğün çok su taşıdım da dallarım ağırıyor” (Balcı, 2014, s. 41). “Aramızda yüce dağlar daldadır” Midami (Bizim Ahıska, 2017/46: 31).

dalda – gölge (Zeyrek, 2013, s. 193).

Posof ağzından: “Öğle namert daldasında kalmanın faydası ne” (Müdami, 1993: 180).

Not: Bu kelime Çağataycada, eski Anadolu Türkçesinde de bulunmuştur (Değer, 2021, s. 285). Avram Galanti şöyle der: “Dalda, gölge demektir. Bu da Samice olup İbranicesi gölge demek olan sıl ve Arapçası zıll ile Farsçada vermek demek olan daden mastarının de kısmından meydana gelmiştir. Arap memleketlerinin pek çok yerinde z harfi d gibi telâffuz edildiğinden zıl / dal gibi ve de de halk dilinde da gibi telaffuz edildiğinden kelime dalda / dalda şeklini almış ve gölge veren anlamında genelleşerek gölge manasını ifade etmiştir” (Uramalı 2014, s 37). “Merde daldalanmak yakışmaz” yöre atasözü (ADM: KK 5).

Not: Kelime “talda” şeklinde Gürcüce Cavahuri ağzına da geçmiştir (Şenel-Meskhidze, 2010: 225).

danışmak – konuşmak.

Posof ağzından: “Bu kimdi bacı, ne danışiyér” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 218).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de bu anlamda “danışmak” kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

değirmi – yuvarlak.

Posof ağzından: “Acaralılarda gördüm bir masa, delikli değirmi” (Müdami, 1993: 248). “Cemi yaptım değirmi, pencerasi yigirmi” (Gündoğdu, 2017, s. 192).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de aynı anlamında “deyirmi” kullanılır.

dınaza – tahkir, laf.

Posof ağzından: “Dınazaya almakğ (dalga geçmek)” (ADM: KK 2). “Höcüç'le herkes dınaza ediyir, dalga geçiyir, güliyiymiş” (ADM: KK 3).

dırdır etmek – kendi kendine söylenmek.

Posof ağzından: “Gız gelin dırdır etme” yöre manisinden (ADM: KK 9).

dikağ – dirsek (Zeyrek, 2013, s. 193).

dilo – kıl çuval.

Posof ağzından: “Dilo: keçi kılından dokunan büyük kıl çuval” (Aksakal, 2017, s. 89).

dilver – tercüman.

Posof ağzından: “Bir dilver çağırdiler, Türkce söyledi” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 228).

Not: dilmanc kelimesiyle ilgili olabilir.

dincelmek – dinlenmek.

durkmel – böbrek.

Posof ağzından: “Can ciger kimseye de durkmel diyeruk bizler” (Güngör, 2014, s. 33).

Not: Gürcüce eşdeğeri “tirkmeli” (Gocaeva, 2016, s. 134).

ebele – a böyle.

Posof ağzından: “Sen birez ebele kenerde dur” (Gündoğdu, 2017, s. 178).

ecere – Acara.

Posof ağzından: “Ecere alması sap kısmından oyularak içerisine bal koyulur” (Gündoğdu, 2017, s. 80). “Alti camuş, üsdi geçi, buni bilmiyan Ecere béçi” “Emi, Ecereli neney öldü” (Kalaycı, 2020, s. 30, 117).

eğirmek – yün iplik hazırlama.

Posof ağzından: “Eğirmek: yünü bükerek iplik yapma işi” (Aksakal, 2017, s. 208).

eringen – üşengeç, tembel.

Posof ağzından: “Bişi eringen karının işi deyimi pek yaygındır” (Kalaycı, 2020, s. 102).

erinmağ – üşenmek.

Posof ağzından: “Eriniyerim yoksa siza kete, bişi bişirürdüm” (Balcı, 2014, s. 41). “Davet olduğun yere erinme, davet olmadığın yere görünme” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 68).

eşik – kapı arkası (Zeyrek, 2013, s. 196).

Posof ağzından: “Bir yaşında ayak bastım eşiğe” (Müdami, 1993: 124). “Eşik kar, içeri dar” yöre atasözü (ADM: KK 6).

evermak – evlendirmek.

Posof ağzından: “Yaşı geçti mi ki hama everiyersiz çocuği” (Balcı, 2014, s. 41).

felefeseye – telaşla, acele.

Posof ağzından: “Bu da felefeseye kalkıp hınkalı güğüme dökerek saklıyor” yöre fıkrasından (Gündoğdu K. , 2014, s. 117).

gadan alem – kurban olayım (Zeyrek, 2013, s. 185).

Posof ağzından: “Yârim, niye küstün benden, küsme, küsme, gadan alem” Fehmi Bayraktaroğlu (Bayraktaroğlu, 1992, s.38).

Not: Azerbaycan Türkçesinde çok kullanılan bir deyimdir.

gabag – ön, karşı.

Posof ağzından: “Gabagda dere derin” (ADM: KK 9).

ganç / ganc – pençe, tırnak.

Posof ağzından: “Hele tohun bir o pisigin enüklerine, baħ ki nasıl gançliyer senipençe, tırnak” (Güngör, 2014, s. 29).

Not: Gürcüce eşdeğeri: boynuzdan içki kadehi anlamalı “kğanci” (Gocaeva, 2016, s. 307).

garabaş – hizmetçi, köpek.

Posof ağzından: “Garabaşı anğ, degenegi kapının ardına koy” (Kalaycı, 2020, s. 37).

gağıtmak – gidip geri gelmek, dönmek.

Posof ağzından: “Gağıt çabuk, sevdiğimi bul, gağıt” “Bu haberi verip geri gel gayıt” (Fakiri, 2017: 22). “Gars, mevlayi seversen, tez gaytar geri yâri” yöre manisinden (ADM: KK 5).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de gayıtmak bu anlamdadır.

gejjo – bilinçsiz, aptal (Güngör, 2014, s. 16).

Posof ağzından: “Ağli kesmiyer ki gejjonun” (Güngör, 2014, s. 23).

Not: Gürcüce eşdeğeri: çılgın anlamalı “giji” (Gocaeva, 2016, s. 79; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

gernişon – esnek sopa.

Posof ağzından: “Gernişon: ağaç dalından kesilen esnek sopa” (Aksakal, 2017, s. 184).

gıryal – topaç, parlama.

Posof ağzından: “Ne başımda gıryal gibi dolaniyersin?” (Güngör, 2014, s. 33). “Gıryal çam ağacından yontularak yapılır” Hülya Yalman Bayındır (Posof Araştırmaları, 2017: 131).

Not: Gürcüce eşdeğeri “kriali” (Gocaeva, 2016, s. 158).

gobbal – büyük burunlu insan.

Posof ağzından: “Laz bi kiracımız vardı onun burni ele işde gobbalı” (Güngör, 2014, s. 33).

Not: Gürcüce eşdeğeri: sopa anlamalı “kombali” (Gocaeva, 2016, s. 154).

goji – oyun adı.

Posof ağzından: “15-20 cm uzunluğunda yuvarlak değnekten biraz kalın araca goji denir, oyunda amaç gojiyi uzağa attırmaktır” Hülya Yalman Bayındır (Posof Araştırmaları, 2017: 131).

gojor – küçük tepecik.

Posof ağzından: “Posof’un altında var ele bi tepe, gojor da diyerler ona işde” (Güngör, 2014, s. 35).

golop – tahta külek, kova (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Golobinen yoğurt mayaladım” (Güngör, 2014, s. 28). “Bunun üzerine ev sahibi kolopun içine yağ, un, peynir veya diğer yöresel ürünlerden koyar” (Gündoğdu K. , 2014, s. 96).

Not: Gürcüce eşdeğeri: sebetçik, kutu anlamlı “kolopi” (Gocaeva, 2016, s. 154).

gor – mezar, kabir.

Posof ağzından: “Gorbagor olasin” yöre bedduası (Zeyrek, 2013, s. 186).

Not: Farsça bir kelimedir.

gorhana – mezarlık, kabristanlık, morg.

goşa – çifte, ikişer, yan yana.

Posof ağzından: “Yüzünde var goşa hallar” Mahsuni (Zeyrek, 2013, s. 229: URL 06: Posof Ozanları).

Notlar: Bu kelime Kaşgarlı lüğatinde de bulunuyor (Değer, 2021, s. 405). Azerbaycan Türkçesinde de goşa “qoşa” kelimesi vardır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

gödek – kısa boy.

Posof ağzından: “Ne pek gödek olsun ne de hündürü” Müdami (Bayraktaroğlu, 1992, s.159). “Nökerin dili gödek oliyir” yöre atasözü (ADM: KK 5). “Ben yârimi tanurum, gödek boy, hoş sufatli” yöre manisinden (ADM: KK 7).

gökçek – çok güzel.

Posof ağzından: “Bu sancağın adlım olur gökçeği” Âşık Tüccari (Kırzioğlu, 1966: 19; Zeyrek 2013: 291).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “göyçek” kelimesi vardır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

gömük – kemik (Zeyrek, 2013, s. 193).

göze – kaynak, çeşme.

Posof ağzından: “Her gözeden bir su çıkar” Casim Öztürk'ün şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.14).

gudyan – uğursuz.

Posof ağzından: “Gugyanluğu tutar ara sıra onun” (Güngör, 2014, s. 23).

Not: Gürcüce eşdeğeri: kuyruklu, büyücü anlamındaki “gudiani” (Gocaeva, 2016, s. 158).

guncul – kenar.

Posof ağzından: “Yorgan gibi şeyler olanda a bunun gunculundan tut diyeruk” (Güngör, 2014, s. 29).

Not: Gürcüce eşdeğeri: ada anlamlı “kundzuli” (Gocaeva, 2016, s. 374).

güzgi – ayna.

Posof ağzından: “Her gün güzgiye bakan çaşı kaliyir” (ADM: KK 9).

Notlar: Bu kelime gözgü veya küzgü şeklinde eski Uygurcada, Kaşgarlı lüğatinde de bulunuyor (Değer, 2021, s. 428). Azerbaycan Türkçesinde “güzgü” ya da “ayna” kullanılır.

haçan – ne zaman ki, mademki (Zeyrek, 2013, s. 193).

Posof ağzından: “Haçan ki Efkari yelkenin açar” Efkari (Bayraktaroğlu, 1992, s.164). “Kaynar, erir demir kafes haçan divane öttülçe” “Haçan eser badi seba” Zülali (Zeyrek, 2004: 268, 306). “Her haçan ki gördüm servi mahımı” Feryadi (Aydın, 2012: 18). “Haçan Nuh Nebi'ye emroldu tufan” Müdami (Aydın, 2012: 510).

Notlar: Eski Uygurcada, Mahmut Kaşgarlı lüğatinde bu anlamda “kaçan”, Dede Korkut'ta “haçan” sözcüğü vardır (Değer, 2021, s. 463; Gülser, 2022: 248). Azerbaycan Türkçesinde günümüzde de bu anlamda “haçan” kullanılır.

haran – ketenden yapılan büyük çuval.

harh – baş, bahçe sulamak için açılmış su yolu, ark.

Posof ağzından: “Harh kuminan dolmuş, edrefi çoç olmuş” (Balcı, 2014, s. 41). “Tavşan harh'dan atladi, usul baş çatladi” (Gündoğdu, 2017, s. 282).

heço – ense.

Posof ağzından: “Mektebde egitmen heçosuna vurmuş hele daha unutamamış” (Balcı, 2014, s. 44).

helbet – elbette.

Posof ağzından: “Helbet yuğuz gelmaz, akşamaçan yuğladız durduz” (Balcı, 2014, s. 41).

hemişe – hep, her zaman.

Posof ağzından: “Sayı gayretin hemişe hubbi dünya yaşına” (Müdamı, 1993: 185). “Aç it hemişe furun yığar” (ADM: KK 6).

henek – şaka, espri.

hers – öfke, hırs.

Posof ağzından: “Mozikin tehlikeli çağıdur, herslanma, derdin alem” (Kalaycı, 2020, s. 38).

hertuz – su kavuştağı.

Posof ağzından: “Hertuz: nehirlerin birleştiğı yer” (Güngör, 2014, s. 17).

Not: Gürcüce eşdeğeri “hertvisi” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

hıram – yargan, büyük uçurum, derin dere.

Posof ağzından: “Haştaşı, hıram başı” tekerlemeden (Gündoğdu K. , 2014, s. 97). “Müfettiş Bey, öğretmene potoranın ne olduğunu sorar, Posoflu olan öğretmen: hıram, hocam, hıram, der. Tabi Müfettiş Bey yine bir şey anlamaz” (Gündoğdu, 2017, s. 178, 274). “İlçemizin Al ve Çamyazı köyleri arasında büyük bir uçurum vardır, bu uçuruma Hıram adı verilir” (Kalaycı, 2020, s. 63).

Not: Gürcüce eş anlamlı “hrami” kelimesi mevcuttur (Gocaeva, 2016, s. 364; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

hizek – kızak.

Posof ağzından: “Kızak kayma oyununa hizek kayma denilir” (Kalaycı, 2020, s. 70).

hoğa – ağırlık ölçüsü.

Posof ağzından: “Ağırlık ölçüsü olarak eskiden hoğa kullanılırdı. Yün ve yağ yumurtayla tartılırdı, 22 yumurta bir hoğa yerine geçerdi” (Zeyrek, 2013, s. 188).

ırak – uzak.

Posof ağzından: “Ben vatani ağlar idim ıraktan” Zülali (Zeyrek, 2013, s. 239).
 “Çekerdim ıraktan taşan Urama” Müdami (Zeyrek, 2013, s. 247). “Zühre gitti gözden
 irağ sana gurban olayım” (ADM: KK 3). “Pislerden ırak durun” (ADM: KK 7).

işgil – şüphe (Zeyrek, 2013, s. 194).

işmar – kaş göz işareti (Zeyrek, 2013, s. 194).

kalmakal – karışıklık.

Posof ağzından: “Nadanın kalmakalina söyleme hiç cevabı” (Müdami, 1993: 183).

karakura – kâbus (Zeyrek, 2013, s. 197).

karavul – bekçi, gözcü.

Posof ağzından: “Karavul kimi ne tikiliyersin otursan aya” (Balcı, 2014, s. 41).
 “Bu kelime, gözetici, bekçi anlamında Ahıska Posof ağzında da mevcuttur (Zeyrek, 2016/43: 42).

kavat – budala, kaltaban.

Posof ağzından: “Dede Korkut Kitabında çok sık olarak karşımıza çıkan kavat ve kavat oğlu kavat sözleri Ahıska Posof ağzında da yaşamaktadır” (Zeyrek, 2016/43: 42).

keleküle – ufak tefek.

Posof ağzından: “Geldük mi bakarduk ki biza keleküle kalmış” (Balcı, 2014, s. 42).

kıç – bacak (Zeyrek, 2013, s. 197).

Posof ağzından: “Doğdor beg, ayağıma bir ağrı giriyor, sora kıçlarım buclaniyér” yöre fıkrasından (Zeyrek, 2013, s. 207).

kıtlık – yiyecek, içecek azlığı.

Posof ağzından: “Kıtlık: ekili alanların kuraklık gibi doğal etkenlere bağlı olarak yeterince ürün vermemesiyle yaşanan yiyecek sıkıntısı” (Aksakal, 2017, s. 44).

kop – kabarcık, şişkinlik.

Posof ağzından: “Kafamda bir kop çıkdi doğdora bakdurem” (Balcı, 2014, s. 42).

kömek – yardım.

Posof ağzından: “Kömek eyle ihtiyaca, yahşıdır” (Müdami, 1993: 150).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de yardım anlamında “kömek” kullanılır.

kudiyān – cadı.

Posof ağzından: “Posof yöresinde cadıya kudiyan veya cazi / cezi denir” “Bir varımiş, bir yoħımiş, vaktı zamanın birinda bir kudiyan nene varımiş” (Gündoğdu, 2017, s. 120, 156).

kulak asmak – dinlemek.

Posof ağzından: “Hiç kimse buna kulak asmadı” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 18).

kulunç – dal, sırt.

kunkul – iki omuz arası.

Posof ağzından: “Kunkullarım ele ağırıyer ki” (Güngör, 2014, s. 33).

kuşka – taş vs yığını.

Posof ağzından: “Hayvanların otlatılmasına yasaklanan alanda taşlarla uyarı işaretleri” (Aksakal, 2017, s. 26).

Not: Rusça “kuşka” kelimesindendir.

kürümek – kürekle sıyırmak.

kürün – hayvan su tomruğu.

Posof ağzından: “Kürün: çeşme önünde hayvanların su içtiği içi oyuk uzun tomruk, Kür ırmağıyla anlam ilişkisi olmalı” (Zeyrek, 2013, s. 194).

lehlemek – yorgunluktan solumak (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Köpeğin ağzını açıp dilini çıkararak havayı teneffüs etmesi hali” (Aksakal, 2017, s. 295).

mahmızlamak – atın yerinden deprenmesi.

Posof ağzından: “Bir de ne görsün kendisine doğru siyah bir atlı mahmuzlamış geliyor” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 45).

mecec – siğil (Güngör, 2014, s. 19; Gündoğdu, 2017, s. 74).

Posof ağzından: “Bu mececler geçsin diye nenelere oğutur, mececlerin üstüne duva yazdururuk, baharduk ki bi iki güne geçmiş getmiş” (Güngör, 2014, s. 23).

Not: Gürcüce eşdeğeri “mececi” (Gocaeva, 2016, s. 177; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

mehle – mahalle.

Posof ağzından: “Bizim kövün bir aşşağki bir de yoğarkı mehlesi var” (Balcı, 2014, s. 42).

men – ben (adıl).

Posof ağzından: “Men müştakım şirin dile” Müdami (Aydın, 2012: 388).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de ben değil, men olarak kullanılır.

merem – balgam, verem.

modod – sümük (Güngör, 2014, s. 18).

Posof ağzından: “Soğuş almiş de mododlanmış” (Güngör, 2014, s. 23).

murg – topaklanma, kabarma.

mutaf – zanaat ustası.

Posof ağzından: “Keçeyi hazırlayana mutaf derler. Köyleri dolaşan mutaflar keçeleri hazırlar ve gençler de keçe teperlerdi” (Zeyrek, 2013, s. 173).

mürgülleməğ – uyuklamak.

Posof ağzından: “Az bişə mürgülledim hama kapi çaldı” (Balcı, 2014, s. 42). “Mürgülliyerim, yuhiya ki geçecam, geliyer, eliyə yitüliyer” (Gündoğdu, 2017, s. 155).

nalev – eskimiş, yıpranmış (Güngör, 2014, s. 19).

Posof ağzından: “Furunda gullandüğumuz parduç ele nalev olmuş ki, oni daha gullanmiyak” (Güngör, 2014, s. 25). “Nalev: ağzı yıpranmış tırpana da denir” (Aksakal, 2017, s. 59).

Not: Gürcüce “nalevi” kelimesini (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) hatırlatmaktadır.

nelet / nalet – lanet.

Posof ağzından: “Nalet olsun” “Nalet yağsın başan” yöre bedduaları (Zeyrek, 2013, s. 187). “Nelet kor şeytanın başına” (Balcı, 2014, s. 42).

nemer – yarış ödülü, düğün hediyesi.

Posof ağzından: “Nemerler asıldı düğün evina ilk gelene atki, ikinciya tavşal, üçüncüya poşı, dördüncüya da tavuğınan pağaca” (Balcı, 2014, s. 42).

nice – nasıl.

Posof ağzından: “Şehir elden gitti nice, Kaldı Moskof'a Ahıska” “Nice diyem bahtın kara yazılmış” Üzeyir Fakiri (Arslanoğlu, 1966, s. 45; Fakiri, 2017: 135).

od – ateş.

Posof ağzından: “Bir od düşdü ev yandı, oda yandı” (Müdamı, 1993: 170). “Ömür telef edip odlara yanarsın” Posof Sora köyü İmam Kıt'ın dilinden (Caferoğlu, 1995: 115). “Kerem Asli için odlara yanmış” Zülali (Zeyrek, 2004: 288). “Yanarım oduna pervanelikte” “Odun vur oda yansın” Müdamı (Aydın, 2012: 428, 911). “Yüreğimde odlar yanar” Mahsuni (Zeyrek, 2013, s. 229; URL 06: Posof Ozanları). “Ataşsız, tütünsüz odlara yandım” Mahsuni (Zeyrek, 2013, s. 230). “Ne kız oldum ne gelin, odlara yandım ancak” yöre manisinden (Gündoğdu K. , 2014, s. 96). “Furun yaktım od oldi” (Gündoğdu, 2017, s. 199). “O ki oda yaktı düşman” “Üç gün üç gece od yağdı” “Od alev arşa dayandı” (Fakiri, 2017: 134, 135).

Notlar: Orhun Türkçesinde, eski Uygurcada da ateş anlamında “od” sözcüğü bulunmuştur (Değer, 2021, s. 582). Azerbaycan Türkçesinde de “od” sözcüğü geniş işlektir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

oğru – hırsız.

Posof ağzından: “Oğru çeperi görmez” yöre atasözü (ADM: KK 5).

okşatmak – benzetmek.

Posof ağzından: “Mir Ali Şir kızın rengin güle okşatıp, adının da Gül olduğunu bilmeden aldı bakalım ne dedi” Müdamı anlatmasında halk hikâyesinden (Boratav, 2002: 165; Aydın, 2012: 875).

öğey – üvey.

özge – gayri, başka.

Posof ağzından: “Yer bulsam gideceğim ben bu dünyadan özge, Mecnun oldum gezerim madem Leyla'dan özge” Zülali (Zeyrek, 2004: 269). “Tereddüt gibi yâri olan özge kerameti neyler” Müdamı (Aydın, 2012: 396).

pahl – kıskanç.

Posof ağzından: “Ne pahl şenniği var, goymaz yâra bakmıya” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger’in dilinden (Caferoğlu, 1995: 118).

patara – boyu kısa (Gündoğdu, 2017, s. 332).

Not: Gürcüce küçük, ufak anlamındaki “patara” kelimesinden (Gocaeva, 2016, s. 221; Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü) olabilir.

peçet – mühür (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Not: Rusça eş anlamlı “peçat” kelimesindendir.

petiyan – zarar, ziyan.

pikal – ince, düz taş.

Posof ağzından: “Kuvantların üzerine piket veya pikal denilen iki üç parmak kalınlığında yassı ve geniş sal taş döşenir” Cemender Arslanoğlu (Arslanoğlu, 1966, s. 63). “Bu pikallari bi yerde gullanmiyeruk, lazım olmiyer pek” (Güngör, 2014, s. 28).

Not: Gürcüce eşdeğeri: kayağan taş anlamlı “pikali” (Gocaeva, 2016, s. 295).

pinti – kirli, pis (Zeyrek, 2013, s. 197).

Posof ağzından: “Ağzından ahiyer şogurdi, ne pintidir Palli Abla” yöre fıkрасından (Gündoğdu K. , 2014, s. 117).

pis – kötü.

Posof ağzından: “Pislerden ırak durun” yöre manisinden (ADM: KK 7).

polat – çelik.

Posof ağzından: “Katı polattandır yapımız bizim” (Müdami, 1993: 139, 240). “Oğlum sen bu polat galhannı polat çibığıma geçirebilirmisin” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger’in dilinden (Caferoğlu, 1995: 107). “Şair Müdam, her kelamın gergin, polat yay gibi” Müdami (Aydın, 2012: 709).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “polad” kullanılır” (URL 01: KTLS).

pugar / puvar / punğar – pınar.

Posof ağzından: “Dereynen éndim ki, bir puğar. Puğara éndim ki, bir guri somun déller” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 227). “Doldur puvar doldur bir tas içeyim” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger’in dilinden (Caferoğlu, 1995:

105). “Üç beş ahabab ile bir punğar başına çıkalım” Zülali (Zeyrek, 2004: 272). “Bizim kövün tatlı puvarını özliyerim” (Balcı, 2014, s. 43). “Pugar başında durma, pugari bulandırma” (Gündoğdu, 2017, s. 185).

pumpul – bir tutam saç, perçem.

Posof ağzından: “Pumpul: kazın iri tüyleri yolunduktan sonra geriye kalan yumuşak ve yolunması kolay ince tüyleridir” (Kalaycı, 2019: 53). “Sen beni pumpulli kaz mı zandın” (Kalaycı, 2019: 53).

sagre – taşlı yer (Güngör, 2014, s. 20).

saldat – Rus askeri (Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, 2023).

Posof ağzından: “Altı bin saldat kırıldı” Sakabol köyünde derlenmiş şiirinden (Kırzioğlu, 1953: 755). “Birez gétim ireli ki, on onbeş dene saldat aşagdan tüfegli baş oğarı gidir. On beş dene saldat, bir de bir neçeli beni teslim aldiler” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 228). “Gökten somun yağar saldatların Ulu şana” (Müdami, 1993: 165). “Sımada Bolayır saldat sarıldı” İbrahim Dede'nin şiirinden (Bayraktaroğlu, 1998, s. 34).

Not: Rusça askere “soldat” denir.

sene – sana.

Posof ağzından: “Umudum sene kaldı” Müdami (Aydın, 2012: 920). “Eve gel sene pepe verem oğulcan” (Balcı, 2014, s. 42). “Ağlama gelin ağlama, kaynanadur sene ana” (Gündoğdu, 2017, s. 219; ADM: KK 7). “Sene demişdim dünden, para isteme benden” (ADM: KK 6). “Éşittim evlenmişsin, ben sene küstüm oğlan” (ADM: KK 7).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de sana değil, “sene” kullanılır.

sındırmek – kırmak.

sınor – sınır, hudut.

Posof ağzından: “Elim sınırdadır Satlel'den yana” “Kesilir sınırılar, korgan dikilir” (Fakiri, 2017: 112, 138).

sifte – ilk.

Posof ağzından: “Hacc'a kervan giderken Höcüc de sifte katılmış” (ADM: KK 3).

sile – ağzına değin dolu.

Posof ağzından: “Kabın ağzına kadar tahılla dolu biçimi” (Aksakal, 2017, s. 121).

sille – tokat.

Posof ağzından: “Neden hışma geldin bir sille vurdun” Zülali (Zeyrek, 2004: 281).

sora – sonra.

Posof ağzından: “Sora gena gedarsız, az bişa durun da akşamluk yiyağın” (Balcı, 2014, s. 43).

soruşmak – sormak.

Posof ağzından: “Dostlar ahvalinden suval et soruş” Zülali (Zeyrek, 2013, s. 239).

sunsuğa – kirli su.

Posof ağzından: “Ağora çeşme koyduk, sunsuğaya veriyeruk suyi” (Balcı, 2014, s. 43).

suskap – sulak yer (Güngör, 2014, s. 20).

şekik – baş ağrısı.

Posof ağzından: “Şekiki şemala, peştemali yamala” (Gündoğdu, 2017, s. 70).

şitenmağ – dadanmak.

Posof ağzından: “Tilki şitanmış, her gece bizim tavuklara geliyor” (Balcı, 2014, s. 43).

şivan – ağıt, yas.

şuvashal – bol sulak, orta dere.

Posof ağzından: “Bu isimde köy de vardır” (Güngör, 2014, s. 20).

Not: Gürcüce eşdeğeri: orta su anlamı “şuacğali” (Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü).

şüşe – şişe.

Posof ağzından: “Kazyagi koyiyerdım da lâmbanın şüşesi yera düşdi kırıldı” (Balcı, 2014, s. 43). “Pencerede şüşesin, sen ne güzel bişesin” (ADM: KK 7).

tapmak – bulmak.

Posof ağzından: “Avcısıyım, tapamadım ceylanı” “Adını da Taptuk koyarlar; bulduk, bulunmuş manasına gelir” “Şükür olsun Allah'a, tapdım melek kızımı” “Şair Müdam, bülbül isen gülün tap” “Ali Şir de taptı tayın dengi gül” (Müdami, 1993: 92, 268, 287; Boratav 2002: 165; Aydın 2012: 427, 875). “Dengini tapmağ” kalıp söz (ADM: KK 1).

tay – denk, emsal.

Posof ağzından: “Ali Şir de taptı tayın dengi gül” (Müdami, 1993: 287; Boratav, 2002: 165; Aydın, 2012: 875).

telesmek – acale etmek.

Posof ağzından: “Yüreğim teleser gözüm yaş kaldı” (Müdami, 1993: 129).

topal – aksayan.

Posof ağzından: “Bu da gëdiyér ki, bi topal adam gëdiyér” yöre masalından (Ercilasun, 1983: 214). “Ayağın topal dediler... Topal bunun neresi” (Bozkurt, 2019, s.152).

toy – düğün.

Posof ağzından: “Düğünler yapılip toy kurulanda Götür beni kardaş götür Posof'a” Fehmi Bayraktaroğlu (Bayraktaroğlu, 1992, s.27). “Neyleyim bayramı, neyleyim toyu” “Kırk gün kırk gece düğün toy oldu” (Müdami, 1993: 91, 289). “Toya getduk mi tavuğ bari oyniyacayuk” (Balcı, 2014, s. 43). “Padişah dedi ki, oğullarım ve gelinlerim için toy tutulsun. 7 gün 7 gece toy tutuldu. Toy devam ederken Haydar Han dedi ki, gedip dağlardan bir ceylan getireyim de toyun şanı artsın” Posof'ta derlenmiş halk hikâyesinden (Emiroğlu, 2018, s. 57).

Not: Çağatayca, Harezmi Türkçesinde, Kıpçakça “toy” sözcüğü bu anlamdadır (Değer, 2021, s. 623). Azerbaycan Türkçesinde de “toy” ya da “toy düyün” kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

tüken – dükkân.

Posof ağzından: “Tükenden alınmaz, kâğıda sarılmaz, ondan şirini yok” uyku, yöre bilmececi (ADM: KK 3).

tümsük / dümsük – yumruk, kol vuruşu.

Posof ağzından: “Mehmet Bey pür gazap olup bir arap tümsüğü daha vurdu” “Uyandım, onu gördüm koltuğumun dibine bir tümsük” Müdami anlatmasından (Boratav, 2002: 201; Aydın 2012: 30).

urus – Rus.

Posof ağzından: “Onlar Urusca söylier, ben Türkce” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 228). “Sabah erken Urus girdi şehere” Noksani'den (Bayraktaroğlu, 1992, s.105). “Aç gözün seyreyle Urus istanı” Remzi'nin şiirinden (Bayraktaroğlu, 1992, s.155). “Cennete benzeyen yerin koyma Urus'a, Urus'a” (Müdami, 1993: 167). “Buhara gözün aç ölüyor Urus” Zülali (Zeyrek, 2004: 309). “Urusa ki kalı güzel Kobliyan” “Ariledir, olmuş bekçi Urus'a” (Fakiri, 2017: 111, 112).

veten – vatan, memleket.

Posof ağzından: “Ah veten deyince tütünüm tüter” Zülali (Ercilasun, 1983: 211).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “veten” şeklindedir (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

yahşı – iyi, yakışık.

Posof ağzından: “Bir yahşı ad bırak cihana, gönül” “Kaldım nice yahşı yaman içinde” “Yahşı tebib merhem sarar yaraya” (Müdami, 1993: 91, 124, 226). “Yahşı söyler şirin diller” Mahsuni (Zeyrek, 2013, s. 229: URL 06: Posof Ozanları). “Yahşı hizmetçi olursun, çocuk, bir yol ver geçeyim” “Sana yahşı söyler yaman saçarlar” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Önal, 2015: 148, 162).

Not: Kaşgarlı sözlüğünde bu anlamda “yakşı” sözcüğü vardır (Değer, 2021, s. 654). Azerbaycan Türkçesinde de yahşı “yaxşı” kullanılır.

yalağuz / yalazuğ – yalnız (Zeyrek, 2013, s. 195).

Posof ağzından: “Her köyü değışdiler, yalağuz Alköyünü değışmemişdiler” “Barabar geldi, beni de yalağuz koymadı” “Ormanda yalazuğ oturdum” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 219, 220, 227). “Bektaş yüce dağ başında yalağuzdu, Bektaş zaten doğduğundan beri yalağuzdu! Bir sopa, üç beş koyun, bir köpek, Bulutların içinde kendi kendine yalağuzdu” Turgut Uyar'ın şiirinden (Posof Araştırmaları, 2017: 15).

yeğın – çevik, hızlı.

Posof ağzından: “İçimizde yoktur ondan yeğini” “Aşığ atı yeğin olur” Müdami anlatmasında halk hikâyesinden (Boratav, 2002: 190; Aydın, 2012: 899). “Yeğin kimdir? Topal!” yöre folklorundan (Zeyrek, 2013, s. 204). “Bizim gelin ele yegindur ki her işi görür” (Balcı, 2014, s. 44).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de “yeyin” bu anlamda kullanılır.

yeke – iri yapılı.

Posof ağzından: “Yeke kelimesi Azerbaycan'da olduğu gibi Ahıska-Posof ağzında da büyük, iri anlamındadır” (Zeyrek, 2016/42: 45).

yesir – esir, tutsak.

Posof ağzından: “Yesir olmuş canı elden gidiyor” Üzeyir Fakiri (Zeyrek, 2016/43: 41).

yığmak – toplamak.

yığnağ – toplantı, kalabalık.

Posof ağzından: “Lalüzer yığnağı, gevher sarrafı” (Müdami, 1993: 237).

yihılmak – düşmek.

yonmak – yontmak.

Posof ağzından: “Binaların yonma taştan” (Müdami, 1993: 134).

yumru – toparlak, yuvarlak.

Not: Azerbaycan Türkçesinde de bu biçimde bulunur (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

yuha – ince yufka.

Not: “Kete yapanda yuha aç hamuri ki güzel olsun” (Balcı, 2014, s. 44).

yuhi – uyku.

Posof ağzından: “Yuhular gözüme görünmez” Posof Söğütveren köyü Mahmut Kütüger'in dilinden (Caferoğlu, 1995: 115). “Ne uyuttu ne yuhudan uyattı” Zülali (Zeyrek, 2004: 312). “Yuhıda geziyer bizim töreme” (Balcı, 2014, s. 44). “O el kâğıdını Höcüc'ün mezarına koymış ve sonra imamın yukisine girmiş” (ADM: KK 3).

Notlar: Kuman Kıpçak Lehçesi Sözlüğü Codex Cumanicus'ta da uyuhi, yuhi olarak geçtiğini hatırlatabiliriz (Zeyrek, 2013, s. 189). Azerbaycan Türkçesinde de yuğu “yuxu” olarak kullanılır.

yuhlamak – uyumak.

Posof ağzından: “Eriken yuhla sora uyanduramiyeruk sani” (Balcı, 2014, s. 44).

yüngül – hafif.

Posof ağzından: “Buni yengamasın, san yüngül torbayı taşı, buni ben alurum” (Balcı, 2014, s. 44). “Yükte yüngül, pahada ağır, nedür? Altın” (Gündoğdu, 2017, s. 241).

Notlar: Bu kelime eş anlamda Kuman Kıpçak Lehçesi Sözlüğü Codex Cumanicus'ta da yer alır (Zeyrek, 2013, s. 189). Azerbaycan Türkçesinde de bulunur (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

zabit – subay (askeri terim).

Posof ağzından: “Bilmem ki, o devirde takım zabiti miydi, bilmem neydi... O bizim Türk zabitini” yöre derlemelerinden (Ercilasun, 1983: 217). “Asker, zabit, sivil, bayan da gelir” (Müdami, 1993: 224).

Not: Azerbaycan Türkçesinde de subay anlamında “zabit” kullanılır (Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü, 2023).

zavot – fabrika, mandıra.

Posof ağzından: “Zavot: Mandıra, fabrika anlamındadır” (Aksakal, 2017, s. 230).

Not: Rusça “zavod” kelimesindendir.

zedezünde – çayırılık yamaç yer (Güngör, 2014, s. 21).

zerel – zarar (Zeyrek, 2013, s. 195).

3. BÖLÜM

METİNLER (TEZ YAZARININ SAHA AĞIZ DERLEMELERİNDEN)

Kaynak kişi 1 – Lütfü Seyhan. Doğum yılı: 1933. Doğum yeri: Posof Merkez Mahallesi. Mesleği: emekli öğretmen. Eğitimi: lise.

Atasözleri:

Anasının kız vaktını söyliyir.

Bala baldan da şirin oliyir.

Uşak cırbağa doğarsa anasını suçliyirler.

Kaynak kişi 2 – Merdali Çaycı. Doğum yılı: 1938. Doğum yeri: Posof Merkez Mahallesi. Mesleği: çiftçi. Eğitimi: ilkokul.

Atasözleri:

Ağzi açuğun malını gözi açuk yér.

Geçinin çıkduğı yerden gıdı gide çığar.

Merekde saman, insanda güman tükenmez.

Kalıp sözler:

cefinden çıkarmak.

dınazaya almağ (dalga geçmek).

goruna söğmağ.

mundar etmağ.

Kelimeler:

ceyen: harman artığı.

çegil: tarlada taş yığını.

fırfır: ot çubuğu.

lapatka: kürek.

lom: demir kaldıraç.

sehim: pay

tump: ekilmeyen dar yer.

Kaynak kişi 3 – Binali Aydın. Doğum yılı: 1939. Doğum yeri: Yeniköy köyü.
Mesleği: çiftçi. Eğitimi: ilkokul.

Atasözleri:

Evde gonağ olanda huzur da oliyir.

Goca ailenin direğidir.

Tarlayı daşlı yerden, gızı gardaşlı yerden.

Bilmeceler:

Anan eskisi baban küskisi (parduç).

Benim bir öküzüm var, kaya dibini otlamaz (tırpan).

Tükenden alınmaz, kâğıda sarılmaz, ondan şirini yok (uyku).

Yaş girer guri çığar (parduç).

Halk efsanesi “Höcüç'ün Hacc Efsanesi”:

Höcüç diye bir kişi varmış. Höcüç'ün kimsesi yoğmuş. Höcüç'le herkes dınaza ediyir, dalga geçiyir, güliyiirmiş. Deli diyirlermiş Höcüç'e. Hacc'a kervan giderken Höcüç de sifte katılmış. Höcüç'e demişler ki, sen bizinen yaya gelemesin, para verelim sen geri gayıt. Höcüç dönmemiş.

Üç dört günlük yol gitmişler. O zamanlar Hacc'a gidenlere kırmızı el kadar kağıt veriliyirmiş, ölünce onu mezara koyuyirlermiş. O Hacc kâğıdını veren adam Höcüç'e Hacc kâğıdını vermiyermiş. Höcüç adami kucaklayıp sığmış. “Kıyamete kadar sığarım seni” demiş.

Yukardan kâğıt düşmüş. Demişler ki, Höcüç senin kâğıdın da burada. Höcüç Hacc'dan gelmiş evine, sonra o kırmızı el kâğıdını bir imama vermiş, ona vesiyet etmiş ben ölürsem kefenime goy diye. Uzun zaman geçmiş. Höcüç ölmüş ve imam köyde değilmiş o sırada. Bunu duyan imam köye gelmiş, o el kâğıdını Höcüç'ün mezarına koymış. Sonra imamın yukisine girmiş, “bana lazım değil, ben cennet bahçesindeyim” demiş.

Kelimeler:

açıhlanmak: kızmak, öfkelenmek.

azmak: yolu kaybetmek, şaşırmak.

sancmak: saptamak, batırmak.

tapdamak: toprağı ayakla basarak düzeltmek.

üğötmek: öğötmek.

Türkü “Ana Beni Bir Çocuğa Verdiler”:

Ana beni bir çocuğa verdiler oy verdiler

Vebalime girdiler oy girdiler

Sabah olur çarık çorap giyemez

Oynar oynar gider taş doldurur goynuna

Ah ana benim günahım anam babam boynuna

Anam babam boynuna bir oda benzettim boş gibi

O akşam yattım gelin gibi

Sabah gağtım kız gibi oy kız gibi

Oy ana beni bir çocuğa verdiler oy verdiler

Vebalime girdiler oy girdiler oy girdiler.

Türkü “Mektep Uşağı”:

Sıra sıra gelen mektep uşağı vay uşağı

Hani Zührem gelmedi vay niye gelmedi

Zühre gitti gözden irağ sana gurban olayım

Cellât başının götürdüğü yerler yaban midür?

Dağ midür? Bilsem ölü midür, sağ midür?

Kaynak kişi 4 – Bilor Çakıcı. Doğum yılı: 1945. Doğum yeri: Yeniköy köyü.

Mesleğı: ev hanımı. Eğitimi: ilkokul.

Atasözleri:

Amanatın canı cefündedir.

Arvad alsan yerli al, arvad olmaz gelmeden.

Azan guşun ömri az olur.

Çeynemen sakız tez çürür.

Dul kişinin gözü kızda oliyir.

Ermani'nin yağlı ketesi Müslüman'ı yoldan çığartur.

Siçandan doğan davarcuk keser.

Bilmeceler:

İki merak bir direk (burun).

Kalıp sözler:

andır kalmak (sahipsiz kalmak).

ayak sürütmek (acele etmemek, oyalanmak).

canı cefinde olmak.

gorbagor olmak.

Kaynak kişi 5 – Gülay Kurban. Doğum yılı: 1964. Doğum yeri: Süngülü köyü. Mesleği: ev hanımı. Eğitimi: ilkokul.

Ağıt:

Çıktım gurbet ele yüzi ağ gibi,

Vatan tuttum bahçe gibi bağ gibi,

Güvenmişim talihime dağ gibi,

Ben ne bilim takdirimde neler var?

Atasözleri:

Arığ ata kuyruğu da ağırdır.

Atasız uşak çatısız ev gibidir.

Budakdan düşen armut dibine düşer.

Deli dananın çatısı berk gerek.

Her buğlanan kazanda pilov pişmez.

Küçük açar büyük kıl açar.
 Merde daldalanmak yakışmaz.
 Nökerin dili gödek oliyer.
 Oğru çeperi görmez.
 Yük altında eşek angıramaz.

Bilmeceler:

Mantosi yeşil, entarisi kırmızı, bil bu kimin gızı (karpuz).
 Sabah galğtım ki buğarimin dibinde yarım pağaça (güneş).

Maniler:

Arhaluğum kolumda,
 Yârim durar solumda,
 Eğer beni seversin,
 Halıya dön yolumda.

Bahçe barsız mı kalar,
 Dağlar karsız mı kalar,
 Dünyada sağ adamın
 Gönlü yârsız mı kalar.

Bugün dayım konaktı,
 Sıla yeri Hanak'tı,
 Getirdiği bir şey yok,
 Yediği gayğanaktı.

Çorabın altı sari,
 Gars'a yolladım yâri,
 Gars, mevlayi seversen,
 Tez gaytar geri yâri.

Emim kızı bize gel,
 Üst başını beze gel,
 Geldi bahar bize de,

Dağlar oldu eze gel.

Kahve koydum furuna,

Aç kapağı durula,

Beni yârdan edenin

Sol böğründen vurula.

O yanda galam kaldı,

Bahçede lalam kaldı,

Ortaya sınır düştü,

Orda bir balam kaldı.

Kaynak kişi 6 – Mustafa Çakıcı. Doğum yılı: 1964. Doğum yeri: Yeniköy köyü. Mesleği: marangoz. Eğitimi: lise.

Atasözleri:

Aç it hemişe furun yığar.

Anasi ne ki danasi ne olsun.

Biçağçının bıçağı olmazmış.

Eşik kar, içeri dar.

Kelimeler:

Bad: tarla, bahçe kenarlarında çit, çevirge.

Bölme: fincan tabağı.

Cici: yenge.

Çaynik: çay demliğı.

Darava: tahta duvar.

Emice: amca.

Genakop: yakın komşu veya akraba.

Gonag: misafir.

Lenger: geniş tabak.

Nöker: erkek hizmetçi, uşak.

Obol: yetim.

Sitil: kulplu su, yoğurt, yağ kabı.

Kaynak kişi 7 – Nurhan Okumuş. Doğum yılı: 1965. Doğum yeri: Yeniköy köyü. Mesleği: ev hanımı. Eğitimi: ilkokul

Atasözlü:

Ağıllı düşünene gader deli köpriyi geçer.

Bilmeceler:

Benim bir öküzüm var бага бага дıraslar (sepet).

Yol üstünde kilitli zanduğ (mezar).

Kalıp sözler:

cefi delük olmak.

eşegi sağlam gazuğa bağlamak.

gafayı yemak.

Maniler:

Aman kır atım aman,

Saman yemiyir saman,

Gelür misin beninen,

Hay de deduğum zaman.

Gapi gapi ganatli,

Gapiden geçti atli,

Ben yârimi tanurum,

Gödek boy, hoş sufatli.

Gurbanlık gara goyun,

Tutup aħora goyun,

Pislerden ırak durun,

Yaparlar çirkin oyun.

Meniye mestim oğlan,
 Küçükken dostum oğlan,
 Éşittim evlenmisin,
 Ben sene küstüm oğlan.

Pencerede şüşesin,
 Sen ne güzel bişesin,
 Pencereden aşşağı
 Gucağıma düşesin.

Tavuğum tara çığti,
 Budu da yana çığti,
 Dediler yârin gelmiş,
 O da yalana çığti.

Türkü “Ağlama Gelin Ağlama”:

Gelin diyer ana ana,
 Yaşın töker yana yana,
 Ağlama gelin ağlama,
 Gaynanadur sene ana.

Gelin diyer baba baba,
 Yaşın töker kaba kaba,
 Ağlama gelin ağlama,
 Gaynatadur sene baba.

Gelin diyer baci baci,
 Yaşın töker aci aci,
 Ağlama gelin ağlama,
 Görümcedür sene baci.

Gelin diyer gardaş gardaş,
 Yaşın töker yavaş yavaş,

Ağlama gelin ağlama,
Gayınların sene gardaş.

Kaynak kişi 8 – Bahçegül Elma. Doğum yılı: 1966. Doğum yeri: Sarıdarı köyü. Mesleği: ev hanımı. Eğitimi: ilkokul

Atasözü:

Anasına bak balasını al.
Bağ bağbansız olmaz, nahır çobansız.

Maniler:

Armudumi dişledim,
Sapını gümüşledim,
Ben o yârin ismini
Yayluğima işledim.

Lobyalar tel atdı,
Dibinde yılan yatdı,
Andır galasın yılan,
Yâri gurbete atdı.

Mani demeye geldim,
Gaymağ yemeye geldim,
Meremim gaymağ degül,
Yâri görmeye geldim.

Kaynak kişi 9 – Songül Çakıcı. Doğum yılı: 1966. Doğum yeri: Yeniköy köyü. Mesleği: ev hanımı. Eğitimi: ilkokul.

Atasözü:

Ağlamayinen gülmak baci gardaşdur.
Bağda tuttan oldum, yaylada guruttan.
Bir mîha iki at bağlanmaz.
Boş eşek de yorga gidyer.
Cılga ne biliyir kayış ne çekiyir

Derman acı, can şirin.

Elek varsa kelek de var.

Eşek nedi, döşek nedi.

Her gün güzgiye bakan çası kalir.

Kışın bulama, yazın deleme.

Kim yiyerse fetiri, o da odun getiri.

Mıhı mismar yapan Allah.

Koyun meleyen gibi kuzu meleyemez.

Martta merak, abrilde gerek.

Pişik ölen de siçanlar bayram ediyer.

Tutsa gatik, tutmasa ayran.

Üstü bezek, altı tezek.

Bilmeceler:

Benim bir öküzüm var, yer altından gider (cıgla saban).

Bir küçük mil daşı dolaşur daği daşı (göz).

Elde yapılır ete takılır (küpe).

Kelimeler:

akuşka: küçük pencere.

badval: bodrum.

çaynik: çaydanlık.

çeç: siyahlanmış eski bal mumu.

hepeng: baca kapağı, kepenk.

isdol: masa, sandalye.

isgam: iskemle, sandalye.

istikan: su bardağı, çay bardağı.

kinzi: kişniş, aş otu.

kona: sebze demeti.

leğen: geniş tekne.

saka: erkek arı.

şor: çökelek, lor.

vedre: kova.

Maniler:

Bahçelerde çiğelek,

Çiğeleğe su gerek,

Uzun boyli oğlana

Orta boyli kız gerek.

Gara kaçkaç oleydim,

Budak üste goneydim,

Her gelenden geçenden

Sevduğumi soraydım.

Gabagda dere derin,

Çay akar serin serin,

Anam babam sağ olsun,

Hepsinden yârim şirin.

Gız gelin dırdır etme,

Fazla ileri gétme,

Vağıtsız horoz gibi

Gece yarisi ötme.

Mani maniye açar,

Mani bilmiyen gaçar,

Gelin mani diyelim,

Mani dertleri açar.

Yaylığ asdım direkten,

Bir of çektim yürekten,

Keşke sevmez olaydım,

O da çıktı dilekten.

POSOĞ AĞZINA ÖZGÜ KELİMELEK DİZELGESİ

Anadolu Türkçesinin Posof ağzına mensup olup, lokal (yerel) çapta kullanıldığı teyit edilen ve kendine mahsus bazı seçkin özellikler taşıyan kelimelerden meydana gelen küçük bir sözlükçe, sözcük dizelgesi aşağıdaki gibidir:

a bu	alaf	aşmak
a bura	aloş	atğı
a şimdi	alver	atlanmak
ablay	ambar	atol
abrıl	anaç	avara
açar	analuk	avrat
açılınmak	anay	ayakyolu
adadura	andır	aygır
adam	angırmak	ayvan
addol	anzot	azık
agara	aparmak	babaluk
ağarmak	aprak	babay
ağartı	arafana	baca
ağnamak	arhaç	bacı
ah onnar	arhaluk	bad
ağag	arnat	badele
ahanda	arona	badi
ağbun	arpay	badiya
ağor	artaşan	badliya
akak	arvad	baga
akos	asan	bala
akuşka	astam	balye
ala	aşhana	banda

bardam	bujlanmak	cicora
bayağ	bulağ	cil
beç	bulama	cilim
bed	bultiyali	cillenmek
bene	bulul	cilvana
bezetmak	buynuz	cimbo
bıldır	cacun	cinav
bızığ	cadi	cincar
bibi	cahal	cindal
biçenek	cal	cinel
biçin	cambara	cinga
bidik	camış	cirik
bilev	canavar	coç
biyanki	cancağ	cucul
bocociya	cancalağ	culuğ
boğanak	cancur	cunacuna
boğuşmak	carğala	cücük
borbola	cecele	çaça
boto	cecim	çakçağ
böcük	cef	çakıldağ
bögelek	cevremek	çala
böğürmek	ceyen	çamasakri
bölme	cılga	çançık
börülca	cırbağa	çançur
bubukuşu	cırmıhlamak	çapuħcamasına
buğ	cızlavet	çark
buğa	cici	çatı
buhağ	cicib	çayır
buħari	cicloba	çaynik

çeç	çis	dehlemek
çeçel	çit	dehre
çegi	çiya	delice
çegil	çor	demal
çeki	çorçola	deşmek
çemkirmek	çorçovan	deyirmenayı
çenço	çoroş	dıgıllaşmak
çengel	çökelek	dınaza
çeper	çöpür	dida
çepiç	çöyürmek	dikağ
çepiş	çuçul	dilo
çeten	çuğa	dilver
çığ	çuha	dincelmek
çığırmaq	çunaçuna	dintgel
çılbur	çut	dirgen
çıra	çuval	dirrih
çırağ	dabağ	dişehli
çirmek	dada	dizlik
çiçekayı	dadant	dodopal
çiçgal	dag	dola
çiçgol	dal	dolça
çiçkar	dalda	donyağı
çigelek	dam	dorat
çiğın	damazlık	doydo
çiğit	daraba	döğmeç
çilbur	davar	dölbent
çilemek	daylak	döner
çinçar	dedey	dörtнал
çintal	değirmi	döşek

döşürmek	furuç	gıryal
durkmel	furun	girkal
ebele	fusdan	gobbal
ecere	gaga	god
eğirmek	gagaç	godik
eğletmak	gağıtmak	godluğ
ekenek	gah	godoş
ekin	ganç	gogola
ekşi	ganfét	gogoş
ela	garaban	goji
elek	garabaş	gojor
emi	gardaş	golop
emice	gartop	gompis
eringen	gatak	gor
erinmak	gavut	gora
erkişi	gayğana	gorcola
esgil	gazuğ	gorhana
esik	gedağma	goroğ
eşmek	gedek	goşa
eşşek	gejjo	goyut
etmek	gelme	gödek
evermak	genakop	gögerçin
eyer	gera	gökçek
felefeseye	gerdene	gömük
ferik	gereze	görüm
fetir	gergi	gözenek
fırfır	gerneşmak	guduz
fino	gernişon	gudyan
furgun	gırcon	guhe

guncul	haşıl	höş
gunut	hatol	hulik
gurbebele	hayva	ılhı
guruğ	hazul	ırak
gurut	heço	ikicanlı
gücük	hedik	indi
güğüm	helbet	isdol
güvegi	henek	isgam
güzgi	hepeng	istikan
ğalo	herge	işgil
ğımı	herik	işmar
ğudi	hermenayı	it
ğutsi	hers	jaro
hacabur	hertuz	jola
hacat	hıram	kabalak
haklaşmak	hırman	kablice
hala	hırmanayı	kaçkaç
halbur	hıyar	kaftan
halga	hingali	kağ
halta	hınkal	kakaç
hamut	hizek	kakoça
haran	hodak	kakoni
harazan	holuğ	kâl
harh	hop	kâl
haro	horavel	kalak
haroş	horel	kanat
harşo	hotağ	kancık
hasır	hozan	karakış
hasuta	hörük	karakovan

karakura	kıç	kona
karavul	kıdık	konağ
kardaş	kılçık	kondar
karmak	kılıç	kop
karnıyaruk	kıraç	kort
kartopi	kırat	koruk
kaşga	kırlık	korukçu
katğa	kırkmak	korunga
kavat	kısrak	korut
kayış	kıtlık	koşat
keher	kikil	koşmak
kejere	kiknap	kota
kekre	kiler	kotan
kel	kinzi	kotik
kelef	kirezayı	kotoş
kelegöş	kirman	körük
keleküle	kişnemek	körüt
kepçe	koca	köynek
kepek	koçayı	kudiyan
kerdige	koğa	kuhe
kerenkeş	koko	kula
kerme	kokor	kulah
keroba	kokoş	kulan
kersan	kolanger	kulul
kert	kolik	kulun
keş	kolo	kulunç
kete	kolop	kunkul
kevkir	kom	kurbanlık
kıckırmak	kompis	kurka

kuruk	lobiya	mesğal
kurut	loda	meşe
kurz	loda	mıh
kuşka	logorya	mintan
kuşkana	lom	miyavlamak
kuşkun	löküz	moçi
kuy	macar	moçoçıya
kuymak	maçarga	modod
külek	maçgal	morbet
külleme	maçhel	moriyal
külül	madli	morkan
künde	mafiş	motsi
künt	mağval	mozer
kürtük	mal	mozi
kürümek	malak	mozik
kürün	maran	möhkem
küten	maransof	muçlamak
küten	masat	murg
laba	maşrapa	musmar
lapatka	mazi	mutaf
lavaş	mecec	mürgüllemek
lazut	meğel	nadas
lebe	mehle	nağar
leğen	meħsal	naħır
lehlemek	melemek	nakes
lençber	memişhana	nalet
lenger	menç	nalev
lestik	merек	naliya
libbo	merem	napuzar

nego	palut	pinti
nelet	pampara	pipanur
nemer	panta	pis
neney	pantur	pişik
nıgır	papa	pitik
nice	papağ	pitpita
nikart	papul	ponçak
nikor	parduç	potur
nöker	pasruna	pöçük
obol	patara	puçi
od	peçet	pugar
oğlağ	peleş	pumpul
oklavi	pelverde	pungar
oluk	pepe	punturuş
opo	pepele	puşruk
orakayı	pepso	put
otarmak	peşgun	putur
ögeş	peşkir	puvar
ögey	peştamal	püş
öğür	petek	reşber
örs	petiyan	rukba
örük	piç	sabadur
özge	piçik	saçratel
padval	pidik	sagre
pağaç	pikal	sahat
pahağ	pilaç	saka
paıl	pileki	sakulek
pahraç	pin	salahana
pallibaba	pingal	saldat

sanasğal	soğukluk	şor
sancmak	soko	şorak
sariyağ	somin	şoşıya
satut	sora	şöve
savat	soruşmak	şuvasğal
sazak	soyha	şüşe
sehem	söfben	tağallağ
sehim	sufra	tango
sekü	sunsuğa	tanış
selep	suskap	tapan
seller	süzgi	tapdamak
sene	süzme	tapmak
seperğul	şahlanmak	tar
serece	şal	tartunçagi
seyirtmek	şaltak	tat
seyis	şalvar	tavşal
sıga	şekik	tay
sındırmek	şenlik	taylak
sınor	şeşe	tec
sırım	şırat	tefir
siçen	şimor	tekne
sifteki	şimor	temal
sile	şırat	tepişmek
sille	şirin	tepür
silor	şişek	terek
simişka	şişkar	teşti
sintal	şitenmak	tezek
sitil	şivan	tığ
soç	şolda	tırpan

tiftik	yaba	yırğat
tiğa	yağır	yonmak
tike	yağız	yorga
topal	yahşı	yoz
topdi	yal	yuğa
tor	yalağız	yuhi
tosun	yalak	yuhlamak
toy	yarma	yumak
tozağ	yarpuz	yumru
töreme	yasluğ	yüngül
tula	yastılık	yünk
tuluğ	yaşmak	zanduğ
tumarmak	yava	zavot
tump	yayık	zedezünde
tüken	yaylık	zegerek
tümsük	yeğın	zemheri
umaç	yeke	zerel
urba	yekti	zeyrek
urcan	yele	zırza
urus	yelek	zibil
urva	yemlemek	ziglik
uşağ	yesir	zoğ
üğötmek	yeşik	zoko
üzengi	yetaluk	zongul
varroa	yığılmak	zubun
vedire	yığmak	
voj	yılkı	

POSOF AĞZINA ÖZGÜ KELİMELERİN BİLİNİRLİĞİ (ANKET)

Not: ✓ işareti kelimeyi biliyorum ve kullanıyorum anlamını ifade etmektedir.

Seçkin kelimeler	K K*	K K**	K K***	KK ****
abril	✓	✓	✓	✓
açar	✓		✓	
akuşka	✓	✓		✓
andır	✓	✓	✓	
arona	✓	✓		
bacı	✓	✓	✓	✓
bulul	✓	✓		
cadi	✓	✓	✓	✓
cincar	✓	✓	✓	✓
çamasakri		✓	✓	
çiğelek	✓	✓		✓
dişehli		✓		
etmek	✓	✓	✓	✓
gayğana		✓		
gelme	✓		✓	
gurut	✓	✓	✓	
haçapur	✓	✓	✓	✓

* Kaynak kişi 5: Gülay Kurban, 1964 Süngülü köyü doğumlu.

** Kaynak kişi 7: Nurhan Okumuş, 1965 Yeniköy doğumlu.

*** Kaynak kişi 8: Bahçegül Elma, 1966 Sarıdarı köyü doğumlu.

**** Kaynak kişi 9: Songül Çakıcı, 1966 Yeniköy doğumlu.

hoğa	✓			
istikan		✓		
kartopi	✓	✓	✓	✓
koç ayı	✓			✓
lobiya	✓	✓	✓	✓
meşe	✓	✓	✓	
napuzar		✓		
panta	✓	✓	✓	✓
pileki	✓	✓		
pişik	✓		✓	
sınor	✓	✓		
terek	✓			✓
vedire	✓	✓		
zibil		✓	✓	

SONUÇ

Derleme, inceleme, araştırma sürecinde Posof ilçesi ağzına mensup yaklaşık 800 tane (tam olarak 772) kelime tespit etmiş bulunuyoruz.

Bu sözcüklerin bir kısmı komşu bölgelerde de kullanıldığı veya bilindiği halde, çok kısmı yalnızca Posof yöresinin konuşma ağzında yaşamaktadır. TDK Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (HADS) kapsamında tarama gerçekleştirmekle bu olguya aydınlık getirmek doğru görünür.

Şöyle ki, aşağıdaki kelimelerin -bazı ses değişikliğini nazara almaksızın- yalnızca Posof ağzına (ve elbette, bazılarının Ahıska ağzına ve Artvin ağzına) mensupluğunu teyit etmiş bulunuyoruz: *a bu, a bura, a şimdi, adadura, addol, agara, ağnamak, ahanda, akak, alver, anzot, artaşan, asan, astam, azık, bad, badele, badi, badliya, bocociya, borbola, boto, cacun, cadi, cal, cancağ, cancalağ, cancur, carğala, cecele, cevremek, ceyen, cırbağa, cici, cicib, cicloba, cicora, cilim, cılvana, cimbo, cinav, cincar, cindal, cinel, cinga, coç, cucul, culuğ, cücük, çakçağ, çamasakri, çançik, çapuhcamasına, çatı, çegi, çengel, çılbur, çırbağa, çıkar, çiçğol, çintal, çiya, çorçola, çuçul, çuğa, çunaçuna, dadant, deyirmenayı, dida, dilo, dintgel, dişehli, dodopal, dola, donyağı, döl bent, durkmel, eringen, etmek, fırfır, gagaç, ganç, gayğana, gedağma, gejjö, genakop, gera, gergi, gernişon, gevrek, gırcon, gıryal, girkal, gobbal, gogola, goji, gojor, gora, gorcola, goroğ, goşa, gömük, guncul, guruğ, gücük, güğüm, güvegi, ğalo, halbur, haran, harh, haroş, hazul, heço, hertuz, herzal, hıram, hırmanayı, hingal, horel, hulik, isdol, isgam, istikan, işgil, işmar, jaro, jola, kabalak, kaçkaç, kakoça, karakura, karnıyaruğ, kartopi, katğa, kavat, kejere, kekre, kelegöş, keleküle, kerdige, kerenkeş, keroba, kert, kikil, kinzi, kirman, koçayı, koko, kokor, kokoş, kolanger, kolik, kolop, kom, kona, kondar, kop, kort, koruk, koşat, kota, körük, kudiyan, kulah, kulan, kunkul, kurga, kuşka, kuşkana, kuy, külleme, kürtük, kürün, laba, lapatka, libbo, lobiya, logorya, maçğel, madli, mağval, maransof, maşrapa, mecec, meğel, mehsal, memişhana, mih, modod, moriyal, morkan, motsi, mozer, murg, musmar, mutaf, nalev, naliya, napuzar, nego, nıgır, nikart, nikor, obol, opo, örs, padval, pağraç, pallibaba, panta, pantur, papa, pasrunğa, patara, peçet, pelverde, pepe, pepele, pepso, peşkir, peştamal, piçik, pidik, pingal, ponçak, potur, pöçük, pörcükli, puçi, pugar, punturuş, put, putur, rukba,*

sabadur, saçratel, sanasğal, sekü, seller, seperğul, sıga, sinor, sifteki, sile, silor, sitil, soç, soko, somin, suskap, süzgi, şaltak, şimor, şoşıya, şuvasğal, tağallağ, temal, tığ, tiğa, topdi, tump, urba, urcan, vedire, voj, yağız, yalağuz, yamşak, yeğın, yekti, yoz, yumru, zabit, zavot, zedezünde, zegerek, zemheri, zongul, zubun, vs.

2- Posof ilçesinde de kullanılan kelimelerden aşağıdakilerin Derleme Sözlüğünde yer aldığını, yani komşu bölgelerin ağızlarında kısmen farklı biçimlerde de olsa kullanıldığını teyit edilmektedir: *ağartı, aħbun, aħor, akos, ala, alaf, alver, anaç, andır, aprak, arnat, arona, astam, badiya, бага, bağban, bayağ, bidik, böcük, cad, cambara, çaça, çala, çeki, çeper, çuħa, çuval, garaban, gedek, gergi, gevrek, god, golop, ğımı, halta, hamut, harazan, haro, harşo, haşıl, hingal, hop, horel, hörük, kanat, kanfét, kelef, kersen, kılıç, kiler, kirman, koşa, körüt, kurut, kuymak, külleme, lapatka, lehlemek, loda, maçarga, mazi, morbet, mozi, napuzar, öğüş, pağaç, pampara, panta, parduç, peçet, peleş, pileki, saka, saldat, sanasğal, şeşe, tapan, tec, tepür, yamşak, vs.*

3- İncelemeye aldığımız kelimeler içerisinde hem Posof ağızında hem komşu sahaların ağızlarında kısmen paralel olarak var olan kelime sayısı 100-200 civarındadır. Bunların bazıları da Posof ağızında kısmi ses değişikliğiyle bulunuyor: *aħbun, aħor, arona, bağban, garaban, ğımı, hamut, haşıl, hingal, horel, panta, peçet, yamşak, vs* gibi. Tespit ettiğimiz Posof ağızı kelimelerinin yaklaşık 600 kadarını özel olarak Posof halkı anlamakta ve kullanmaktadır, diyebiliriz.

4- Ağıza özgü kelimeler tematik açıdan sınıflandırıldığında aşağıdaki manzara sergilenmektedir:

Aile, akrabalık konusunda yaklaşık 40 kelime: *ablay, adam, analuk, anay, avrat, babaluk, babay, bacı, bala, bibi, cırbağa, cici, cinga, dedey, dişehli, dodopal, emi, gelme, genakop, gogola, görüm, güvegi, hala, ikicanlı, kardaş, kişi, koca, konağ, morbet, neney, nöker, obol, şenlik, töreme, uşağ.*

Arıcılık konusunda 11 kelime: *bızıg, çaça, çeç, dintgel, gözenek, karakovan, koğa, kolanger, körük, pallibaba, saka.*

Ev, mutfak konusunda 130 kelime: *açar, ağartı, akuşka, anbar, astam, aşhana, ayakyolu, ayvan, azık, baca, bad, badiya, bişi, bölme, buħari, cadi, cinel, çançik, çaynik, çılbur, çıra, dam, daraba, döğmeç, döşek, elek, etmek, fetir, fūrun, ganfét,*

gaşığ, gatık, gavut, gayğana, gera, gevrek, güğüm, hacabur, halbur, harşo, haşıl, hedik, hepeng, herzal, hıyar, hingal, isdol, isgam, istikan, karnıyaruğ, kelegöş, kepçe, kerdige, kersen, kert, keş, kete, kevkir, kikel, kiler, kinzi, kolop, kona, koşat, kurut, kuşkana, kuy, kuymak, külek, künt, lavaş, lazut, leğen, lenger, lobiya, lökü, mafiş, maşrapa, memişhana, merək, mih, musmar, naliya, nığır, oklavi, örs, padval, pağaç, pağraç, papa, parduç, pelverde, pepe, peşkir, peştamal, peşgun, pileki, ponçağ, punturuş, puşruk, putur, saçratel, sekü, sepergöl, sitil, soğukluk, somin, sufra, süzgi, şimor, şirin, şor, tar, tekne, tepür, terek, teşti, tiğ, tike, topdi, tuluğ, umaç, urva, vedire, yarma, yayık, zandug, zırza, zibil, ziglik, vs.

Giyim kuşam konusunda 35 kadar kelime: *andır, arhaluğ, atğı, cecim, çit, çuğa, dölbent, hasır, kabalak, kaftan, katğa, kayış, koko, köynek, mintan, pantur, papağ, papul, pilaç, pipanur, potur, rukba, soyha, şal, şalvar, tango, tavşal, toğulga, urba, yamşak, yelek, zubun.*

İklim, takvim konusunda 20 kadar kelime: *abrıl, bildir, çiçekayı, deyirmenayı, gücük, hırmanayı, karakış, keroba, kirezayı, koçayı, orakayı, sazak, boğanak, borbola, çis, kürtük, tozağ, zemheri.*

Hayvanlar, hayvancılık konusunda yaklaşık 200 kelime: *ağartı, aħbun, aħor, akağ, alaf, aloş, anaç, anzot, arhaç, aygır, badi, бага, balye, biçenek, biçin, bidik, bilev, bocociya, boğuşmak, böcük, bögelek, böğürmek, buğa, bulama, bulul, buruğ, buynuz, camış, canavar, cırmıhlamak, cimbo, cindal, cucul, culuk, cücük, çakıladağ, çala, çayır, çeki, çepiş, çırbağa, çintal, çiya, çor, çorçola, çökelek, çöpür, çuçul, çuğa, dabağ, damazlık, davar, dehlemek, dehre, dirgen, dola, dolça, donyağı, dorat, dörtnal, eyer, ferik, gagaç, gazuğ, gedek, gereze, gergi, gırcon, girkal, godik, gorcola, gögerçin, guduz, gunut, gurbebele, guruğ, hağıl, halta, hoduk, hozan, hoş, hulik, ilhi, it, kaçkaç, kalak, kancık, kaşga, keher, kelef, kerme, kıckırmak, kıdik, kıraç, kırat, kırklık, kırmak, kısarak, kirman, kişnemek, kokor, kokoş, kolik, kom, koruk, korut, kotik, körüt, kula, kulul, kulun, kuruk, libbo, loda, logorya, madli, mal, malak, masat, meğel, melemek, menç, miyavlamak, moriyal, mozer, mozi, naħır, nikart, nikor, oğlağ, otarmak, ögeş, öğür, pahağ, pasruna, peleş, pepele, piç, piçik, pin, pingal, pişik, pitik, puçi, püş, sabadur, salaħana, sanasğal, sariyağ, sehem, selep, serece, seyirtmek, seyis, sıga, siçen, süzme, şahlanmak, şaltak, şeşe, şırat, şişek, şöşiya, taylağ, tezek, tiftik, tor, tosun, tula, tuluğ, tumarlamak, urcan, üzengi,*

voj, yaba, yağır, yağız, yal, yalak, yekti, yele, yemlemek, yıldı, yorga, yoz, yumak, yünk, zağar, zoğ, zongul.

Meyveler, yaban bitkileri, ormancılık konusunda 70'den fazla kelime: addol, atol, badliya, bağa, bağban, bar, borbola, bürölca, budak, cancur, carğala, cicora, cil, cinav, cincar, çeten, çığ, çiçğol, çiğelek, çiğit, çunaçuna, dida, esgil, furuç, godoş, gompis, guhe, ğalo, ğımı, hayva, hazul, jaro, jola, kablice, kakaç, kakoça, kakoni, kâl, kartopi, kağ, kejere, kekre, kelek, kiknap, kompis, kondar, kotoş, kurga, kurz, külül, laba, mağval, meşe, mehsal, moçi, nego, palut, pampara, panta, pidik, pörcükli, sakulek, simişka, soç, soko, tartunçagi, temal, yarpuz, yeşik, zegerek.

Tarım konusunda 100 civarında kelime: adadura, akos, arnat, arona, arpay, cacun, cal, cambara, cancağ, ceyen, cılğa, cilim, çillenmek, cılvana, coç, çakçağ, çamasakri, çark, çegi, çegil, çengel, çeper, çoroş, delice, dirrih, döner, ekenek, ekin, eşşek, firfir, furgun, garaban, gedağma, gerdene, god, gora, goroğ, hacat, halga, halta, hamut, harazan, haro, haroş, herik, hırman, hodağ, holuğ, hop, horavel, hörük, kağrı, kanat, karmak, kepek, kerenkeş, kılçık, kılıç, kort, koşmak, kota, kotan, kulan, külah, lapatka, lençber, lom, maçarga, maçğel, maran, maransof, mazi, nadas, nağar, napuzar, opo, pepso, pöçük, put, sancmağ, sehim, şivan, tağallağ, tapan, tapdamağ, tec, tığ, tump, üğütmek, yaşmak, yırğat.

Genel kullanışlı 170 kadar kelime: a bu, a bura, a şimdi, açılmanmak, ağarmağ, ah onnar, ahanda, ala, alver, angırmak, aprak, artaşan, asan, atlanmak, avara, badele, bardam, bayağ, beç, bed, bene, bezetmağ, biyanki, boto, buğ, bulağ, buhağ, cancalağ, cecele, cevremek, cicib, cicloba, cirık, çapuhcamasına, çatı, çığırmak, çiçkar, çiğın, çuval, dal, dalda, değirmi, dikağ, dilo, dincelmek, durkmel, ebele, eğirmek, eringen, erinmağ, eşik, evermağ, felefeseye, ganç, garabaş, gejjö, gernişon, gıryal, gobbal, goji, gojor, golop, gor, gorhana, gödek, gökçek, gömük, göze, gudyan, güncül, güzgi, haçan, haran, harh, heço, helbet, henek, hers, hertuz, hıram, hizek, hoğa, irak, işgil, işmar, karakura, karavul, kavat, keleküle, kıç, kutlık, kop, koşa, kudiyan, kulunç, kunkul, kuşka, kürümek, kürün, lehlemek, mecec, mehle, men, merem, modod, murg, mutaf, mürgüllemek, nalev, nelet, nemer, nice, od, öğey, pahl, patara, peçet, petiyan, pikal, pinti, pis, pugar, pumpul, puvar, sagre, saldat, sene, sindirmek, sifteki, sile, sinor, sora, soruşmak, sunsuğa, suskap, şekik, şitenmak, şivan, şivasğal, şüşe, tapmak, tay, topal, toy, tüken, tümsük, urus, yahşı, yalağuz, yeğın,

yeke, yesir, yağmağ, yıhılmak, yonmak, yumru, yuğa, yuhi, yuhlamak, yüngül, zavot, zedeziinde, zerel.

5- Görüldüğü üzere, Posof ağzına özgü en çok kelime yaklaşık 200 olmakla hayvanlar, hayvancılık alanında kullanılan kelimelerdir. Bu rakamı 170 civarında kelimeyle genel kullanım alanı, 130 kadar kelimeyle ev ve mutfak alanı, 100'e yakın kelimeyle tarım alanı takip etmektedir.

6- Elbette, Posof ağzında özgül kelimelerin çok kısmı eski Türkçeden, Osmanlı Türkçesinden kalan kelimelerdir veya Türkçe sözcük birimlerine (leksemlere) dayalı olarak yöre halkınca üretilen sözcüklerdir. Divanü Lügat-it Türk'te, Dede Korkut destanlarında var olan bir bölek kelimelere yakın geçmişte ve günümüzde de Posof ağzında rastlanması gözlemimizin bir göstergesidir. Örnekler: *aba, açuk, adam, ağ, aışam, anğit, ayakyolu, baca, bayak, beg, bögelek, buğa, buhağ, bulama, buynuz, bük, çakrak, çigit, dak, dal, dayağ, degenek, degül, döl bent, düngür, etmek, eyle, haçan, hasuta, ılkı, it, kaftan, kalan, karavul, karı, kaşga, kaşuk, kavat, kekre, kulun, kuşkun, külek, melhem, meşe, muhkem, nakes, nöker, oğrı, ögey, pambuk, pus, singir, söğüt, şişek, tene, teprenmek, tişek, toklı, tuluk, tutam, üzengi, yangılmak, yastuk, yazuk, yeg, yeke, yesir, yağınak, yigirmi, yağit, yorga, yüng, vs.*

7- Posof ağzına söz varlığı açısından da en akraba, en öz ağız Ahıska Türk ağzıdır. Zaten Posof insanları ile Ahıska Türkleri etnik kökenle bir bütündür. Bunun yanında, mantıksal olarak Posof ağzı ile yakın komşu Gürcüce, Ahıska ağzı aracılığıyla da Azerbaycan Türkçesi ve bunların da aracılığıyla Rusça arasında ortak kelimeler, alıntılar ya da ödünçlemeler de bulunmaktadır.

Azerbaycan Türkçesi ile ortak kelimelerden: *açar, alem, asan, ayakyolu, ayvan, bacı, bağban, bala, bayak, bene, bezetmak, bibi, biçin, bilev, budağ, buhağ, bulağ, buynuz, canavar, çengel, çeper, çigerek, çigit, çüt, ganfét, gayğana, goşa, gökçek, hala, hingal, ireli, isdol, isgam, istikan, kardaş, kartopi, kişi, konağ, künt, lavaş, lobiya, men, meşe, mih, musmar, od, sene, terek, yalağuz, yamşak, yaylık, yeğın, yeke, yumru, yuhi, yüngül, vs.*

Gürcüce ile ortak kelimelerden: *adadura, addol, agara, alaf, aprak, arnat, artaşan, astam, ayvan, bad, badele, badiya, бага, beç, bızığ, bocociya, boto, cacun, cadi, cal, cambara, cancağ, cancalağ, cancur, carğala, cecele, cılğa, cicib, cicora, cinav, cincar, cindal, cinel, cinga, çamasakri, çançık, çapuhcamasına, çiçkar, çit,*

çiya, çuğa, dida, dodopa, durkmel, esgil, gagaç, ganç, gejjo, gera, gıryal, gobbal, god, golop, gompis, gora, goroğ, gudyan, guhe, guncul, gurbebele, guruğ, ğalo, ğımı, haroş, hertuz, hıram, hingal, hulik, jola, kaçkaç, kakoça, kanfet, kartopi, kejere, kinzi, kokor, kona, kurga, külleme, lavaş, lobiya, maçğel, madli, mağval, mecec, menç, moriyal, nalev, naliya, napuzar, nığır, nikart, nikor, obol, opo, pampara, panta, papa, patara, pepele, pikal, punturuş, putur, sabadur, saçratel, sıga, soç, soko, şırat, şimor, şuvasğal, temal, teşti, tiğa, vs.

Ruşçadan ödünç kelimelerden: *akuşka, furgun, gunut, isdol, isgam, kanfet, kartopi, kuşka, lapatka, maçarga, padval, pasrunğa, peçet, put, rukba, saldat, simişka, vedire, voj, yeşik, zavot, vs.*

Gürcüce ile ortak kelimelerin hepsinin Posof ağzına Gürcüceden, Gürcücenin Samtshe Cavaleti, Acara bölgeleri ağızlarından geçmiş olduğunu söyleyemiyoruz. Zira Gürcüce düşündüğümüz bu kelimelerin bazıları zamanında Gürcüceye Osmanlıcadan veya Osmanlıca aracılığıyla Arapçadan geçmiş olabilir; örneğin: *alaf, badele, bulul, cancelağ, çit, esgil, gagaç, ğımı, nığır, teşt, vs* gibi Ama bazı kelimeler Gürcücenin ses yapısı özelliklerini taşıdığına göre bu kelimelerin Gürcüceden ödünç olduğu aşikâr görünür.

Azerbaycan güncel söz varlığında var olup, Türkiye Türkçesi standart söz varlığında görülmeyen, fakat Posof ağzında rastladığımız bu kelimelerin Posof ağzının Azerbaycan'a ve ondan da beri Borçalı Türkleri ile coğrafi mekânca ve sosyal ekonomik ilişkilerce yakın temasta bulunmasıyla izah etmek doğru olurdu.

Ruşçadan ödünç kelimelerin bazılarının zamanında Posof ilçesinde meskûn olmuş Rusların, Rus kökenli Malakan-Duhoborların konuşmasından, bir kısmının Ahıska ağzından, Gürcüce aracılığıyla ve Azerbaycan Türkçesi Borçalı ağzının etkisiyle girdiğini düşünürüz.

Posof ağzında Ermenice ile ortak kelimeler de az da olsa mevcuttur: *ağor, andır, ferik, godik, haroş, harşo, haşıl, hodağ, koçor, kom, korunga, külül, maran, mazi, merek, pağaça, papul, pingal, pulul, tar, tula, zoğ, vs.*

8- Tez çalışmasının hazırlanması sürecinde varsayımdan (hipotezden) kanaate doğru yol boyunca aşağıdaki görüş ve gözlemlere varmaktayız:

✓ Posof ağızı Anadolu ağızları içerisinde gözde yer tutmakta olup, bölge ağızlarından etkilendiği gibi, bölge ağızlarını da etkilemektedir.

✓ Posof ilçesinin tarihinin ve kökeninin Ahıska ile bir olduğu düşünüldüğünde Posof ağızının önemi daha da artmaktadır. Ahıska Türklerinin 1944 sürgünü sonrasında dünyanın pek çok yerine dağılmış olması bu ağızın konuşulduğu sınırların büyümesine de neden olmuştur. Çalışma bu ağız unsurlarının, unutulmak üzere olan lokal kullanışlı kelimelerin, başka deyişle Posof'a özgü sözcüklerin kayda geçirilmesi bakımından önemlidir.

✓ Posof ilçesinde yerel kullanışlı kelimelere bakıldığında bu ağızda Türkçe ölçünlü (standart), güncel söz varlığına ait kelimelerin yoğun şekilde bulunduğu mantıklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Oğuz ve Kıpçak gruplarının karıştığı, yabancı kültürlerin etkisinin hissedildiği Posof yöresinde paralel farklılıklar ve zengin bir söz varlığı görülmektedir. Posof ağızına özgü kelimeler öncelikli olarak Posof insanların lokal yaşam geçimle ilgili olarak Türkçenin sözcük birimi (leksem) yapısı esasında kendilerince türetilmiş ve lokal kapsamda kullanılanlardır. Bu açıdan “Dede Korkut Kitabı'nın ve diğer eski Türkçe kaynaklarının söz varlığındaki eskicil (arkaik) sözcüklere Posof ağızında tam ve benzer şekilde saptanması ilgi doğurur.

✓ Posof ağızında diğer yakın kültürlerin etkisinin de olduğu görülmektedir. Bu ağız ile Ahıska ağızı ve Kars, Ardahan, ayrıca Doğu Karadeniz ve Erzurum ağızları arasında ortak paraleller görülmektedir ağızları arasında ortak unsurlar, ortak kelimeler göze çarpmaktadır. Posof ahalisinin etnik soy birliği itibarıyla Ahıska Türkleriyle aynı kökten geldiği bilinir. Bu açıdan Posof ağızı dilbilgisel seçkin özellikleriyle de, söz varlığı açısından da ziyadesiyle Ahıska Türk ağızıyla aynı kökten olduğu bilim kamuoyunca kanıtlanmaktadır. Elbette, Posof ağızına özgü kelimelerin birçoğu Ahıska ağızıyla ortak kelimelerdir.

✓ Bu tezde tespit edilen yerel kullanışlı kelimelerin de çoğunun Ahıska ağızında bulunduğu görülmektedir. Elbette, Ahıska Türk ağızının Kıpçak Çağatay unsurları taşıdığını göz önünde bulundurursak, Posof ağızında da Kıpçakçanın etkisi teyit edilmektedir. Posof ağızının Kıpçak soyundan gelen Ahıska Türklerinin yaşayan ağızlarıyla çoğunlukla paralel özellikler gösterdiği

tespit edilmiş olup, bazı farklılıkların da görüldüğü örneklemelerle ortaya koyulmaktadır.

✓ Posof ağzını da içermiş Ahıska Türk ağzının Azerbaycan Türkçesiyle ortak yanları aşikâr gözlemlenmektedir. Ahıska ağzının Azerbaycan Türkçesi ile Anadolu Türkçesi arasında bir köprü görevini üstlendiğini dikkate alırsak, Posof ağzındaki kelimelerle Azerbaycan Türkçesinin standart (güncel) ve lehçe-şive söz varlığındaki leksemelerle ortaklık teşkil eden unsurların da varlığını bu görüşle açıklayabiliriz. Ahıska Türklerinin konuşma dilinin Osmanlı ve Azerbaycan Türkçeleri arasında bir geçiş teşkil ettiği sebebindendir ki, Posof ağzındaki özgün kelimelerin birçoğuna Azerbaycan Türkçesinin standart ve ağız konuşmalarında rastlanmaktadır. Burada Gürcistan'daki Borçalı Türklerini de unutmamalıyız. Çünkü Ahıska Türkleriyle Borçalı Türklerini belirli etniksel, tarihsel, yaşam geçim, akrabalık yönleri birleştirmiştir.

✓ Posof ağzında geçmişten bugüne korunagelen, yaşatılan kültür birikimini, bu ağzın da değerini ortaya koyan bu çalışma ile Türkçenin söz varlığı ve ağız araştırmalarına, ayrıca sözlük bilimi, anlam bilimi alanlarına belirli düzeyde katkı sağlanacağı düşünülür.

KAYNAKÇA

- Abacı, Z. T. (2015). *Ardahan Mutfağından*. Erzurum: Zafer Medya.
- Acar, A. (2002). *Posof Tarihi*. Ankara: Turizm Geliştirme Vakfı.
- Aksakal, E. (2017). *Ardahan'ın Tarım ve Hayvancılıkla İlgili Söz Varlığı*. Yüksek Lisans Tezi. Ardahan Üniversitesi.
- Aksakal, E. (2019). Ardahan Tarım ve Hayvancılık Alanında Unutulma Sürecine Girmiş Söz Varlıkları. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, s. 65-101.
- Aktemur, A. M. (2016). *Posof ve Çevresindeki Tarihi Kültür Varlıkları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Aras, Y. E. (2021). *Ardahanca*. İstanbul: İkinci Adam.
- Ardahan Valiliği (2023). <http://www.ardahan.gov.tr/> (erişim 03.03.2023).
- Arslanoğlu, C. (1966). Etnografya Denemesi. *Kars İli*, 1, s. 63, 64, 65.
- Arslanoğlu, C. (1966). Posofta Mal ve Davar Adları. *Kars İli*, 1, s. 206.
- Arslanoğlu, C. (1972). Posof Köylerinde Giyim Kuşam, Ev Bark. *Türk Folklor Araştırmaları*, 275.
- Arslanoğlu, N. (1970). Posofta Yemek Adları ve Pişirildiği Yerler. *Türk Folklor Araştırmaları*, 248.
- Aydın, O. (2012). *Her Yönüyle Aşık Sabit Müdami*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Balcı, E. (2014). Ahıska Posof Ağzından Kelimeler ve Cümleler. *Bizim Ahıska*, 36, s. 40-44.
- Balcı, E. (2015). Posofta Giyim Kuşam. *Bizim Ahıska*, 39, s. 46-48.
- Bayraktar, F. (2023). <https://www.posofdernegi.com> (erişim 03.03.2023).
- Bayraktaroğlu, F. (1992). *Posoflu Şair ve Ozanlar*. İzmir: Hürriyet.
- Bayraktaroğlu, F. (1998). *Her Yönüyle Posof*. İzmir: Hürriyet.
- Bayraktaroğlu, F. (2017). *Posoflu Aşık Üzeyir Fakiri: Hayatı-Eserleri-Karşılaşmaları*. İzmir: Birleşik.
- Beridze, M. (2009). *Türkiye'de Gürcüce Yer Adları*. Tiflis: Nekerî. (Gürcüce).
- Beridze, M., & Kavrelişvili, R. (2016). *Samtskhe Javakheti Mutfağından*. Akhaltsihe-Ardahan.

- Boratov, P. N. (2002). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakıfı Yurt.
- Bozkurt, D. (2019). *Ardahan İli Posof İlçesi Ağzı*. Yüksek Lisans Tezi. Kars: Kafkas Üniversitesi.
- Caferoğlu, A. (1995). *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: TDK.
- Cikia, S. (2016). Anadolu Türkçesi Ahıska Şivesinde Morfolojik Özellikler Hakkında. (çev. Şureddin Memmedli). *Bizim Ahıska*, 43.
- Çakmak, S. (2020). *Ardahan Posof İlçesi Mutfak Kültürünün Geçmişten Günümüze Değişim ve Dönüşüm Süreçlerinin Halk Bilimi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi.
- Çetin, S. (2022). *Posof İlçesi Ağzı Ses Bilgisi İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Çınar Aliyeva, M. (2015). Dil-Tarih-Kültür Etkileşimi Bağlamında Ahıska Türklerinin Ağzı. *Yeni Türkiye*, 78, Kafkaslar Özel Sayısı, s. 350-359.
- Çınar Aliyeva, M. (2020). *Ahıska Bölgesindeki Gürcülerin Konuştuğu Türk Ağzı*. Ankara.
- Çınar, İ. (2015). *Atabek Yurdu*. İstanbul: Iq Kültür Sanat.
- Değer, N. (2021). *Anadolu Ağızlarında Eskicil Söz Varlığı*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Doğan, A. (2007). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara.
- Emiroğlu, Ö. (2018). *Dedemin Hikâyeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercilasun, A. B. (1983). *Kars İli Ağızları*. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ersöz, S. (2020). *Türkiye'deki Ahıska Türkleri Ağızları*. Ankara: TDK.
- Gocaeva, G. (2016). *Gürcüce Türkçe, Türkçe Gürcüce Standart Sözlük*. Ankara: Engin.
- Gulusoy, İ. (2018). Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi Ağızlarında Baba ve Oğul Sözcüklerinin Fonetik Varyantları Üzerine. *Turkish Studies*, s. 187-204.
- Gurgenidze, N. (2006). Anadolu Türk Lehçelerinde Gürcüce Kelimeler. *Perspektiva XXI*, s. 9-12. (Gürcücü).
- Gündoğdu, K. (2014). *Posof Araştırmaları*. Ankara: Aydan.
- Gündoğdu, K. (2018). *Posof Araştırmaları*. Ankara: Aydan.

- Gündoğdu, Ş. K. (2014). Posofta Arıcılık Terimleri Üzerine Bir Deneme. *Posof Araştırmaları*, s. 123-125.
- Gündoğdu, Ş. K. (2014). *Saklı Cennet Posof*. Ankara: Aydan.
- Gündoğdu, Ş. K. (2017). *Posof Folklor ve Etnografyası*. Yüksek Lisans Tezi. Ardahan Üniversitesi.
- Güngör, Ş. P. (2014). *Ardahan İli Posof İlçesi Ağzında Gürcüce Kelimeler*. Lisans Bitirme Çalışması. Ardahan Üniversitesi Kütüphanesi, EK36FD6E97.
- Gürcü Dilinin Açıklamalı Sözlüğü* (2023). <http://ena.ge/explanatory-online> (erişim 03.03.2023).
- Gürler, Y. (2017). *Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar Işığında Posof Tarihi*. Erzurum: Zafer Form.
- Kalafat, Y., & Gündoğdu, K. (2013). Karşılaştırmalı Posof Halk İnanışları. *Türk Dünyası Tarih, Kültür Dergisi*, s. 16-22.
- Kalaycı, Ü. (2008). *Posof Fıkraları*. Kahramanmaraş: Selçuk Ofset.
- Kalaycı, Ü. (2019). Posof Ağzında Kullanılan On Deyim. *Bizim Ahıska*, 54-55, s. 53.
- Kalaycı, Ü. (2020). *Ahıska ve Posof Araştırmaları*. Ankara: İlbilge Yayıncı.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2017). *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*. Ankara: TDK.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (2023). Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü. <https://sozluk.gov.tr> (erişim 03.03.2023).
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* (2023). TDK Sözlükler. <https://sozluk.gov.tr> (erişim 03.03.2023).
- Kaya, G. (2004). *Posof İlçesinin Coğrafyası*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Kazımov, İ. (1999). *Ahıska Türklerinin Dili*. Bakü: Elm.
- Kırzioğlu, M. F. (1953). Ahıska Destanlarından İkisi. *Türk Milli Folklor Araştırmaları* 48, s. 753-755.
- Kırzioğlu, M. F. (1992). *Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında Kıpçaklar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Leventoğlu, A. (2019). *Türkiye'nin Doğu Kapısı Posof*. Ankara: Dekupe.
- Marr, Y. (1937). *Abastumani Çevresinin Türk Dili Hakkında Notlar*. Moskova-Leningrad.

- Memmedli, Ş. (2004). *Borçalı-Ahıska-Kars Ortak Edebi Sahası*. Tiflis: Kolori.
- Memmedli, Ş. (2008). Gürcistan'daki Azeri Türkleri Ağzının Özelliklerine Dair. *Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, s. 3121-3125. Ankara: TDK.
- Önal, Ü. (2015). *Ardanuç, Şavşat ve Posof'tan Halk Hikâyeleri ve Masallar*. Ankara: Ayrıntı.
- Özsoy, B. S., & Ataman, H. İ. (1993). *Posoflu Âşık Sabit Müdami: Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Eserlerinden Seçmeler*. Kayseri: Kendi.
- Posof (2023). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Posof> (erişim 03.03.2023).
- Posof Belediyesi (2023). <http://www.posof.bel.tr> (erişim 03.03.2023).
- Posof Derneği (2023). www.posofdernegi.com/yoremiz (erişim 03.03.2023).
- Posof Kaymakamlığı (2023). <http://www.posof.gov.tr> (erişim 03.03.2023).
- Posofum (2023). <http://www.posofum.com> (erişim 03.03.2023).
- Şenol, S. (2021). *Ardanuç, Artvin Merkez, Posof, Şavşat Yusufeli Ağızlarında Türkçe Söz Varlığı*. Ankara: TDK.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (2023). TDK Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr> (erişim 03.03.2023).
- Uramalı, Y. (2014). Lobiya Kelimesi Hangi Dildendir. *Bizim Ahıska*, 34, s. 36-37.
- Zeyrek, Y. (2004). *Posoflu Zülali: Hayatı, Eserleri, Karşılaştırmaları ve Milli Faaliyetleri*. Ankara: Kozan Ofset.
- Zeyrek, Y. (2013). *Posof'un Çigileri*. Ankara: Kozan Ofset.
- Zeyrek, Y. (2014). Türkiye'nin Kafkasya Kapısı Posof. *Serhat Kültür*, s. 2-5.
- Zeyrek, Y. (2016). Ahıska Posof Ağzı ile Dede Korkut Boylarında Ortak Sözler. *Bizim Ahıska*, 42, s. 43-46.

KAYNAK KİŞİLER

- KK.1 Adı, soy adı: Lütfü Seyhan, Doğum tarihi: 1933, Doğum yeri: Posof Merkez, Mesleği: Emekli Öğretmen, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.
- KK.2. Adı, soy adı: Merdali Çaycı, Doğum tarihi: 1938, Doğum yeri: Posof Merkez, Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.
- KK.3. Adı, soy adı: Binali AYDIN, Doğum tarihi: 1939, Doğum yeri: Yeniköy Köyü, Mesleği: Çiftçi, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.

KK.4. Adı, soy adı: Bilor akıcı, Doğum tarihi: 1945, Doğum yeri: Yeniköy Köyü, Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.

KK.5. Adı, soy adı: Gülay Kurban, Doğum tarihi: 1964, Doğum yeri: Süngülü Köyü, Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.

KK.6. Adı, soy adı: Mustafa akıcı, Doğum tarihi: 1964, Doğum yeri: Yeniköy Köyü, Mesleği: Marangoz, Eğitim Durumu: Lise Mezunu.

KK.7. Adı, soy adı: Nurhan Okumuz, Doğum tarihi: 1965, Doğum yeri: Yeniköy Köyü, Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.

KK.8. Adı, soy adı: Bahçegül Elma, Doğum tarihi: 1966, Doğum yeri: Sarıdarı Köyü, Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.

KK.9. Adı, soy adı: Songül akıcı, Doğum tarihi: 1964, Doğum yeri: Yeniköy Köyü, Mesleği: Ev Hanımı, Eğitim Durumu: İlkokul mezunu.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA Tarih: 17/05/2023
Tez Başlığı: Ardahan İli Posof İlçesi Ağzı Söz Varlığı Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 151 sayfalık kısmına ilişkin, 17/04/2023 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13 'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. Tarih ve İmza Adı Soyadı: Ertuğrul Çakıcı Öğrenci No: 19202200001 Anabilim Dalı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Programı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Tezli Yüksek Lisans Programı Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
DANIŞMAN ONAYI UYGUNDUR. Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ

EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYET İZNİ

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMUS
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞINA
Tarih: 11/07/2023
Tez Başlığı: Ardahan İli Posof İlçesi Ağzı Söz Varlığı Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
Tarih ve İmza Adı Soyadı: Ertuğrul ÇAKICI Öğrenci No: 19202200001 Anabilim Dalı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Programı: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Tezli Yüksek Lisans Programı Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI
Öğr. Üyesi Gülnara GOCA MEMMEDLİ
Detaylı Bilgi: https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003 Telefon: 0-4782117522 Faks: 0-4782117523 E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Ertuğrul Çakıcı

Doğum Yeri ve Tarihi

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi :Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller :İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar :Posof Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

İletişim

E-Posta Adresi

Tarih

Jüri Tarihi : 17.05.2023